

Lapzártakor még nem tudni, hogy miként alakul a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és korlátairól szóló T/5451. számú törvényjavaslatban foglalt, a postai közvetlen üzletszerzésre vonatkozó új, szigorú szabályozás sorsa. Bár a benyújtott módosító indítványok elfogadásával lehetséges, hogy a jogi környezet nem változik jelentősen, az időpont alkalmas arra, hogy a direktmarketing-szakma szemszögéből összefoglaljuk a szabályozást illető álláspontunkat.

A magyarországi direkt marketinget érintő és jelenleg is hatályban lévő jogi szabályozás mind a szakma, mind pedig a hatóság számára elfogadott irányelveket fogalmaz meg. Mindez annak ellenére biztosít működőképes tevékenységet a piaci szereplőknek, hogy így is Európa egyik legszigorúbb törvényi korlátai között kell alkalmazniuk a direkt kommunikációs megoldásokat.

Míg az Európai Unió legtöbb tagországában teljes opt-out rendszerben valósul meg a postaládákba érkező reklámküldemények szabályozása, addig hazánkban 3 kivételtől eltekintve most is az opt-in elv az irányadó. Azonban pontosan a 3 kivétel (lakcímnnyilvántartó adatai, nyilvános listák, más ugyanazon tevékenységet végző szerv) teszi lehetővé, hogy a direkt marketing ágazat hatékonyan működjön.

A DM szakma megszokta és betartja a törvényi előírásokat, melyet az is alátámaszt, hogy az elmúlt években az Adatvédelmi Biztos éves jelentésében már nem szerepelt dm céggel kapcsolatos fejezet, annyira kevés volt a panasz.

A Direkt Marketing Szövetség 2006-ban a Szonda Ipsos megbízásával felmérte a teljes ágazatot. Az akkori adatok megmutatták, hogy a magyar reklámtorta jelentős részét (a tévé és sajtó után a harmadik legnagyobb szeletét) ezen terület biztosítja.

Néhány fontosabb adat a kutatásból:

- Teljes direkt marketing piac: 28,7 milliárd Ft (telefon, posta és nyomdaköltség nélkül);
- Ebből a címzett postai reklámküldemények forgalma: 13,2 milliárd Ft (posta és nyomdaköltség nélkül);
- A teljes piac 1/3 része reklámügynökségek bevonásával, rajtuk keresztül költődik el;
- A kizárólag direkt marketinggel foglalkozó alkalmazottak száma, DM szakemberek: 5 ezer fő;
- A DM ágazatban érintett foglalkoztatottak száma: 15 800 fő;
- 2006-ban a direkt marketing hatására 276,1 milliárd Ft értékben vásárolt a lakosság, mely forgalomhoz hozzáadódik az áruküldők (Quelle, Otto, Conrad stb.) forgalma, amely becslések szerint meghaladja a 40 milliárd forintot;

A direkt kommunikáció sajátosságából fakad, hogy a KKV körének nyújt kiváló hirdetési lehetőséget, hiszen egy jól szegmentált célcsoportnak eljuttatott reklámküldemény költsége messze nem éri el az egyéb hirdetési lehetőségekre fordítandó kiadásokat. Nem véletlen, hogy a direkt marketing megbízások nagy része a KKV-tól érkezik.

A 2006-os kutatás kiterjedt a lakosság reakcióinak mélyebb megismerésére is, és az alkalmazott módszertannak köszönhetően reprezentatív felmérésnek tekinthető a teljes magyar felnőtt lakosságra nézve.

- A magyar felnőtt lakosság 83%-a kibontja a reklámleveleket.
- A küldemények hatására a teljes felnőtt lakosság 52%-a vásárolt.
- 2006-ban a direkt marketing hatására 276,1 milliárd Ft értékben vásárolt a lakosság (árüküldők nélkül).
- A postaládákba érkező reklámküldemények hatására 260 milliárd Ft értékben vásároltak (árüküldők nélkül).
- A fogyasztók által megfogalmazott pozitívumok az eszközzel kapcsolatban: tájékoztatás, széleskörűség, részletesség, időben értesül a fogyasztó az akcióról.
- Amíg, például a tévéműsorokat megszakító reklámblokkal szemben a fogyasztók 78%-a elutasító, addig a lakosság 49%-a elfo-

gadja a postaládákba érkező reklámleveleket, és pusztán 26% az aki, nem szereti. A többiek számára közömbös ez a kommunikációs eszköz.

- A kiemelt adatok tükrözik, hogy a DM-mel kapcsolatos sztereotípiáknak nincs alapja, sőt, sok esetben ellentmondanak a „reklámellenes” véleményeknek. Ha egy kicsit mélyebbre ásunk, és elemezzük a vásárlói döntések mechanizmusát, illetve a fogyasztói magatartást, elég hamar rádöbbenünk, hogy a lakosság kereskedelmi tájékozottságához nagyban hozzájárul a részletes reklám.

A jelenlegi törvényjavaslat biztosítja, hogy reklámot csak azok kapjanak közvetlen megkeresés módszerével, akik ehhez előzetesen kifejezetten hozzájárultak, és nem teszi lehetővé az 1995. évi CXIX. törvényben (Katr.) biztosított kivételek alkalmazását. Ez a teljes opt-in rendszer bevezetését jelentené.

Az új reklámtörvény direkt marketingre vonatkozó változásai rendkívül negatív hatást gyakorolhatnak a piacra, mely változások jócskán túlmutatnak a DM ágazat drasztikus visszaesésén.

- A direkt marketing kivétel nélküli opt-in szabályozása a piac forgalmát akár a felére csökkentheti, hiszen a magánszemély hozzájárulásának minden esetben előzetesen történő bekérése olyan többletköltséget (posta, nyomda, adminisztráció stb.) ró a hirdetőre, amely ellehetleníti a hatékony kommunikációt.
- A KKV kör kommunikációs lehetősége beszűkül, forgalma visszaesik.
- Az visszafogott hirdetői megbízások miatt a direkt marketingre specializálódott ügynökségeknek, a forgalom csökkenésével arányban, akár a fele megszűnhet.
- Tudomásunk van olyan hazánkban működő nemzetközi vállalatokról, akik jelezték, hogy opt-in szabályozás mellett kivonulnak Magyarországról, amely alkalmazottak elbocsátásához és adóbevételek csökkenéséhez vezet.
- A direkt marketing két legnagyobb beszállítója, a Magyar Posta és a nyomdai szektor összesen több tízmilliárdos bevételcsökkenéssel számolhat abban az esetben, ha a hirdetők elfordulnak a DM alkalmazásától. (A DM piac általunk mért, 28,7 milliárdos forgalma nem tartalmazza a posta és nyomdaköltségeket.)
- Szintén a legrosszabb következménnyel számolhatnak azok a vállalkozások, akik arra specializálódtak, hogy az adatokat legális formában átadják, közvetítik.
- A fogyasztói magatartás részletes kutatásából is jól látszik, hogy a lakosságnak igénye van és kedveli, ha részletes tájékoztatást kap termékekről, szolgáltatásokról, akciókról. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ez mindig egy konkrét ajánlat esetében valósul meg, előre senki nem fogja és nem is tudja eldönteni, hogy a jövőben lesz-e igénye egy adott cégtől részletes reklámlevelet kapni. Ezen összefüggés alapján prognosztizálható, hogy elenyésző válaszadást ér el a hozzájáruló nyilatkozat kérése, mint a valódi ajánlat. Ez pedig újabb veszteségekhez vezet, de ezúttal már a kereskedelemben.
- Az állami adó- és járulékbévételek fentiek miatti csökkenése mellett, szintén jelentős visszaeséssel kell számolni a lakcímnnyilvántartó adatainak eladásából származó forgalomban.

Ismereteink szerint a mostani javaslatban megjelenő szigorítás ritka, és ellene megy az EU-ban uralkodó trendnek. A tiltással ellentétben, több országban is tapasztalható, hogy a jogi korlátok a fogyasztóknál minél célzottabb tájékoztatást teszik lehetővé, hiszen ezt kívánja maga a fogyasztó is, illetve a hatalmas „reklámzajban” a szakma szintén ebbe az irányba tolódik.

Hivatal Péter
a Direktmarketing Szövetség elnöke

Tartalom

ELSŐ OLDAL

Hivatal Péter

105

TANULMÁNYOK

Polyák Gábor

A műsorterjesztők és a tartalomszolgáltatók kapcsolatának hírközlési jogi szabályozása (2. rész)

107

Nagy Csongor István

A leverage koncepciója az elektronikus hírközlési jogban: vissza a gyökerekhez

113

Julesz Máté

A média és a testi-lelki egészség joga

121

HÁTTÉR

Vikman László

A magyar szerzői jog fejlődésének áttekintése

124

JOGGYAKORLAT

Magyar Csaba

Fájlcseré és szabad felhasználás

131

HÍREK

139

Contents

FIRST PAGE

Péter Hivatal

105

ESSAYS

Gábor Polyák

Electronic Communication Regulation Concerning the Relationship between the Broadcast Distributors and Content Providers (Part 2.)

107

Csongor István Nagy

The Conception of Leverage in the Electronic Communications Law: Back to the Roots

113

Máté Julesz

The Media and the Right to Physical and Mental Health

121

BACKGROUND

László Vikman

Overview of the Hungarian Copyright Law's Development

124

CASE LAW

Csaba Magyar

File Sharing and Free Use

131

NEWS

139

INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG

V. évfolyam, 3. szám
2008. június

Megjelenik kéthavonta.

Kiadja

a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

A kiadó jogi szerkesztője

Gábor Zsolt

Főszerkesztő:

Polyák Gábor
(gpolyak@ajk.pte.hu)

Tördelés, grafika:

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Címlapfotó:

Póka Marcell

Szerkesztőség és kiadóhivatal címe:

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

1137 Budapest, Radnóti M. u. 2.

Tel.: 340-2304, 340-2305

Fax: 349-7600

Felelős kiadó:

Lipovecz Éva

Nyomdai kivitelezés:

Regiszter Nyomda

Felelős vezető:

Nagy Béla

ISSN: 1786-0776

Éves előfizetési díj: 6762 Ft

Előfizethető a Kiadó címén

és honlapján

www.infojog.hu

www.hvgorac.hu

A szerkesztőbizottság tagjai:

Balogh Zsolt György

(a szerkesztőbizottság elnöke)

Polyák Gábor

(főszerkesztő)

Csáki Gyula Balázs

Csepely-Knorr Tamás

Jóri András

Ráta Balázs

Tóth András

Szöke Gergely László

Vikman László

A folyóirat tanácsadó testületének tagjai:

Boytha Györgyné

Faludi Gábor

Gálik Mihály

Gönczöl Tünde

Majtényi László

Ormós Zoltán

Réciczka István

Rozgonyi Krisztina

Sallai Gyula

Sarkady Ildikó

Simonyi Ernő

Szántó Tibor

Timár János

Verebics János

A műsorterjesztők és a tartalomszolgáltatók kapcsolatának hírközlési jogi szabályozása (2. rész)

3. A 18-AS PIAC SZABÁLYOZÁSA A MÉDIARENDSZER KIALAKÍTÁSÁBAN

3.1. A hírközlés-szabályozás és a médiaszabályozás kölcsönhatása

A digitális átállási törvény már a médiapolitikai szempontból meghatározó jelentőségű műsorterjesztők kategóriájának bevezetésével eltér a hírközlés-szabályozási kerettől:

a jelentős piaci erőtlől eltérő szempont alapján, piacelemzési eljárás mellőzésével, törvényi úton tesz különbséget az egyes szolgáltatók között. Önmagában természetesen a szolgáltatók egy körének külön szabályozása

nem sérti a közösség jogot. A törvény az elnevezés megválasztásával is hangsúlyozni igyekszik, hogy e szabályozás nem a hírközlési szabályozás helyett, hanem amellett, más szempontok alapján avatkozik a műsorterjesztők tevékenységébe. A közösségi hírközlés-szabályozásnak azonban fontos jellemzője a kizárólagosság: azok a médiajogi előírások, amelyek a műsorterjesztő és a tartalomszolgáltató kapcsolatát a közösségi hírközlés-szabályozási keretben nem biztosított szabályozási eszközökkel kívánják rendezni, a közösségi jogba ütköznek. A Dtv. ugyanakkor a médiapolitikai szempontból meghatározó jelentőségű műsorterjesztővel szemben olyan kötelezettségeket ír elő, mint az ésszerű, indokolt, átlátható és ellenőrizhető hozzáférési feltételek alkalmazása, illetve egyes szerződési feltételek nyilvánosságra hozatala [Dtv. 26. § (2)–(3)]; előbbi kötelezettség a hírközlési jogi hozzáférési kötelezettség keretében lenne előírható [Hozzáférési

irányelv 12. cikk (1)], utóbbi pedig egyfajta átláthatósági kötelezettség. A törvény ezen kívül közvetve a költségalapú árak alkalmazásának kötelezettségét is előírja [Dtv. 26. § (6)].

A Dtv. e kötelezettségek előírásán túl minden műsorterjesztőt – tehát függetlenül attól, hogy médiapolitikai szempontból meghatározó jelentőségűnek minősül-e – arra kötelez, hogy csomagképzését az előfizetői igényekhez igazítsa, és azzal kapcsolatban garantálja az ésszerűség, tisztesség és átláthatóság alapelveit [Dtv. 37. § (3)]. Sőt a törvény – „a szerzői jogi jogosultak érdekében”, de nyilvánvalóan a tartalomszolgáltatóknak a műsorterjesztő hálózathoz való hozzáféréssel kapcsolatban

A Dtv.-nek a műsorterjesztő és a tartalomszolgáltató közötti kapcsolatot szabályozó rendelkezései meghaladják a közösségi hírközlési jog által biztosított, a műsorterjesztéssel kapcsolatban meglehetősen bizonytalan tagállami mozgásteret.

– számviteli szétválasztásra vonatkozó kötelezettséget is előír minden műsorterjesztőre [Dtv. 37. § (4)]. Mivel a csomagképzés egyébként nem minősül a műsorterjesztéstől elkülönülő szolgáltatásnak, tartalmilag e kötelezettség is a hírközlési hozzáférési kötelezettséghez kapcsolódik. Álláspontom szerint mindezek a rendelkezések meghaladják a közösségi hírközlési jog által biztosított, a műsorterjesztéssel kapcsolatban meglehetősen bizonytalan tagállami mozgásteret. Ha formálisan nem is a hozzáférési irányelvben meghatározott kötelezettségeket rónak a szolgáltatókra, tartalmilag, hatásukban e kötelezettségek megegyeznek az irányelv szerinti kötelezettségekkel. Ezek az előírások egyébként alkalmasak a plurális médiarendszer kialakításának előmozdítására, és nem is közvetlenül a műsorterjesztő kiválasztási szabadságát korlátozzák, álláspontom szerint ezért a médiarendszer kialakításának alkotmányos eszközei.

3.2. Az alkotmányjogi és közösségi jogi mérce ütközése?

A műsorterjesztők és a műsorszolgáltatók közötti kapcsolat (közösségi) hírközlési jogi szabá-

lyozása alkotmányjogi megfontolásokat akkor sem vesz alapul, ha a keretirányelv egyébként felhatalmazza a szabályozóhatóságot a pluralizmus követelményének figyelembe vételére. A hírközlési jognak a médiaszabályozásra gyakorolt hatása végső soron azt a kérdést veti fel, hogy hagy-e szabályozatlanul a hírközlési jog olyan kérdéseket, amelyek alkotmányjogi szempontból szabályozást igénylenek, azaz indokolt-e alkotmányjogilag a hírközlési jog által biztosítottnál szélesebb hozzáférési jog garantálása. Alkotmányjogilag a szabályozás akkor megfelelő, ha kizárja a platform-üzemeltető egyoldalú véleménybefolyásolási lehetőségét, és így alkalmas a plurális médiarendszer kialakítására.

A közösségi jogi és az alkotmányjogi szempontrendszer abban az esetben ütközhet egymással,

- ha az alkotmányos szempontok a jelentős piaci erővel nem rendelkező műsorterjesztőkre vonatkozóan is szabályozást indokolnak, vagy
- ha a jelentős piaci erő alapjául szolgáló, kizárólag gazdasági jellegű ismérvek alkotmányos szempontból nem megfelelően határolják körül a szabályozás alá vont műsorterjesztőket, továbbá akkor,
- ha a hírközlési jog alapján a műsorterjesztőre kiszabható kötelezettségek az alkotmányos szempontok érvényesítésére nem alkalmasak vagy nem elegendőek.

E kérdések vizsgálatánál figyelembe kell venni a keretirányelvnek azt a rendelkezést, amely a hírközlésszabályozó-hatóságokat felhatalmazza arra, hogy hatáskörükön belül hozzáférjenek a kulturális és nyelvi sokszínűség, valamint a médiapluralizmus előmozdítását célzó politikák végrehajtásának biztosításához [8. cikk (1)]. E rendelkezés tehát a szabályozóhatóság részére nem hoz létre új, a médiát érintő hatáskört, hanem általános felhatalmazást tartalmaz a médiapolitikai, alkotmányos szempontrendszer érvényesítésére. Gyakorlati jelentősége nehezen ítéltető meg, mivel az általános felhatalmazást részletszabályok

A szerző egyetemi adjunktus a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, az Infokommunikáció és Jogtudományi Karán, az Infokommunikáció és jog fő-szerkesztője

nem konkretizálják. A rendelkezés érvényesítésére elsősorban a műsorterjesztést érintő piacelemzés és kötelezettségkiszabás során, illetve a műsorszórás frekvenciagazdálkodási kérdéseivel kapcsolatban kerülhet sor; érvényesítésének eszköze lehet a hatóságok közötti együttműködés. A felhatalmazás semmiképpen nem terjed addig, hogy a szabályozóhatóság a piacelemzésen alapuló, jelentős piaci erőhöz kötött hírközlés-szabályozási módszert teljes egészében mellőzze. Érintheti ugyanakkor a szabályozás beavatkozási küszöbét, valamint a kiszabható kötelezettségek tartalmának értelmezését. A felhatalmazás, feltéve, hogy azzal a tagállami szabályozóhatóságok élnek, és a Bizottság e gyakorlatukat nem akadályozza, elvileg széles körben biztosíthatja a médiapolitikai és hírközlés-politikai szempontok összehangolását.

Az első kérdés tehát az, hogy a jelentős piaci erővel rendelkező műsorterjesztők

körén kívül más műsorterjesztőkkel szemben fennáll-e alkotmányosan megalapozott hozzáférési igény. Az alkotmányos médiaszabályozási céloknak a közönség egészére vonatkozóan, az egyes műsorterjesztők piaci erejére tekintet nélkül teljesülniük kell, amiből az következne, hogy a plurális médiarendszer megvalósításával kapcsolatos kötelezettségek az összes műsorterjesztőt terhelik. A sokplatformos médiarendszer azonban a külső pluralizmus olyan értelmezését indokolja, amely szerint az egyes platformokon elérhető tartalomkínálat egyoldalúságából eredő kockázat csökken, ha a közönség részére elérhető tartalomkínálatot további platformok is befolyásolják. A platformok átjárhatósága – párhuzamos igénybe vehetősége vagy helyettesíthetősége – az egyoldalú befolyásolás lehetőségét, a platformnak, mint információforrásnak való kiszolgáltatottságot jelentősen csökkenti. Ezt a kiindulópontot elfogadva a piacelemzési és kötelezettség-kiszabási eljárás alapuló szabályozási megoldás be is illeszthető abba az alapjogi koncepcióba, amely szerint arányosnak és alkotmányosan csak a médium jellemzői által indokolt mértékű beavatkozás minősül. A sokcsatornás platformmal kapcsolatban ez úgy értelmezhető, hogy szabályozói beavatkozásnak akkor van helye, ha a műsorterjesztési piac működése a vele szembeni alkotmányos elvárásokat azért nem teljesíti, mert a hatékony versenyt valamely jelentős piaci erővel rendelkező platform-üzemeltető akadályozza.¹ Ha ugyanis valamely platform-üzemeltető a maga földrajzi piacán nincs kitéve sem vele azonos technológiát, sem valamely alternatív technológiát alkalmazó más üzemeltető versenynyomásának, akkor a hírközlési jogi mérce alapján szabályozási beavatkozást megalapozó jelentős piaci erővel (gazdasági erőfölénnyel) rendelkezik. A más platform-üzemeltetők felől érkező versenynyomás viszont azt jelenti, hogy az adott vetélkedésben élők számára – a fogyasztói magatartást, a platformváltás terheit is figyelembe véve – elérhető valamely alternatív platform, azaz

a szabályozási beavatkozás nagy valószínűséggel alkotmányjogi szempontból is mellőzhető.² A versenynyomás másrészt az egyes műsorszolgáltatók tárgyalási pozícióit is erősíti, a velük szembeni diszkrimináció és egyéb egyoldalú kikötés alkalmazásának lehetősége csökken.

A hírközlési szabályozóhatóságok gyakorlata azonban további kérdéseket vet fel. A szabályozóhatóságok a piac-meghatározás során a különböző platformokat a fogyasztói oldalon még nem tartják egymás helyettesítőinek, azonban a „három kritérium teszt” alkalmazása során arra a következtetésre jutnak, hogy az alternatív platformok már rövidtávon a hatékony verseny kialakulását mozdítják elő.³ A tényleges helyettesíthetőség hiánya tehát nem vezet el a jelentős piaci erő fennállásának kimondásához, így – ha a szabályozóhatóság a technikai fejlődés jelentőségét jól méri fel, akkor csak rövidtávon ugyan – mégis maradhatnak a hírközlési szabályozással le nem fedett olyan platform-üzemeltetők, amelyek esetében alkotmányosan indokolt lenne a beavatkozás. A szabályozóhatóságok részére biztosított, a pluralizmus szempontjainak figyelembevételére vonatkozó lehetőség egyik lehetséges tartalma erre tekintettel az, hogy a szabályozóhatóság – akkor, ha a pluralizmus védelme ezt szükségessé teszi – a műsorterjesztési piacok elemzésénél figyelmen kívül hagyja a hatékony verseny irányába ható tendenciákat; ez egyértelmű állásfoglalás lenne az alkotmányjogi szempontok elsőlegességével kapcsolatban.

A jelentős piaci erő a műsorterjesztő piaci pozícióját, gazdasági jellemzőit írja le, és feltételezi, hogy a műsorterjesztő részére az egyes tartalomszolgáltatások diszkriminációjának lehetőségét kizárólag a gazdasági erőfölény alapozza meg. A tartalomválaszték kialakításával kapcsolatos döntéseiket azonban – ahogy a műsorszolgáltatók, úgy – a műsorterjesztők sem kizárólag racionális gazdasági megfontolások alapján hozzátartják. A platformhoz való hozzáférés megtagadása, mint a programcsomag összeállításánál gyakorolt véleménynyilvánítás alkotmányjogi szempontból azonban akkor is kizárólag a tájékoztatói jog, illetve a médiapluralizmus sérelme esetén aggályos, ha arra nem gazdasági megfontolások alapján került sor. Ha tehát elérhetőek alternatív platformok, akkor az egyes platform-üzemeltetők kiválasztási döntéseinek motivációjától függetlenül nincs reális kockázata a médiaszabályozási célok sérelmének.

A jelentős piaci erő alapján kiszabott hozzáférési kötelezettségek a műsorszolgáltatások között azok tartalma alapján nem tesznek különbséget; *Roukens* szerint a *must carry* előírásokkal szemben a JPE-alapú szabályozás egyik fő előnye éppen az, hogy a műsorszolgáltatók között nem tesz különbséget a nehezen definiálható közérdek alapján.⁴ Ilyen kötelezettség kiszabására csak abban a kivételes esetben kerülhet sor, amikor a szabályozóhatóság megítélése szerint –

a *must carry* kötelezettségek ellenére is – olyan helyzetben van, amely lehetővé teszi számára, hogy a versenytársaktól, az ügyfelektől és a fogyasztóktól, adott esetben tehát a tartalomszolgáltatóktól is nagymértékben függetlenül viselkedjen. Ez – a műsorterjesztési piacon egyébként ma már szinte elképzelhetetlen – helyzet alkotmányjogi szempontból is azt a kockázatot rejti, hogy a hozzáférési feltételek alakításával a tartalomkínálatot egyoldalúan befolyásolja. Ugyanakkor a műsorterjesztőnek a tartalomszolgáltatókkal szembeni magatartását nem csak a műsorterjesztési piacon folyó verseny hatékonysága befolyásolja, hanem az adott platformon rendelkezésre álló kapacitások mennyisége is. Alternatív platformok hiányában attól ugyan nem kell tartania, hogy a fogyasztók más terjesztési szolgáltatásra váltanak, de abban feltétlenül érdekelt, hogy kapacitásait hatékonyan hasznosítsa. Ez a tartalomszolgáltatók tárgyalási pozícióit javítja. A képet viszont tovább árnyalja, hogy a műsorterjesztési kapacitások más elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtására is felhasználhatók; a közönség sokszínű információkkal való ellátásának alkotmányos követelménye azonban a – közszolgálati műsorszolgáltató szolgáltatásait a jogalkotó döntésétől függően akár meghaladó⁵ – közszolgálati tartalmak ingyenes földfelszíni elérhetőséggel már teljesül. A sokszínűség valamiféle minimumkövetelménye végső soron a jelentős piaci erővel rendelkező műsorterjesztővel szemben is megfelelő garancia az alkotmányos szabályozási célok megvalósítására. Minél több tartalomszolgáltatás megjelenését teszik lehetővé az adott platformon rendelkezésre álló kapacitások, annál enyhébb szabályozási eszközökkel indokolt korlátozni a platform-üzemeltető kiválasztási szabadságát.

A hozzáférési irányelv szerint e kötelezettség alapján a szolgáltató minden „ésszerű kérelmet” köteles teljesíteni [12. cikk (1)]. A kötelezettség előírásánál a hatóság olyan feltételeket szabhat, amelyek biztosítják a tisztességes, ésszerű és időszerű hozzáférést, de ez nem terjed ki arra, hogy a hatóság előírja a kapacitások elosztásánál alkalmazandó, médiapolitikai célok alapján meghatározott kiválasztási szempontokat. A szabályozási keretnek a médiapluralizmusra való hivatkozásait tartalommal töltené meg, ha a szabályozóhatóság a hozzáférés feltételeként közvetlenül előírhatná, hogy a műsorterjesztő a kötelezettség teljesítése során vegye figyelembe a vélemények és a tartalomkínálat sokszínűségét. Ennek hiánya sem jelenti azonban azt, hogy a hozzáférési kötelezettség alkalmatlan a médiaszabályozási célok elérésére. A platformon elérhető tartalomkínálat sokszínűsége nem teszi szükségessé egyes konkrét szolgáltatások elérhetőségét – amennyiben mégis, akkor ez további kötelezettségek előírásával teljesíthető –, a platformon belüli (külső) pluralizmus tetszőleges tartalomválasztékkal biztosítható. A hozzáférési irányelv lehetőséget ad arra, hogy a hatóság előírja a hozzáférés tisztességes és ésszerű feltételekhez kötését [12. cikk (1)]. A „tisztességes” és „ésszerű” feltételek – meglehetősen bizonytalan tartalmuk ellenére – nem lehetnek azonosak az önálló kötelezettségként meghatározott diszkri-

mináció-mentes, minden igénylővel szemben formálisan azonos feltételek alkalmazásával. A hozzáférési kötelezettség ilyen kiegészítését az egyenlő elbánás kötelezettségétől az különböztetheti meg, hogy a hozzáférési feltételek kialakításában szélesebb lehetőséget adnak az igénylő sajátos helyzetének, így akár a pluralizmus megvalósításában betöltött szerepének figyelembevételére. A szabályozóhatóság a „tisztességes” és „ésszerű” feltételek ilyen értelmezését elő írhatja a keretirányelv azon felhatalmazása alapján, amely szerint a szabályozó-hatóságok hatáskörükön belül hozzájárulhatnak a kulturális és nyelvi sokszínűség, valamint a médiapluralizmus előmozdítását célzó politikák végrehajtásának biztosításához [8. cikk (1)].

A hozzáférési irányelv a hozzáférési kötelezettség kiszabása során a pluralizmus szempontjainak érvényesítését egy további ponton is lehetővé teszi: nem zárja ki, hogy a szabályozóhatóság a kötelezettség kiszabásánál – a hozzáférési irányelvben példálózóan felsorolt szempontok mellett – figyelembe vegye a hozzáférési kötelezettség előírásának, illetve a kötelezettség hiányának a médiarendszer pluralizmusára gyakorolt hatását.

Az árelenőrzési és költségszámítási kötelezettségek abban az üzleti modellben alkalmazhatók, amelyben a műsorterjesztő a tartalomszolgáltatótól – akár beszámítással – díjat szed. A költségalapú árazás úgy biztosítja a tartalomszolgáltatók közötti egyenlőséget, hogy közben nem zárja ki, hogy a platform-üzemeltető a magasabb minőségű – például nagyobb sávszélességű – szolgáltatásért magasabb árat kérjen.⁶

Az egyenlő elbánás kötelezettsége alapján a műsorterjesztő minden tartalomszolgáltatóval szemben azonos körülmények között köteles azonos hozzáférési feltételeket támasztani. Ez a kötelezettség az áron kívüli feltételek esetében is tiltja a

Az egyenlő elbánás kötelezettsége se nem alkalmas, se nem szükséges eszköze a médiarendszer kialakításának: kizárja az igénylőhöz igazodó feltételek alkalmazását olyan esetben is, amikor ez a plurális médiarendszer kialakítása érdekében szükséges lenne, ugyanakkor a műsorterjesztő kiválasztási szabadságát is aránytalanul korlátozza.

szolgáltatók közötti diszkriminációt. Az egyenlő elbánás kötelezettsége a vertikális integrációból eredő kockázatok kezelésére is alkalmas lehet. A hozzáférési irányelv szerint a megkülönböztetésmentességre vonatkozó kötelezettség azt is magában foglalja, hogy a kötelezett másoknak a szolgáltatásokat és az információkat ugyanolyan feltételek mellett és ugyanolyan minőségben nyújtja, mint ahogyan saját szolgáltatásai, illetve leányvállalatainak vagy partnereinek szolgáltatásai esetében teszi. Nem hozhatja tehát kedvezőbb helyzetbe a vele összefonódott tartalomszolgáltatókat. A tartalomkínálat egyoldalú kialakítása szükségszerűen az egyes műsorterjesztők diszkriminációján alapul. A formálisan azonos feltételek a különböző igénybe vevők között éppen indokolatlan megkülönböztetéshez vezetnek, az egyenlő elbánás kötelezettsége ezért a tényleges egyenértékűség, az igénybe vett szolgáltatáshoz igazodó feltételek alkalmazásával teljesíthető.⁷ Az egyenlő elbánás ugyanakkor kizárja az igénylőhöz igazodó feltételek alkalmazását, olyan esetben is, amikor ez alkotmányosan szükséges

lenne. A műsorterjesztő a hozzáférést csak objektív, összehasonlítható, gazdasági jellegű feltételekhez kötheti, amelyek között nincs helye a sokszínűsége vonatkozó szempontoknak. Ez egyúttal a szubjektív, a műsorterjesztés tartalma alapján végzett mérlegelést is kizárja, ami viszont túl is megy a műsorterjesztő kiválasztási szabadságának alkotmányosan elvárt korlátozásán. Ebben az értelmezésben e kötelezettség se nem alkalmas, se nem szükséges eszköze a médiarendszer kialakításának. Ha azonban a szabályozóhatóság a médiapluralizmus előmozdítására a keretirányelvben kapott felhatalmazást felhasználhatná arra, hogy az egyenlő elbánás kötelezettségét úgy szabja ki, hogy az alapján a műsorterjesztő minden műsorterjesztő részére a sokszínűséghez való hozzájárulása szerint köteles hozzáférést biztosítani, akkor e kötelezettség a plurális médiarendszer kialakításának alkalmas eszköze lenne.

Az átláthatóság kötelezettsége a hozzáférési feltételek nyilvánosságának biztosításával a műsorterjesztő tárgyalási pozícióját erősíti, és hatékonyan kiegészíti az egyéb kötelezettségeket. A médiaszabályozási célok elérésében ugyanezt a funkciót töltheti be a számviteli szétválasztás.

A kiskereskedelmi kapcsolatban alkalmazható intézkedések ugyanezekkel a fenntartásokkal alkalmasak az egyoldalú tartalomkínálat kialakulásának megakadályozására.

A közösségi hírközlés-szabályozás végső soron olyan szabályozási környezethez vezet, amiben jelentős mértékben szűkül az államnak az a lehetősége, hogy médiapolitikai szempontokat

érvényesítsen a műsorterjesztési kapacitások elosztásánál. A közösségi jogalkotó a hírközlés-szabályozásnak az alkotmányos médiaszabályozásra gyakorolt hatását nem mérte fel. Ez önmagában nem zárja ki, hogy a hírközlési jog az alkotmányos médiaszabályozás szempontjainak is meg-

felelő szabályozási környezet kialakításához vezessen; ez a következmény azonban inkább esetleges, mint tervezett. Jelentős mértékben függ attól, hogy a szabályozóhatóságok részére adott, a pluralizmus szempontjainak figyelembevételére vonatkozó felhatalmazással a nemzeti szabályozóhatóságok mennyiben élnek, illetve ehhez a Bizottság milyen kereteket biztosít. Álláspontom szerint összességében a műsorterjesztők és a műsorterjesztők közötti kapcsolat a hírközlési jog egészétől idegen.

A távközlési liberalizációnak a médiapiacra és a médiaszabályozásra gyakorolt hatása összességében akkor is óriási lett volna, ha a hírközlés-szabályozás nem avatkozik a szűken vett médiaszabályozás kérdéseibe, azaz következetesen az infrastruktúra szabályozására koncentrál. A távközlési piaci verseny médiaszabályozási szempontból legfontosabb következménye a platformok versenyének kialakulása és élénkülése, ami folyamatosan szűkíti az alkotmányosan indokolt szabályozási mozgásteret, és a médiarendszer kialakítása érdekében a tartalomszolgáltatók

szubjektív vélemény szabadságának egyre kisebb mértékű korlátozását teszi lehetővé. A hírközlés-szabályozás módszere is példaértékű a médiaszabályozás számára.

4. A TARTALOMCSOMAGOLÁS ÉS -ÉRTÉKESÍTÉS ÖNÁLLÓ SZOLGÁLTATÁSKÉNT VALÓ SZABÁLYOZÁSA

4.1. A tartalomcsomagolás és -értékesítés hírközlési jogi és médiajogi vonatkozásai

A műsorterjesztő és a tartalomszolgáltató kapcsolatának hírközlési jogi szabályozását egy további súlyos ellentmondás jellemzi: míg egyrészt a szabályozás maga, a Bizottság és a tagállami szabályozhatóságok rendszeresen megerősítik, hogy a platform-üzemeltető és a tartalomszolgáltató között a tartalom értékesítésére létrejött kapcsolat nem hírközlési jellegű, addig figyelmen kívül hagyják, hogy ezek az értékesítési megállapodások egyúttal a műsorterjesztőnek azt a döntését is meghatározzák, hogy mely műsorterjesztés számára biztosít hozzáférést a hálózathoz.⁸ Ez az ellentmondás arra vezethető vissza, hogy a tartalom és az infrastruktúra szabályozásának szétválasztása ezen a ponton nem valósul meg következetesen. A műsorterjesztőnek azt a nem hírközlési jellegű tevékenységét, hogy az egyes tartalmakat csomagba szervezve maga értékesíti, nem választja el az elektronikus hírközlési szolgáltatásnak minősülő műsorjel-továbbítástól. Ez az ellentmondás végső soron sérti a jogbiztonságot, mert nem teszi lehetővé, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás során egyértelműen meghatározható legyen az adott szolgáltatásra vonatkozó szabályozás.

A műsorterjesztő és a tartalomszolgáltató közötti kapcsolat alapvetően két üzleti modell szerint alakulhat.⁹ Az egyik esetben a tartalomszolgáltató jeltovábbítási szolgáltatást vesz igénybe a műsorterjesztőtől, és e hírközlési szolgáltatásért a műsorterjesztő részére – Pay-TV szolgáltatások esetében akár forgalomarányos – díjat fizet. Ez a modell érvényesül az analog földfelszíni műsorszórásnál. A másik esetben a műsorterjesztő az egyes tartalmakat saját szolgáltatásként (műsorcsomagként) értékesíti. A műsorterjesztő e modellben jogdíjat fizet a tartalomszolgáltatóknak, mint szomszédos jogi jogosultaknak, a jeltovábbítást pedig alapvetően – akkor is, ha a tartalomszolgáltató részére fizetett díjban ennek költségét a felek figyelembe veszik, illetve a továbbítás díját beszámítják – saját érdekében és költségére végzi. Jellemzően ez a modell érvényesül a sokcsatornás platformokon. A hazai szabályozás azzal a rendelkezéssel, ami szerint a műsorterjesztő az egyes műsorokhoz való hozzáférést kizárólag az előfizetőktől szedhet díjat, kivéve, ha a műsorterjesztő az átvitelt is magában foglaló elektronikus hírközlési szolgáltatásért ellenszolgáltatást fizet [Dtv. 37. § (2)], ezt az üzleti modellt teszi általánossá, de nem zárja ki az első modell alkalmazását sem.

A sokcsatornás platformok jellemző üzleti modellje alapján tehát a platform-üzemeltető megszerzi az egyes tartalomszolgáltatások további-

tásának jogát – szerzői jogi értelemben a nyilvánossághoz közvetítésre vonatkozó szerzői jogi és szomszédos jogi engedélyeket –, és az egyes tartalmakat jellemzően csomagokba szervezve értékesíti a felhasználók részére. Tevékenysége magában foglalja többek között a fogyasztókkal

A műsorterjesztő és a tartalomszolgáltató kapcsolatának hírközlési jogi szabályozását egy további súlyos ellentmondás jellemzi: míg egyrésztől a szabályozás maga, a Bizottság és a tagállami szabályozhatóságok rendszeresen megerősítik, hogy a platform-üzemeltető és a tartalomszolgáltató között a tartalom értékesítésére létrejött kapcsolat nem hírközlési jellegű, addig figyelmen kívül hagyják, hogy ezek az értékesítési megállapodások egyúttal a műsorterjesztőnek azt a döntését is meghatározzák, hogy mely műsorterjesztés számára biztosít hozzáférést a hálózathoz.

való kapcsolattartást és a tartalomszolgáltatásokkal kapcsolatos marketinget, és magában foglalhatja az olyan kapcsolódó szolgáltatásokat, mint a feltételes hozzáférési rendszer és az elektronikus programkereső üzemeltetése. A kábeles műsorterjesztés esetében a platform-üzemeltető jellemzően maga a kábeles műsorterjesztő, aki tehát a műsorjel-továbbítást is végzi. *Ladueur* szerint ebben az esetben a műsorterjesztő mind a műsorterjesztő, mind a közönség részére alapvetően távközlési szolgáltatást nyújt, amihez képest a műsorcsomagok kialakítása másodlagos tevékenység.¹⁰ Ez az értelmezés a műsorterjesztő és műsorterjesztő közötti kapcsolatot – bár *Ladueur* értelmezésében kiskereskedelmi kapcsolatként – a hírközlési jog hatálya alá sorolja. Más, például DTH műholdas platformoknál ugyanakkor a műsorterjesztés és a tartalomcsomagolás elválik egymástól, és a tartalomcsomagoló tevékenységében a távközlési elem akkor is másodlagos marad, ha a szolgáltató jeltovábbítást – például a műsorjeleknek a műholdas *uplink*-hez való eljuttatását – is végez. A tartalomcsomagolási és műsorterjesztési tevékenysége szétválasztása funkcionálisan, sőt technikailag is minden platformon megvalósítható. Ebből az következik, hogy a programcsomag-összeállítás, illetve tartalomértékesítés jogilag olyan önálló – alapvetően a szerzői és szomszédos jogok szabályozási körébe tartozó – szolgáltatásként határozható meg, amely egyértelműen kívül esik a hírközlési jog hatályán, ugyanakkor meghatározó tényezője az alkotmányos média-szabályozási célok megvalósításának. A megoldás célja semmiképpen nem a tartalomértékesítési és jeltovábbítási tevékenység vertikális integrációjának általános tilalma, hanem egy olyan szabályozási környezet létrehozása, amelyben az alkotmányos szempontok érvényesítését nem korlátozzák hírközlési jogi megfontolások.

A „rádióműsor- vagy televízióműsor-tartalomszolgáltatási csomag értékesítésére vonatkozó ajánlatot” preambulumban maga a hozzáférési irányelv is kifejezetten tartalomszolgáltatásnak minősíti, amelyre az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozása nem terjed ki.¹¹ A piacmeghatározási ajánlás felülvizsgálatát előkészítő bizottsági javaslat szintén önálló, a hírközlés-szabályozás hatálya alá nem tartozó „tartalom-aggregáló szolgáltatásként” (*content aggregating service*) említi a „fizetős platformokat” (*pay platforms*), amelyek szabadon vehető és fizetős műsorterjesztéseket szerveznek csomagba,

amely csomagokat a közönség részére felkínálják és saját hálózataikon vagy harmadik fél hálózatain továbbítják.¹² A Bizottság 2007-es ajánlása megerősíti: „Míg azok a jeltovábbítási szolgáltatások, amelyeket a fizetős platform [üzemeltetője] vásárol [..], elektronikus hírközlési szolgáltatás-

nak minősülnek, és a szabályozási keret hatálya alatt állnak, addig az egyes műsorterjesztők és a fizetős platform [üzemeltetője] közötti kapcsolat tartalom-csomagolási szolgáltatást foglal magában, és nem esik a szabályozási keret hatálya alá.”¹³ A problémát szintén észlelő NHH Tanács a műsorterjesztést – tartalom-előállítás – és műsorterjesztést – az egyes műsorterjesztők műsorterjesztését – tekinti olyan tevékenységnek, ami nem tartozik a hírközlési jog hatálya alá. Azokat a tevékenysége-

ket tekinti műsorterjesztésnek, illetve műsorterjesztésnek, amelyek szerzői vagy szomszédos jogi védelemben részesülnek. Összességében „a Tanács az elektronikus hírközlési szolgáltatások és szolgáltatók körét akként határozta meg, hogy azok olyan műsorterjesztési szolgáltatások és szolgáltatók, amelyek nem minősülnek a rádió és televízió műsornak, illetve nem részesülnek az Szjt. szerinti – bármilyen jogcímen megállapított – védelemben.”¹⁴ E megközelítés az infrastruktúra- és tartalomszabályozás elválasztását szerzői jogi szempontokhoz köti, és a műsorterjesztő által végzett műsorterjesztés-összeállítást egyértelműen az elektronikus hírközlési szolgáltatások közé sorolja. A szerzői jogi védelem hiánya¹⁵ azonban nem vonja kétségbe e tevékenységnek a médiarendszer kialakításával kapcsolatos jelentőségét, sőt az is nehezen látható be, hogy abból miért következne az elektronikus hírközlési szolgáltatásként történő besorolása. A szerzői jogi szempont az adott tevékenységnek sem a médiajogi, sem a hírközlési jogi megítélését nem befolyásolja.

A programcsomag-szerkesztés „másodlagos tartalomösszeállító, aggregáló”¹⁶ szolgáltatás, egyfajta sajátos tartalomszolgáltatás, aminek keretében a szolgáltató a maga által kiválasztott, jellemzően csomagokba szerkesztett műsorokat és egyéb tartalmakat értékesíti a fogyasztók részére.¹⁷ Médiaszabályozási jelentőségüket *Wichmann* megfogalmazásában az adja, hogy „a műsorterjesztés és -értékesítés nem merül ki a tartalomsemleges továbbító és közvetítő funkcióban. Műsorterjesztők összeállításánál a kábelüzemeltetők szerkesztői jellegű kiválasztási döntéseket hoznak, és ezzel tartalmi vonatkozású alakító funkciót (*Gestaltungsfunktion*) látnak el, ami a hálózat ellátási területén hat a véleményformálási folyamatra.”¹⁸ Mivel a médiaszabályozási célok megvalósítását elsősorban nem a jeltovábbítás, hanem a kiválasztási, szerkesztési tevékenység befolyásolja, a médiarendszer kialakítását szolgáló előírásoknak is elsősorban e tevékenységre kell

vonatkoznia. E tevékenységnek viszont nincs hírközlési jogi jelentősége, mivel a jeltovábbítási szolgáltatást nem foglalja magában.

Abban az üzleti modellben, amelyben a tartalom-értékesítő az összeállított programcsomagot saját infrastruktúra nélkül értékesíti hálózat-üzemeltetők részére, a tartalom-értékesítő és a tartalomszolgáltatók közötti kapcsolat nyilvánvalóan nem tárgya a hírközlés-szabályozásnak. Amikor azonban a szerkesztői kiválasztásról és a hálózathoz való hozzáféréstől ugyanaz a vállalkozás dönt, akkor – a módosító javaslatokat is figyelembe véve – a közösségi hírközlési jog az előzőekben kifejtett álláspontom szerint, szemben az erre irányuló jogalkotói szándékkal, nem teszi lehetővé a „műsorterjesztés” szerkesztési, kiválasztási vonatkozásainak a hírközlési jogtól eltérő eszközökkel való szabályozását. A *must carry* előírások, illetve a 18-as piachoz kapcsolódó hozzáférési kötelezettségek címzettjei „a nyilvánosság számára rádió- vagy televízió-műsorok szétosztására szolgáló elektronikus hírközlő hálózatokat szolgáltató vállalkozások”¹⁹, annak ellenére, hogy e szabályozási eszközök valójában nem – az adott esetben ugyanazon vállalkozás által végzett – jeltovábbítási, hanem a programcsomag-összeállítási tevékenységet érintik. A tartalom és az infrastruktúra szabályozásának következetes, az alapvető szinten túl a részletszabályokban is megvalósuló szétválasztásával tehát még a hírközlés-szabályozási és médiaszabályozási eszközök és hatáskörök ütközései is elkerülhetők lennének, és a médiarendszer kialakításában továbbra is az alkotmányos, nem pedig a közösségi jogi és gazdasági szempontok lennének a meghatározók. A preambulumban és előkészítő anyagokban világosan megfogalmazott, a tartalomértékesítési kapcsolatoknak a szabályozási hatályán kívül helyezése irányuló jogalkotói szándék, illetve az e szándékot nem érvényesítő konkrét rendelkezések közötti ellentmondás sérti a jogbiztonságot, és bizonytalanságot okoz a nemzeti jogalkotásban és joggyakorlatban.

Nem sértené a közösségi hírközlési jogot az a szabályozási megoldás, amely a „műsorterjesztő” tevékenységében következetesen elválasztaná a jeltovábbítási és a tartalomértékesítési funkciókat. Utóbbi tevékenység keretében a – jeltovábbítást végző vállalkozással vertikálisan integrált, vagy attól szervezetileg és jogilag is elkülönülő – szolgáltató egyrészt az egyes műsorterjesztőkkel és egyéb tartalomszolgáltatókkal, másrészt a terjesztési hálózat üzemeltetőjével, harmadrészt pedig a fogyasztókkal áll kapcsolatban. A „csomagolás” médiaszabályozási jelentőségén nem változtat²⁰, hogy a szolgáltató a tartalmakat a fogyasztók részére csomagba szervezve vagy egyedileg értékesíti, mert mindkét esetben ő az a „szűk keresztmetszet”, aki a közönséghez való „hozzáférést” lehetőségéről és feltételeiről dönt. Az „értékesítés” – ahogy az erős multiplex modell *free-to-air* megvalósításai mutatják – nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szolgáltató a fogyasztóktól szed díjat; különösen a jelentős lefedettségű hálózatokat igénybe vevő csomagolási szolgáltatások esetében lehet reális üzleti modell a tartalomszolgáltatóktól szedett, esetleg forgalomarányos díjakra épülő megoldás. A tartal-

lomcsomagoló és -értékesítő tevékenysége kiterjed a fogyasztókkal való kapcsolattartásra, számlázásra, marketingre, egyes platformok esetében – elsősorban a mobil televíziózásnál – akár a vevőkészülékek értékesítésére, illetve a fizetős szolgáltatások vételéhez szükséges feltételes hozzáférési rendszer eléréséhez tételére.

E szabályozási koncepcióban nyitva marad az a kérdés, hogy milyen szempontoknak kell érvényesülniük a tartalomcsomagoló és a műsorterjesztő kapcsolatában. A versengő csomagok kapacitáshoz jutásában az alkotmányos szempontok nem csak azért szorulhatnak háttérbe, mert e tevékenység már meglehetősen távoli kapcsolatban van a médiarendszer kialakításával, hanem azért is, mert e szempontok az egyes csomagok létrehozásánál érvényesülnek. A kizárólag hírközlési tevékenységet végző műsorterjesztő e koncepció szerint nincs abban a helyzetben, hogy a platformon bármilyen módon egyoldalú befolyást gyakoroljon.

4.2. Tartalomcsomagolás a hazai médiaszabályozásban?

Annak ellenére, hogy koncepcióként, illetve szabályozási javaslatként a „műsorforgalmazás”, illetve a „tartalomcsomagolás” szabályozása az ORTT Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézetének médiatörvény-tervezetében, illetve a NAMS-ban egyaránt megjelenik²¹, a digitális átállási törvény alapvetően olyan szabályozási koncepciót követ, amelyben a tartalomcsomagolási és -értékesítési tevékenység nem válik el egymástól. A NAMS szakmai vitaanyaga megállapítja, hogy „a médiaszabályozásnak egyértelműen el kell határolnia a műsorjel-továbbítási tevékenységet, mint tisztán hírközlési jogi kérdést a tartalomcsomagolási tevékenységtől, ami viszont az alkotmányos médiaszabályozási célok megvalósítása szempontjából releváns tevékenység”. Végső soron azonban arra a következtetésre jut, hogy mivel a digitális átállási törvény „részletesen szabályozást tartalmaz a tartalomcsomagolást – és azzal együtt a műsorjelek átvitelét – végző szolgáltató piacra lépése, illetve korlátos erőforrás felhasználása esetén pályázatára vonatkozásában, javasoljuk e megoldás hosszú távú fenntartását, azzal, hogy a szabályozási megoldásokat javasoljuk kiterjeszteni azon tartalomcsomagolóokra is, amelyek önmaguk műsorjel átviteli tevékenységet (mint elektronikus hírközlési tevékenységet) nem végeznek.”²²

Az ORTT AKTI médiatörvény-tervezete az érintett szolgáltatást műsorforgalmazásként határozta meg, és azokat a szolgáltatásokat sorolta e fogalom alá, amelyek a műsorszolgáltatások önálló vagy programcsomagba szerkesztett vételének felkínálásából, illetve a felhasználók részére műsorelosztó hírközlési szolgáltatás útján történő eljuttatásából állnak. A földfelszíni platform nem tartozik a fogalom hatálya alá, mivel a tervezet e platformot a gyenge multiplex modell szerint javasolta szabályozni. A műsorforgalmazó a tervezet szerint szolgáltatását köteles a műsorszol-

gáltatók részére tisztességes, megkülönböztetés-mentes és ésszerű feltételek szerint nyújtani, és őt terhelik a továbbítási (műsorforgalmazási) kötelezettségek.²³ A tervezet tehát következetesen választotta le a műsorforgalmazást, mint médiaszabályozási, alkotmányos szempontból releváns szolgáltatást a műsorterjesztésről, mint hírközlési szolgáltatásról.²⁴

A Dtv. annak ellenére, hogy a tartalomértékesítést, tartalomcsomagolást nem határozza meg önálló szolgáltatásként, egyes rendelkezéseivel kifejezetten a műsorterjesztő e tevékenységét szabályozza. A törvény arra kötelezi a műsorterjesztőt, hogy a műsorcsomagokat az előfizetői igényekhez igazítsa, és az ésszerűség, tisztesség és átláthatóság alapelvei szerint alakítsa ki [Dtv. 37. § (3)]. A tartalom-értékesítéshez kapcsolódó bevételeit köteles továbbá a jelátvitelhez kapcsolódó bevételektől elkülönítetten nyilvántartani [Dtv. 37. § (3)]. A műsorterjesztés törvényi meghatározása az e rendelkezésekben hivatkozott műsorcsomag-kialakítást nem foglalja magában: műsorterjesztés bármely átviteli rendszerrel megvalósuló elektronikus hírközlési szolgáltatás, amelynek során a műsorszolgáltató által előállított analóg vagy digitális műsorszolgáltatási jeleket a műsorszolgáltatótól az előfizető vagy felhasználó vevőkészülékéhez továbbítják [Dtv. 5. § (1) 34.]. A törvény összességében annak ellenére kivonja a hírközlési jog hatálya alól a műsorcsomag-összeállítást, hogy azt önálló szolgáltatásként nem határozza meg. A Dtv. szerinti műsorcsomag-összeállítás szűkebb tevékenységet fog át, mint a vizsgált országok kapcsolódó szabályozásai, és csak

mint a műsorterjesztés egyik funkcionálisan körülhatárolható résztevékenysége jelenik meg. E tevékenység önálló szolgáltatásként való nevesítése alapvetően nem feltétele a szabályozási célok elérésének, ha a tevékenység szabályozása következetesen leválasztható a hírközlési jogról. A hírközlési-szabályozás és a médiaszabályozás ütközésének ilyen elkerülésével a digitális átállási törvény a közösségi hírközlés-szabályozási keretben biztosított lehetőségeket optimálisan kihasználja. Nem oldja fel azonban azt az alapvető értelmezési nehézséget, hogy a műsorcsomag kialakításával kapcsolatos kiválasztási döntések egyúttal a kapacitáshoz való hozzáférésre, illetve a hozzáférés feltételeire vonatkozó – hírközlési jogi relevanciájú – döntések is. A jogalkotó szándéka ellenére ezért a műsorcsomagok kialakítása továbbra is a műsorterjesztő és a műsorszolgáltató közötti, a hírközlési jog hatálya alá vont kapcsolat.²⁵

A digitális átállási törvény, illetve az NHH multiplex-üzemeltetési pályázata a földfelszíni digitális platformmal kapcsolatban további közvetett utalást tartalmaz az önálló szolgáltatásként nyújtott tartalomcsomagolásra. A pályázat nyertese a

műsorterjesztési jogosultságát olyan módon is gyakorolhatja, hogy más műsorterjesztők részére nyújt nagykereskedelmi műsorterjesztési szolgáltatást [Dtv. 8. § (1) c].²⁶ A nagykereskedelmi műsorterjesztési szolgáltatás az igénybe vevő „műsorterjesztőtől” kapott műsorjelek továbbításából áll, anélkül, hogy e jeleket a nagykereskedelmi szolgáltató megváltoztatná. Az igénybe vevő műsorterjesztő ebben az üzleti modellben minden olyan tevékenységet végez, ami az egyes tartalomszolgáltatásokat a jeltovábbításra előkészíti – a tartalom beszerzése, digitalizálása, multiplexálása –, és ő van kapcsolatban a fogyasztókkal is. Tevékenysége tehát éppen azokat a tevékenységeket fedi le, amelyeket e tanulmány a tartalomcsomagolás és -értékesítés körébe sorol. A törvény indokolása a nagykereskedelmi szolgáltatás analógiájaként a műholdas műsorszórásról említi, „amelynél a műsorszórás nem a kiskereskedelmi szolgáltatást nyújtó végzi, hanem az adott műhold tulajdonosa/üzemeltetője.” Az indoklás szerint a nagykereskedelmi műsorterjesztés célja, hogy a földfelszíni műsorszórásnál is lehetővé tegye például a mobil rádiótelefonra optimalizált műsorszórás, vagy a rádiós hálózatok esetében a multimédiás szolgáltatásokat, adatszórás.²⁷

A hazai médiaszabályozásból összességében hiányzik a technológia-semleges, az infrastruktúra- és tartalomszabályozás következetes szétválasztását biztosító tartalomcsomagolási és -értékesítési szolgáltatásra vonatkozó szabályozás. Ugyanakkor mind a szabályozási koncepciók, mind maga a digitális átállási törvény érzékeli a problémát. A

Dtv. vonatkozó rendelkezései a közösségi hírközlési joggal egybevetve nem teszik lehetővé a közösségi hírközlési jog és az alkotmányos média-szabályozás ütközéseinek elkerülését.

Álláspontom szerint mind a véleményesszabadságot, mind a jogbiztonságot az a megoldás szolgálja a legnagyobb mértékben, ha a – közösségi és nemzeti – jogalkotó a műsorterjesztő és a műsorszolgáltató (tartalomszolgáltató) közötti kapcsolat szabályozását teljes egészében kivonná a hírközlési jog hatálya alól. Kizárólag így kerülhető el a hálózathoz való hozzáférés hírközlési jogi, illetve a tartalomcsomagolás és -értékesítés médiajogi szabályozása közötti átfedés. Ebben az esetben a tartalomcsomagolás és -értékesítés az alkotmányos szabályozási célok és keretek, valamint a szolgáltatásnyújtás közösségi jogban biztosított szabadsága alapján szabályozható, a hírközlés-szabályozás keretein belül pedig – még ha az nem is feltétlenül alkalmas az alkotmányos szabályozási célok megvalósítására – nem kell a hírközlés-politikai megfontolásoktól idegen szempontokat érvényesíteni. A két szabályozási rendszer párhuzamos alkalmazása szükségszerűen ellentmondásokhoz, súlyos jogértelmezési problémákhoz vezet.

Mind a véleményesszabadságot, mind a jogbiztonságot az a megoldás szolgálja a legnagyobb mértékben, ha a – közösségi és nemzeti – jogalkotó a műsorterjesztő és a műsorszolgáltató (tartalomszolgáltató) közötti kapcsolat szabályozását teljes egészében kivonná a hírközlési jog hatálya alól.

Jegyzetek

- ¹ A műsorterjesztési piacokon a kiinduló állapot a természetes monopólium. Egy versenytárs megjelenése ehhez képest már jelentősen fokozza a versenyt. Több szolgáltató együttes erőfőlnye ezért e piacokon aligha alakulhat ki.
- ² Ahogy láttuk, a műsorterjesztési piacok már a „három kritérium tesztnek” is csak kivételesen felelnek meg, és az alternatív platformok bővülő választéka mellett egyre kevésbé valószínű, hogy a „kedvezőtlen piaci tendenciák” feltétele teljesülne.
- ³ Lásd NHH – Nemzeti Hírközlési Hatóság: Piacmeghatározás, a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatók azonosítása és kötelezettségek előírása a 18. számú „Műsorterjesztési szolgáltatás, tartalom végfelhasználók felé való eljuttatása céljából” nagykereskedelmi piacon (18. piac) (DH-8536-48/2007.) http://circa.europa.eu/Public/irc/info/ecctf/library?l=/hungary/registered_notifications/hu20070734/market18_nonconfdoc_HU_1.0_&a=d p 103.
- ⁴ Roukens, Thomas (2005): Weiterverbreitung un der EU heute, in: IRIS Spezial: Haben oder nicht haben. Must-Carry Regeln, Europäische Audiovisuelle Informationsstelle, Straßburg, 2005, p 19.
- ⁵ Ismét emlékeztetni kell arra, hogy az angol szabályozás „közszolgáltatónak” nevez a szűk értelemben vett közszolgálati műsorszolgáltatótól néhány kereskedelmi szolgáltatót is.
- ⁶ Reinemann, Susanne: Zugang zu Übertragungswegen. Zur Verfassungsmäßigkeit der Ausgestaltung privater Fernsehanbieter zu digitalen Übertragungswegen, Frankfurt am Main, 2002, p 211.
- ⁷ Schütz, Raimund – Attendorf, Thorsten – König, Annegret: Elektronische Kommunikation. Europarechtliche Vorgaben und ihre Umsetzung in Deutschland, Beck, München, 2003, p 665.
- ⁸ A hírközlési jogi árszabályozással kapcsolatban ugyanezeket a kérdéseket veti fel Ladeur, 2002, 254.
- ⁹ Wrona, Stephan (2005): Die Entgeltregulierung der der Breitbandkabelnetze. Die deutsche Breitbandkabelbranche auf dem Prüfstand der telekommunikationsrechtlichen Entgeltregulierung, Computer und Recht, 2005/11 p 790.
- ¹⁰ Ladeur, Karl-Heinz: Rechtsproblem der Regulierung der Entgelte, der Paketbündelung und der Vertragsgestaltung im digitalen Kabelfernsehen, Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht 2005/1 p 4. Hozzáférési irányelv (2) preambulum-bekezdés
- ¹¹ CEC – Commission of the European Communities: Commission Staff Working Document. Public Consultation on a Draft Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services (Second edition) [SEC(2006) 837], 2006, p 43.
- ¹² CEC – Commission of the European Communities: Commission Staff Working Document. Explanatory Note. Accompanying document to the Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services [SEC(2007) 1438], 2007, p 48.
- ¹³ NHH – Nemzeti Hírközlési Hatóság: Piacmeghatározás, p 37.
- ¹⁴ Felvethető, hogy a műsorcsomag-összeállítás olyan szerkesztői tevékenység, aminek eredményeként szerzői jogi szempontból releváns gyűjtemény jön létre.
- ¹⁵ NHH – Nemzeti Hírközlési Hatóság: A kábeles műsorelosztási piac átfogó, jövőbe mutató elemzése az ex ante és ex post szabályozás indokoltságának és lehetőségének bemutatása céljából, 2006, <http://www.nhh.hu/index.php?id=hir-cid=1069-mid=346>
- ¹⁶ Ladeur szerint olyan tartalomszolgáltatásról van szó, ami a korábbi német szabályozás alapján „médiaszolgáltatásnak” – a hatályos szabályozás alapján „telemédia-szolgáltatásnak” – minősül. Mivel valóban olyan elektronikus információs- és kommunikációs szolgáltatásról van szó, amely nem minősül távközlési szolgáltatásnak, távközlési alapú szolgáltatásnak és műsorszolgáltatásnak, ezért a besorolás helytállóknak tűnik. Lásd Ladeur: i. m. p 4.
- ¹⁷ Wichmann, Anja: Vielfaltsicherung in digitalisierten Breitbandkabelnetzen. Rechtsprobleme der Nutzung digitalisierter Rundfunk-Kabelnetze durch Fernsehveranstalter, Duncker und Humblot, Berlin, 2004 p 55.
- ¹⁸ Az egyetemes szolgáltatásról és elektronikus kommunikációs hálózatokhoz és szolgáltatásokhoz kapcsolódó fogyasztóvédelmi jogokról szóló 2002/22/EK irányelv (Egyetemes szolgáltatási irányelv) 31. cikk (1)
- ¹⁹ A dolgozat részletesen nem vizsgálja azt a kérdést, hogy a műsorterjesztők „csomagolási” tevékenysége milyen feltételek mellett van összhangban az árucapcsolás tilalmával. A digitális hálózatokon műszakilag a megoldás nem elkerülhetetlen, de az nem csak a műsorterjesztő érdekeit szolgálja, hanem az egyes műsorszolgáltatások finanszírozásában is jelentős szerepet tölt be. Mivel csomagban értékesítve sokkal nagyobb eséllyel sokkal szélesebb közönséghez jutnak el a kisebb tartalomszolgáltatások is, ezért ez az árucapcsolás – egyelőre legalábbis – a sokszínű tartalomkínálat fenntartásának alkotmányos követelményével is alátámasztható.
- ²⁰ A dolgozat szerzője mindkét anyag vonatkozó javaslatainak előkészítésében aktívan részt vett.
- ²¹ Nemzeti Audiovizuális Média Stratégia, Szakmai vitaanyag, 2007, <http://www.meh.hu/tevekenyseg/hatteranyagok/nams20070905.html> p 46.
- ²² Lásd a tervezet 79–84. §-it, <http://www.akti.hu/mediatorveny/index.html>
- ²³ A tervezet közösségi jogi szempontból aggályos megoldása ugyanakkor, hogy a műsorforgalmazókat kötelezi ún. műsorforgalmazási díj megfizetésére, ami a médiatörvény műsorszolgáltatási díját váltotta ki. A műsorforgalmazó műsorforgalmazási díjat minden egyes forgalmazott műsorszolgáltatás után köteles fizetni, és pedig az adott műsorszolgáltatáshoz a műsorforgalmazás útján hozzáférő háztartások számára igazodóan. Vitatható, hogy a szolgáltatásnyújtás szabadságával egy ilyen kötelezettség összhangban van-e, alátámasztja-e azt nyomós közérdekű ok. Sőt e kötelezettség közvetve a műsorszolgáltatások szabad áramlását is sértheti, mivel a fizetendő díjat a műsorforgalmazó feltehetően a műsorszolgáltatók irányában érvényesíti.
- ²⁴ A német szabályozásról ui. Ladeur, Karl-Heinz (2002): Aktuelle Rechtsfragen der Einspesung digitaler Fernsehprogramme in Kabelnetze, Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht 2002/4 p 258.
- ²⁵ Lásd még NHH – Nemzeti Hírközlési Hatóság: Pályázat öt digitális televízió műsorszóró hálózat üzemeltetési jogosultságának megszerzésére, 2007, <http://www.nhh.hu/?id=hir&cid=3492> p 50.
- ²⁶ Dtv. Indokolás

A leverage koncepciója az elektronikus hírközlési jogban: vissza a gyökerekhez

1. BEVEZETÉS

A jelen tanulmány célja a *leverage elektronikus hírközlési koncepciójának vizsgálata* és kritikai elemzése.

Ennek érdekében a tanulmány első lépésben *fogalmi alapvetésként* meghatározza a *leverage* szektorspecifikus jogintézményének lehetséges jogpolitikai céljait és értelmezését, valamint helyét a jelentős piaci erő meghatározásának rendszerében.

Ezt követően kerülnek elemzésre a kérdéskör *közösségi jogi* szabályai. Bár a tanulmány a *leverage* szektorspecifikus fogalmát vizsgálja, ezt megelőzően érdemes kitérni a *leverage* versenyjogi fogalmára, amely a szektorális szabályozás egyfajta kiindulópontjaként szolgál és szolgál. Ebben a körben indokolt ismertetni az Európai Bíróság által a *Tetra Pak II* ügyben¹ lefektetett koncepciót, amely bevallottan a szektorális fogalom alapját képezi. Ezt követően kerülhet sor a vonatkozó közösségi szabályozási rezsim vonatkozó rendelkezéseinek elemzésére.

A *leverage* fogalmát az Európai Parlament és a Tanács 2002/21/EK irányelve (2002. március 7.) az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról² (a továbbiakban: Keretirányelv) vezette be az elektronikus hírközlés jogába. A Keretirányelvvel kapcsolatban értelmező megállapításokat tartalmaz a piacelemzésről és a jelentős piaci erő megállapításáról szóló bizottsági iránymutatás (a továbbiakban: Iránymutatás).³

A közösségi jogi keretek vizsgálatát követően kerül sor a *magyar jog és joggyakorlat* elemzésére. Ennek során vizsgálom az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (a továbbiakban: Eht.) vonatkozó rendelkezéseit és a Nemzeti Hírközlési Hatóság Tanácsának (a továbbiakban: NHH Tanácsa) gyakorlatát.

A tanulmány záró részében kerülnek megfogalmazásra a *kutatás konklúziói*. Ennek során mind a közösségi, mind pedig a magyar jog megoldását összevetjük a kiindulópontul szolgáló versenyjogi fogalommal, valamint a *leverage* szektorális fogalmának jogpolitikai indokaival. Emellett vizsgálom a közösségi és a magyar jog egymáshoz való viszonyát a Magyar Köztársasá-

got terhelő jogharmonizációs kötelezettség szempontjából. Tekintettel arra, hogy az elektronikus hírközlés szabályozásának Európában két rétege van, az elemzésnek nemcsak az egyes rétegek vizsgálatát és kritikai értékelését kell magában foglalnia, hanem egyben ki kell terjednie az egyes rétegek egymáshoz való viszonyára. Ennek megfelelően a magyar szabályozás és jogalkalmazási gyakorlat kapcsán vizsgálandó kérdés, hogy az implementáció megfelel-e a szabályozás keretét jelentő közösségi jogi aktusoknak. Végül pedig javaslatokat fogalmazok meg a joggyakorlat számára.

2. LEVERAGE SZEKTORÁLIS JOGINTÉZMÉNYÉNEK HELYE AZ ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉSI JOGI SZABÁLYOZÁSBAN ÉS ANNAK JOGPOLITIKAI CÉLJAI

A *leverage* jogintézménye a *jelentős piaci erő* (a továbbiakban: JPE) meghatározása és a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás kijelölése körében rendelkezik relevanciával. A jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozásként való kijelölés következménye, hogy a nemzeti szabályozó hatóság kötelezettségeket vet ki az érintett vállalkozásra. Az Európai Parlament és a Tanács 2002/19/EK irányelve (2002. március 7.) az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférésről, valamint azok összekapcsolásáról⁴ (a továbbiakban: Hozzáférési irányelv) 8. cikkének (2) bekezdése értelmében, ha a Keretirányelv szerint végzett piacelemzés eredményeként egy üzemeltetőt egy bizonyos piacon jelentős piaci erővel rendelkezőként jelölnek ki, a nemzeti szabályozóhatóságok szükség szerint előírják az irányelv 9–13. cikkében meghatározott kötelezettségeket. Ebben a körbe a következő kötelezettségek tartoznak: az átláthatóságra vonatkozó kötelezettség, a diszkriminációmentességre vonatkozó kötelezettség, a számviteli szétválasztásra vonatkozó kötelezettség, a meghatározott hálózati eszközökhöz való hozzáférésnek és azok használatának a lehetővé tételére vonatkozó kötelezettségek, áellenőrzési és költségszámítási kötelezettségek.

A *kötelezettségek kiszabása több célt szolgál*, amelyek közül a legfontosabb a hozzáférés lehetővé tétele, valamint a hozzáférés feltételeinek

kontrollja. Emellett az elválasztás és az átláthatóság előírása – bár nem feleltethetők meg visszaélési tilalmaknak – az olyan jogellenes magatartások tekintetében is előmozdítja a hatósági bizonyítási eljárás sikerességét, amelyeket maga a Hozzáférési irányelv nem tilt. Összességében tehát az állapítható meg, hogy az előírt kötelezettségek a hozzáférési kötelezettség és annak feltételei meghatározása mellett elősegítik az olyan visszaélési magatartásokkal kapcsolatos vizsgálatok lefolytatását és bizonyítás elvégzését, amelyek során a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás ezen a piacon meglévő erejét felhasználva megpróbál kedvezőbb pozíciót elérni egy szomszédos, kapcsolódó piacon. Amennyiben ugyanis a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás kísérletet tesz arra, hogy a meglévő jelentős piaci ereje felhasználásával egy szomszédos, kapcsolódó piacon is jelentős piaci erőre tegyen szert, például keresztfinanszírozás vagy áprés segítségével, akkor ez a versenyjogi visszaélés – a szétválasztás és az átláthatóság következtében – könnyebben megállapítható lesz.

A *leverage* szektorspecifikus jogintézménye két fő funkciót tölthet be. Az egyik értelmében a *leverage* segít a jelentős piaci erő fogalmi

körébe vonni olyan eseteket, amelyek során valamely vállalkozás magas fokú piaci hatalommal rendelkezik, azonban amelyek egyébként a hagyományos JPE fogalomnak nem lennének részei. Mivel mind a JPE-konceptió, mint pedig a JPE-eljárás célja azoknak a helyzeteknek az azonosítása, amelyek során egy vállalkozás – a megfelelő szintű versenynyomás hiányában – versenytársaitól, ügyfeleitől és a fogyasztóktól nagymértékben független magatartást folytathat, a jogintézmény alkalmazási körét értelemszerűen ki kell terjeszteni olyan esetekre is, amelyek során az érintett vállalkozás ugyan nem rendelkezik erőfölénnyel a vizsgálat alá vont piacon, azonban egy másik, kapcsolódó piacon meglévő erőfölénye alapján az előbbi piacon képes a versenytársaitól, ügyfeleitől és a fogyasztóktól nagymértékben független magatartást folytatására. Ez a szabályozási szempont adja a *leverage* elektronikus hírközlési jogi jogintézményének elsődleges vagy tradicionális indokát. Ugyanis ez az a szempont, amelyet az Európai Bíróság a *Tetra Pak II* ügyben alkalmazott,⁵ amely pedig a szektorspecifikus *leverage*-fogalom kiindulópontját jelenti.

A leverage jogintézménye a jelentős piaci erő meghatározása és a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás kijelölése körében rendelkezik relevanciával.

¹ A szerző egyetemi tanársegéd (SZTE-ÁJK), műhelyvezető tanár (Bibó István Szakkollégium), modulvezető (IBS), kutató (Versenyjogi Kutatóközpont, PPKE-JÁK), Eurojus jogi tanácsadó (Európai Bizottság Magyarországi Képvisellete).

A *leverage* koncepció alkalmazásának másik indokát az adhatja, hogy bár a JPE-határozatok felülvizsgálata rendszeres, és mind a szabályozás, mind a nemzeti szabályozó hatóság – a JPE-kijelöléseknek a megváltozott piaci környezethez történő adaptálása céljából – követi a piaci folyamatokat, a piaci körülmények változását, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a JPE-határozat és annak revideálása között eltelt időben a piaci körülmények olyan mértékben változhatnak, hogy az a korábbi JPE-kijelölés kiterjesztését teheti indokoltá. Ezáltal a *leverage* elektronikus hírközlési jogi koncepciója lehetővé teszi, hogy – megelőző célzattal – olyan piacok tekintetében is lehessen JPE-kötelezettségeket előírni, amelyekben ugyan nem áll fenn jelentős piaci erő, azonban amelyek jó eséllyel erőfölénnyé válhatnak a közeljövőben.

Bár a *leverage* koncepció megalkotása során – a fenti indokkal ellentétben – ez a szempont nem szerepelt, érdemes megvizsgálni ennek az utólagos érvnek az alkalmazhatóságát is. *Megítélés szerint a fenti második szempont nem tekinthető a leverage koncepció releváns jogpolitikai okának.* Ennek az elfogadása ugyanis, egyrészt, azt implikálná, hogy a szabályozó hatóság nem követi megfelelő gyorsasággal a piaci változásokat. Másrészt, ez az érvelés implicit módon pálcát törne a szabályozás és annak hatékonysága felett. Az érv elfogadása ugyanis egyben annak elfogadását is jelentené, hogy sem a szektorális szabályozás, sem pedig az általános versenyjog nem képes megakadályozni, hogy a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozások erőfölényüket a szomszédos piacokra átvigyük, vagyis hogy az egyik piacon meglévő erőfölényüket felhasználva – különböző visszaélésszerű magatartások segítségével – egy másik piacon is erőfölényt építsenek ki. Emellett, amint azt az alábbiakban látni fogjuk, a közösségi jog sem tartalmaz utalást arra nézve, hogy a *leverage* koncepciójának ilyen olvasata is lenne.

Ilyetén formában, bár első látásra a *leverage* szektorális jogintézménynek két fő jogpolitikai indokát különböztethetjük meg, ezek közül csak az egyik tekinthető érvényesnek. Ennek értelmében ez a koncepció segít beazonosítani azokat a piacokat, amelyekben ugyan nem áll fenn jelentős piaci erő, azonban amelyek vonatkozásában egy vállalkozás versenytársaitól, ügyfeleitől és a fogyasztóktól nagymértékben független magatartást tud folytatni annak köszönhetően, hogy egy kapcsolódó piacon meglévő jelentős piaci erejét felhasználja. Ebben az esetben arról van szó, hogy a vállalkozást egy általa nem dominált piacon tekintik a szabályozó hatóság jelentős piaci erővel rendelkezőnek. Az egyik piacon fennálló jelentős piaci erő egy kapcsolódó, nem dominált piacra történő rávetítésének, vagy talán pontosabban oda képzelésének az az indoka, hogy a vállalkozás a nem dominált piacon *quasi* erőfölénnyel rendelkezik. Ennek indoka, hogy a dominált és a nem dominált piac közötti kapcsolat szo-

ros, valamint, hogy bár a vállalkozás a nem dominált piacon nem élvez erőfölényt, piacvezetőnek tekinthető. Nem arról van tehát szó, hogy a vállalkozás a nem dominált piacon jelentős piaci erőhöz hasonló vagy annak megfelelő pozíciót szerezhet, hanem arról, hogy az erőfölény fennálltának hiánya ellenére már most a jelentős piaci erőhöz hasonlatos helyzetben van.

Nem tekinthető azonban érvényes jogpolitikai indoknak a szabályozói beavatkozás időhorizontjára történő hivatkozás: amennyiben van olyan piac, ahova a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás jó eséllyel átemelheti piaci hatalmát, a hatósági beavatkozással, illetve a JPE-kijelöléssel szűkszerűen együtt járó fáziskészségből adódó problémák kiküszöbölhetőek azáltal, hogy a szabályozó hatóság a JPE-vel rendelkező vállalkozást már eleve ezen a piacon

is JPE-s szolgáltatóként jelöli ki. Ennek az érvnek a gyengesége abban áll, hogy nemcsak a hatósági beavatkozás elkésztését előfeltételezi, hanem egyben azt is felteszi, hogy a szektorális szabályozás és a hatóság működése ellenére egy jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás képes lesz megvalósítani azt ami ugyan jogilag tiltott, de szabályozás hiányában gazdaságilag lehetséges lenne: az egyik piacon meglévő jelentős piaci erejét felhasználva jelentős piaci erőt szerezni egy olyan piacon, ahol korábban ilyen pozícióval nem rendelkezett.

3. LEVERAGE A KÖZÖSSÉGI JOGBAN

A *leverage* koncepciója része mind a közösségi versenyjognak, mind pedig a közösségi elektronikus hírközlési jognak. Ebben a vonatkozásban érdemes kiemelni, hogy míg a versenyjogban a *leverage* fogalmának van egy dinamikus és egy statikus olvasata, a szektorális szabályozásban ennek a koncepciónak csak statikus értelme van.

A *leverage* dinamikus értelemben milyen olyan piaci praktikát magában foglal, amelynek során egy piacon erőfölénnyel rendelkező vállalkozás piaci hatalmát – visszaélésszerűen – egy szomszédos, kapcsolódó piacra is átemeli, vagyis az egyik piacon meglévő erőfölényét felhasználva kiterjeszti piaci pozícióját egy másik, korábban nem dominált piacon. Statikus értelemben azt jelenti, hogy egy erőfölénnyel rendelkező vállalkozás egy olyan, általa nem dominált piac tekintetében is erőfölénnyel rendelkező, amely, egyrészt, szoros kapcsolatban van a dominált piaccal, másrészt, amelyen a vállalkozásnak erőfölényt el nem érő piacvezető piaci pozíciója van.

A *leverage* dinamikus értelemben milyen olyan piaci praktikát magában foglal, amelynek során egy piacon erőfölénnyel rendelkező vállalkozás piaci hatalmát – visszaélésszerűen – egy szomszédos, kapcsolódó piacra is átemeli, vagyis az egyik piacon meglévő erőfölényét felhasználva kiterjeszti piaci pozícióját egy másik, korábban nem dominált piacon. Ez a piaci stratégia különböző visszaélések révén valósulhat meg (árprés,

árkapcsolás, szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózás stb.), amelyeknek azonban a fenti folyamat a közös jellemzője.⁶

Ezzel szemben a *leverage statikus értelemben* azt jelenti, hogy egy erőfölénnyel rendelkező vállalkozás egy olyan, általa nem dominált piac tekintetében is erőfölénnyel rendelkező, amely, egyrészt, szoros kapcsolatban van a dominált piaccal, másrészt, amelyen a vállalkozásnak erőfölényt el nem érő piacvezető piaci pozíciója van. A dominált piacon fennálló magas fokú erőfölény, a két piac közötti szoros kapcsolat és az erőfölény szintjét el nem érő piacvezető státusz együttes hatásaként ugyanis elképzelhető, hogy a vállalkozás a nem dominált piacon is *quasi* erőfölénnyel rendelkezik. Ez utóbbi esetben tehát nem arról van szó, hogy egy vállalkozás erőfölényét átemelné, hanem arról, hogy olyan piacon is erőfölénnyel kell tekinteni, ahol egyébként ennek feltételei nem állnak fenn. Nem egy olyan, különböző versenykorlátozó praktikákat magában foglaló piaci stratégiáról van tehát szó, amelyek egy folyamatban tetet őlve lehetővé teszik, hogy a domináns vállalkozás az egyik piacon meglévő erőfölényének segítségével egy másik, nem dominált piacon is erőfölénnyel tegyen szert.

Bár az elektronikus hírközlés is célul tűzi ki a leverage dinamikus koncepciója által átfogott visszaélések elkerülését, a leverage kifejezés itt elsősorban a fogalom statikus tartalmát jelenti. Ennek a jogintézménynek az alkalmazására ugyanis akkor kerül sor, amikor a nemzeti szabályozó hatóság a Keretirányelv 14. cikkének megfelelően azonosítja a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozásokat. Ebben a vonatkozásban mondja ki a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdése, hogy amennyiben egy vállalkozás egy konkrét piacon jelentős piaci erőfölénnyel rendelkezik, az is lehetséges, hogy egy ehhez a piahoz közel álló piacon is jelentős piaci erővel rendelkezzen minősül, amennyiben a két piac közötti kapcsolat lehetővé teszi az egyik piacon meglévő piaci befolyás átvitelét a másik piacra, így erősítve a vállalkozás piaci erejét.

Mivel a leverage elektronikus hírközlési koncepciója bevallotta a versenyjogi doktrínát veszi alapul, illetve abból indul ki,⁷ első lépésben érdemes megvizsgálni a koncepció versenyjogi gyakorlatát. Ez nemcsak az elektronikus hírközlési jogi fogalom kontextusát segít megérteni, hanem egyben lehetővé teszi a szektorális szabályozásban uralkodó felfogás és a versenyjogi fogalom összevetését, megvizsgálva azok eltéréseit, illetve az eltérések indokoltságát. A versenyjogban kialakult statikus *leverage* fogalom ugyanis nemcsak történeti jelentőséggel bír az elektronikus hírközlési jog számára, és hasonlóan nem egyszerűen általános összehasonlítás alapjául szolgál. A Keretirányelv rendelkezéseit értelmező és magyarázó bizottsági Iránymutatás ugyanis kimondja, hogy a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdésében foglalt jogintézménynek kifejezetten a *Tetra Pak II* ügyhöz hasonló helyzetek rendezése a célja.⁸ Ebből pedig az következik, hogy a Keretirányelv 14. cikke (3) bekezdésének tartalma csak a versenyjogi statikus *leverage* koncepció segítségével adható meg.

3.1. Versenyjogi alapok: a Tetra Pak II ügy

A *Tetra Pak II* ügyben az Európai Bíróság megállapította, hogy egy erőfölényes vállalkozás egy olyan piacon is visszaélhet erőfölényével, amelyen ugyan nem rendelkezik dominanciával, azonban piacvezető pozíciót foglal el, és amely szoros kapcsolatban van a domináns piaccal.

Az ügyben Tetra Pak közel 90%-os piaci részesedéssel rendelkezett az aszeptikus csomagológépek és kartondobozok piacain, amelyeket folyékony élelmiszerek csomagolására használnak. Az aszeptikus piacon fennálló erőfölényével szemben Tetra Pak nem rendelkezett dominanciával a nem aszeptikus csomagológépek és kartondobozok piacain, azonban ez utóbbi területen vezető pozíciót foglalt el.⁹ Az Európai Bizottság megállapítása értelmében Tetra Pak az aszeptikus piacokon fennálló erőfölényével a nem aszeptikus piacokon visszaélt. A két iparági szegmens között ugyanis szoros kapcsolat áll fenn. A bizottsági érvelés értelmében nem szükséges külön igazolni, hogy Tetra Pak a nem aszeptikus szegmensben is erőfölénnyel rendelkezett, elegendő annak bizonyítása, hogy az aszeptikus piacokon fennáll az erőfölény és a két iparági szegmens között szoros kapcsolat van.¹⁰ Ezt a megközelítést mind az Elsőfokú Bíróság, mind pedig az Európai Bíróság elfogadhatónak találta.¹¹ Az aszeptikus és a nem aszeptikus iparági szegmensek közötti szoros kapcsolat többek között abból adódott, hogy a két különböző technológiával csomagolt kulcstermékek azonosak, hiszen mindkét módszert nagyrészt tejtermékek és gyümölcslevek csomagolására használják. Ezen felül Tetra Pak ügyfeleinek jelentős része mind az aszeptikus, mind pedig a nem aszeptikus piacon jelen van vásárlóként.¹² Továbbá a szoros kapcsolat fennállását igazolja, hogy a versenytársak nagy része egyszerre van jelen az aszeptikus és a nem aszeptikus piacokon. A két iparági szegmens közötti ezen szoros kapcsolat támasztotta alá a Bizottság álláspontját, miszerint az aszeptikus piacokon meglévő erőfölény megerősítette Tetra Pak amúgy is vezető pozícióját a nem aszeptikus piacokon. Tekintettel arra, hogy Tetra Pak közel 90% részesedéssel rendelkezett az aszeptikus piacokon, azok számára a vállalkozások számára, amelyek mind friss, mind tartós folyékony élelmiszereket csomagoltak, nem egyszerűen megkerülhetetlen szerződő partner volt az aszeptikus szegmensben, hanem egyben a nem aszeptikus csomagolásban is előnyben részesített eladó. Ráadásul az aszeptikus szegmensben élvezett erőfölénye lehetővé tette a számára, hogy a versennyel kapcsolatos erőfeszítéseit a nem aszeptikus piacokra koncentrálja.¹³

Tetra Pak ugyanis – felhasználva a fenti helyzetét – felfaló árazásba kezdett és árukapcsolást alkalmazott. A felfaló árazással járó költségeket keresztfiananszírozással fedezte: a számára veszteséget okozó árakat a domináns aszeptikus piacon elért profit volt hivatott kiegyenlíteni.¹⁴

A *Tetra Pak II* ügyben lefektetett elveket alkalmazta az Elsőfokú Bíróság az *Aéroports de Paris* ügyben,¹⁵ ahol az erőfölény a repülőterek működtetésének piacán állt fenn, azonban a visszaélésre a földi kiszolgálás piacán került sor. Ugyan csak a statikus *leverage* koncepció alkalmazására került sor a *Spanish Airports* ügyben.¹⁶

Ki kell emelni, hogy a *Tetra Pak II* ügyben lefektetett doktrína csak kivételes körülmények esetén alkalmazható, és nem szolgálhat annak eszközéül, hogy a versenyhatóságok vagy a bíróságok egy erőfölényes vállalkozás dominanciáját automatikusan rávetítsék a domináns piaccal szomszédos piacokra. Ennek érdekében ugyanis szigorú feltételeknek kell fennállniuk. Egyrészt, a visszaélészerű magatartást egy, a domináns piachoz képest szomszédos piacon folytatták. Másrészt, a két piac között szoros kapcsolat volt. Harmadrészt, Tetra Pak a domináns piacokon nem egyszerűen erőfölénnyel rendelkezett, hanem majdhogynem monopolhelyzettel bírt. Piaci részesedése például 90% körüli volt. Negyedrész, Tetra Pak mindkét iparági szegmensben jelen volt és azon a piacon, amelyen nem állt fenn erőfölény, olyan vezető pozíciót foglalt el, amely jelentősen mértékben meghaladta bármely versenytársa piaci erejét. Ötödöröszt, Tetra Pak fogyasztóinak jelentős része mind az aszeptikus, mind pedig a nem aszeptikus piacokon jelen volt. Hatodöröszt, mivel Tetra Pak az aszeptikus piacokon erőfölénnyel rendelkezett, a versennyel kapcsolatos erőfeszítéseit a nem aszeptikus piacokra koncentrálna anélkül, hogy ezzel az aszeptikus szegmensben negatív versenytársi fellépésre kell volna számítnia. Ezeknek a feltételeknek az együttes fennállása hozta létre a két iparági szegmens között azt a szoros kapcsolatot, amely lehetővé tette az erőfölény fennálltának rávetítését a nem aszeptikus piacokra.¹⁷

Emellett a *Tetra Pak* ügyben lefektetett koncepciót már csak azért is érdemes a maga kivételességében értelmezni, mert a szakirodalomban a bírósági verdikt komoly kritikát váltott ki.¹⁸ Az Európai Bíróság ugyanis az általános erőfölény koncepció keretein belül is megállapíthatta volna a Tetra Pak által alkalmazott felfaló árazás jogellenességét. Az áron alapuló versenykorlátozó praktika alkalmazását ugyanis az tette lehetővé, hogy a felfaló árazás által eredményezett veszteségeket Tetra Pak az általa domináns másik piacról fedezte. A domináns piacról kiinduló keresztfiananszírozás pedig már a fennálló erőfölény alapján elmarasztalható, anélkül, hogy szükséges lenne ennek az erőfölénynek a nem domináns piacra történő rávetítése.¹⁹

Bár maga a bírósági határozat is kimondta, hogy a statikus *leverage* koncepciót csak speciális körülmények esetén, kivételesen lehet alkalmazni, ez a fajta érvelés valóban magában hordozhatja annak az esetleges veszélyét, hogy az a bírósági intenció ellenére tág értelmezést kap. Az elektronikus hírközlési jogi szakirodalom pedig úgy tűnik nem tudott egyértelműen ellenállni a tág értelmezés kísértésének.²⁰

Végül érdemes az erőfölény fennállását az ügy tárgyát jelentő visszaélészerű magatartások kontextusában vizsgálni, hiszen ezek a kifogásolt praktikák adják meg a hatósági beavatkozás mértékét. Bár az erőfölény fennállása elviekben elkülönül magának a magatartásnak a vizsgálatától, hiszen a dominancia fennállásáról *de iure* arra való tekintet nélkül kell döntést hozni, hogy milyen magatartás vezetett az ügy felmerüléséhez, érdemes megvizsgálni, hogy melyek azok a magatartások, amelyek szankcionálásának gyakorlati indoka elvezetett az erőfölény-fogalom fenti kiterjesztéséhez. Az érintett magatartásokra már csak azért is indokolt tekintettel lenni, mert a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdését is ésszerű lenne a kiszabandó kötelezettségek kontextusában értelmezni.²¹

A *Tetra Pak II* ügyben a Bizottság az eljárás alá vont vállalkozásnak alapvető két magatartását kifogásolta. Egyrészt, erőfölényével visszaélve a nem domináns, aszeptikus iparági szegmensben felfaló árak alkalmazásával visszaélt erőfölényével. Bár a nem aszeptikus piacokon nem állt fenn erőfölény, a felfaló árazás finanszírozásának forrása az aszeptikus szegmensben elért nyereség volt. Ettől függetlenül a Bizottság az erőfölényt mint a 82. cikk alkalmazásának előfeltételét – az erőfölény fogalmának fenti sajátos kiterjesztésével – a nem aszeptikus piacokra is kiterjesztette. Emellett azt is kifogásolta a Bizottság, hogy az eljárás alá vont a csomagológépei és az azokhoz használt kartonok értékesítését összekapcsolta. Míg a felfaló árazás tekintetében a Bizottság elvileg érvelhetett volna akként is, hogy a költség alatti árra azért alkalmazható a 82. cikk, mert annak pénzügyi forrása egy domináns piac, az árukapcsolás tekintetében az volt az egyetlen matematikai lehetőség a kérdéses magatartás szankcionálására, hogy a Bizottság kiterjeszti az erőfölény fogalmát a nem domináns piacokra is. Anélkül, hogy értékelnénk, vajon a nem domináns piacokon megvalósított, fentiekben ismertetett praktikákat valóban indokolt, ésszerű vagy hatékony volt-e szankcionálni, annyit minden bizonyossággal megállapíthatunk, hogy a *Tetra Pak II* ügyben végrehajtott fogalmi újítás többé-kevésbé szükséges volt a kifogásolt magatartások szankcionálása érdekében. Ezt azért fontos kiemelni, mert ehhez hasonlóan a jelentős piaci erő elektronikus hírközlési jogi fogalmát indokolt a jelentős piaci erő megállapítása esetén kivethető kötelezettségek szempontjából is megvizsgálni.

3.2. Szektorális szabályozás

A Keretirányelv 14. cikkének (2) bekezdése értelmében egy vállalkozás akkor minősül jelentős piaci erővel rendelkezőnek, ha vagy önállóan, vagy másokkal együtt erőfölénnyel egyenértékű pozícióban van, azaz olyan gazdasági erővel rendelkezik, amely lehetővé teszi számára, hogy a versenytársaktól, az ügyfelektől és végső soron a fogyasztóktól nagymértékben függetlenül viselkedjen. Ennek megfelelően a jelentős piaci erő elektronikus hírközlési jogi fogalma alapvetően illeszkedik a versenyjog erőfölény-fogalma által meghatározott elemzési keretbe.

Emellett a 14. cikk (3) bekezdése kimondja,

hogy amennyiben egy vállalkozás egy konkrét piacon jelentős piaci erőfőlényrel rendelkezik, az is lehetséges, hogy egy ehhez a piachoz közel álló piacon is jelentős piaci erővel rendelkezzenek minősül, amennyiben a két piac közötti kapcsolat lehetővé teszi az egyik piacon meglévő piaci befolyás átvitelét a másik piacra, így erősítve a vállalkozás piaci erejét.

A Keretirányelv 14. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy amennyiben egy vállalkozás egy konkrét piacon jelentős piaci erőfőlényrel rendelkezik, az is lehetséges, hogy egy ehhez a piachoz közel álló piacon is jelentős piaci erővel rendelkezzenek minősül, amennyiben a két piac közötti kapcsolat lehetővé teszi az egyik piacon meglévő piaci befolyás átvitelét a másik piacra, így erősítve a vállalkozás piaci erejét.

Ez a rendelkezés, a jogalkotás történeti kontextusa, a *Tetra Pak II* ügyben lefektetett jogértelmezés, valamint a közösségi jogalkotó szándéka ismeretének hiányában, mind a statikus, mind pedig a dinamikus értelemben vett *leverage* koncepcióra is utalhat. A 14. cikk (3) bekezdésének megfogalmazása ugyanis nem teszi egyértelművé, hogy a piaci befolyás átvitele azt jelenti-e, hogy a szomszédos piacon jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás különböző visszaélészerű eszközökkel képes piaci erejét ténylegesen átvinni, vagyis a dominált piacon meglévő jelentős piaci ereje segítségével egy másik, kapcsolódó piacon is jelentős piaci erőt szerezni. Avagy az egyik piacon meglévő jelentős piaci erő következtében ez a vállalkozás – anélkül, hogy piaci erejét ténylegesen átvinné a kapcsolódó piacra – jelentős piaci erőhöz hasonló pozícióval rendelkezik a szomszédos piacon.

Ez a kétarcúság sajnos nagyrészt a többi nyelvi változatban is megfigyelhető. A Keretirányelvnek mind az angol, mind a német nyelvi változata a piaci hatalom áttemelésére utaló megfogalmazást tartalmaz (*leverage, übertragen*).²² Pontosabban ezzel szemben a francia nyelvű verzió, amely úgy fogalmaz, hogy a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás egy olyan kapcsolódó piacon is jelentős piaci erővel rendelkezzenek tekintendők, amellyel olyan kapcsolat áll fenn, amely – a *leverage*-hatás következtében – megengedi a vállalkozás számára, hogy az egyik piacon használja azt a jelentős piaci erőt, amelyet a másik piacon birtokol [*les liens (...) permettent d'utiliser sur un des deux marchés (...) la puissance détenue sur l'autre marché*].²³

A statikus értelmezés helyességét a bizottsági Iránymutatás egyértelművé teszi. Az Iránymutatás ugyanis *expressis verbis* kimondja, hogy a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdésében foglalt rendelkezés célja olyan piaci helyzet kezelése, mint amely a *Tetra Pak II* ügyben felmerült.²⁴ Az Iránymutatás a *leverage* két esetkörét különbözteti meg. A *Tetra Pak II* ügyben a koncepció egy horizontális relációban került alkalmazásra, azonban elképzelhetőek olyan helyzetek is, amikor a két, egymással szoros kapcsolatban lévő piac egymással vertikális kapcsolatban van. Ez a helyzet az elektronikus hírközlési szektorban

gyakori, hiszen ilyen szituáció áll fenn akkor, ha egy vállalkozás az infrastruktúra piacon erőfőlényrel rendelkezik, míg erőfőlényt el nem érő, azonban jelentős piaci hatalommal bír az infrastruktúrához vertikálisan kapcsolódó szolgáltatási piacon. A gyakorlatban azonban, ha a nemzeti szabályozó hatóság megállapította, hogy egy vállalkozás jelentős piaci erővel rendelkezik az infrastruktúra vagy nagykereskedelem *upstream* piacán, akkor minden bizonnyal – a Hozzáférési irányelv által adott beavatkozási eszközök segítségével – képes lesz elejét venni annak, hogy ez a piaci erő a kiskereskedelmi piacra átszorduljon.²⁵ Ebből kifolyólag a bizottsági Iránymutatás kimondja, hogy csak abban az esetben szükséges a 14. cikk (3) bekezdésében foglalt rendelkezés alkalmazhatóságának vizsgálata, ha az *ex ante* kötelezettségek kiszabása a hozzáférés vagy nagykereskedelem piacán erőfőlényrel rendelkező vállalkozásra nem eredményezné majd hatásos verseny kialakulását a kiskereskedelmi piacon.²⁶

3.3. A *leverage* szektorális fogalmának kritikai értékelése

Az elektronikus hírközlési jogi szabályozása nem tűzte ki célul a versenyjogi statikus *leverage* koncepció kiterjesztését.

A *leverage* elektronikus hírközlési jogi szabályozását komoly kritika érte azon az alapon, hogy kiterjeszti az amúgy csak szűk körben alkalmazható, kivételes esetek kezelésére szolgáló versenyjogi gyakorlatot.²⁷ Ebben a vonatkozásban annyi kétségtelenül megállapítható, hogy az *elektronikus hírközlési jogi szabályozása nem tűzte ki célul a versenyjogi statikus *leverage* koncepció kiterjesztését*. A bizottsági Iránymutatás fentiekben ismertetett rendelkezései ezt világossá teszik.

Mielőtt rátérnénk annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy miként viszonyul a magyar szabályozás a fentiekben ismertetett jogharmonizációs kötelezettségekhez, érdemes utalni arra, hogy a *kérdés európai szakirodalma korántsem egyértelmű ebben a vonatkozásban*. Komoly fogalmi bizonytalanság figyelhető meg ebben a tekintetben: az európai közösségi elektronikus hírközlési jog szakirodalmában ugyanis távolról sem egyértelmű, hogy a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdése egy statikus *leverage* koncepciót incorporálna, hanem a rendelkezéshez fűzött értelmezések olykor mind a dinamikus, mind pedig a statikus olvasat fogalmi jegyeit elegyítik.²⁸

A fogalmi zűrzavart csak súlyosbítja, hogy ez idáig sem közösségi, sem nemzeti szinten nem ismeretes olyan határozat, amely a kérdést részleteiben vizsgálta volna, illetve amelyben a *leverage*-hatásnak központi jelentősége lett volna a döntés tartalmi kimenetelére.²⁹

A fogalmi zűrzavart csak súlyosbítja, hogy ez idáig sem közösségi, sem nemzeti szinten nem ismeretes olyan határozat, amely a kérdést részleteiben vizsgálta volna, illetve amelyben a *leverage*-hatásnak központi jelentősége lett volna a döntés tartalmi kimenetelére.²⁹

4. MAGYAR JOG

Tekintettel arra, hogy a *leverage* jogintézménye csak a jelentős piaci erő általános koncepciójának keretein belül értelmezhető, érdemes ebben a fogalomrendszerben elhelyezve röviden utalni a magyar jog által használt JPE-fogalomra.

Az Eht. 52–57. §-a tartalmazza a piacmegha-

tározásra, jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatók azonosítására és kötelezettségek előírására vonatkozó szabályokat. A törvény a NHH Tanácsának feladatává teszi az érintett piacok azonosítását, az érintett piacokon fennálló versenyt, illetve a verseny hatékonyságának elemzését, és amennyiben valamely piacon a verseny nem kellően hatékony, az érintett piacokon a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató, illetve szolgáltatók azonosítását. A jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatóként történő azonosítás következménye, hogy a Tanács az Eht. XI–XIV. fejezetében foglalt kötelezettségek közül a piacelemzés alapján feltárt versenyt korlátozó akadályok által indokolt, azokkal arányos, legalább egy kötelezettséget ír elő, vagy a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatóra korábban, az Eht. 52. §-ának (1) bekezdése szerinti piacelemzés első elvégzését megelőzően jogszabályban, illetve azt követően a hatóság határozatában megállapított legalább egy kötelezettiséget fenntart, illetve azt módosítja.

A Tanács a piacmeghatározást és a piacelemzést a korábbi informatikai és hírközlési miniszter által rendeletben kihirdetett alapelvek alapján, a versenyjog vonatkozó szabályai szerint végzi el. A vonatkozó rendelkezéseket a piacmeghatározás, a piacelemzés és a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatók azonosítása, valamint a rájuk vonatkozó kötelezettségek előírása során alkalmazandó alapelvekről szóló 16/2004. (IV. 24.) IHM rendelet (a továbbiakban: *Alapelvek*) tartalmazza. Az *Alapelvek* tartalmát nagyrészt a 8001/2004-es *IHM tájékoztató* adja meg, amelyre az IHM rendelet számos vonatkozásban utal.

4.1. JPE-koncepció és kijelölés

A piacelemzés alapján a Tanács jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatóként azonosítja azt a szolgáltatót, amelyik valamely olyan érintett piacon, amelyen a gazdasági verseny nem kellően hatékony, egyedül vagy más szolgáltatóval közösen gazdasági erőfőlényben van. A jelentős piaci erőt az Eht. a gazdasági erőfőlény fogalmával konform módon definiálja: jelentős piaci erővel rendelkezik egy vállalkozás, amely olyan gazdasági helyzetben van, amely lehetővé teszi, hogy a tevékenységét a versenytársaktól, a vevőktől, és végső soron a fogyasztóktól nagymértékben függetlenül folytassa.³⁰

Emellett azonban az Eht. lehetővé teszi a jelentős piaci erő, illetve a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozás státuszának rávetítését olyan piacokra is, amelyeken a kérdéses gazdasági entitás nem rendelkezik erőfőlényrel. Az Eht. 53. §-ának (2) bekezdése értelmében a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató azonosítása során a Tanács figyelembe veszi, hogy egy érintett piacon jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató egy szomszédos (azzal szoros kapcsolatban lévő) piacon is jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatónak minősülhet, amennyiben az adott érintett piac és a szomszédos piac közötti kapcsolatból eredően a szolgáltató az egyik piacon fennálló gazdasági erejét átviheti a másik piacra, és ezzel gazdasági erejét erősítheti. Sajnos az Eht. indokolása igen csak lakonikus a *leverage* koncepcióját illetően.³¹

A Tanács az azonosított jelentős piaci erővel

rendelkező szolgáltatókra azon a piacon, amelyen a szolgáltató jelentős piaci erővel rendelkezik, a piacelemzés által feltárt, versenyt korlátozó akadályok által indokolt, azokkal arányos mértékű kötelezettséget vagy kötelezettségeket ír elő az Eht. XI–XIV. fejezetben meghatározott kötelezettségfajták közül, vagy hatályában fenntartja, illetve módosítja a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatóra korábban megállapított kötelezettséget.

4.2. Nemzeti Hírközlési Hatóság Tanácsának gyakorlata

Az NHH Tanácsa gyakorlataban tágan értelmezi a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdésében, illetve az Eht. 53. §-ának (2) bekezdésében található *leverage* koncepciót. Ennek során a Tanács mind horizontális, mind vertikális értelemben vizsgálja a *leverage*

fennállását. „A piacok szomszédos voltának megállapításához a gazdasági erő átvitele, erősítése, illetve ezeknek a lehetősége szempontjából kell vizsgálni a két piacon lévő szolgáltatások műszaki, gazdasági és jogi kapcsolatát, illetve a piacon tevékenykedő szolgáltatók közötti kapcsolatokat. Az érintett piac és a szomszédos piac egymással lehet: a) vertikális kapcsolatban, amikor a két piacon a szolgáltatás(ok) részben vagy egészben egymásra épül(nek), vagy b) horizontális kapcsolatban, amikor a két piacon azonosak a vevők, fogyasztók, illetve a két piacon azonosak a szolgáltatásnyújtáshoz a szolgáltató által harmadik felektől igénybe vett, illetve igénybe vehető bemenő termékek, szolgáltatások.”³²

Horizontális kapcsolat esetén a döntés során a Tanács a következő tényezőket veszi figyelembe: azonosak-e a két piac fogyasztói; nagymértékben azonosak-e a szolgáltatások és így az azok nyújtásához igénybe vett bemenő termékek; a legtöbb szolgáltató jelen van-e mindkét piacon.³³ *Vertikális kapcsolat esetén* a Tanács által figyelembe vett szempontok a következők: az egyik piac a másira épül-e; a két termék/szolgáltatás általában együtt – egy csomagban – szokott-e értékesítésre kerülni, arra való tekintettel, hogy az egyik termék/szolgáltatás igénybevétele a fogyasztó részéről előfeltételezi a másik termék/szolgáltatás igénybevételét; jelen van-e a legtöbb szolgáltató mindkét piacon, és ezáltal képes-e erejét az egyik piacról a másira átvinni.³⁴

A fenti szempontrendszer alapján látható, hogy az NHH Tanácsának gyakorlata alapján a *leverage* koncepciója, a piacelemzés szempontjából, mindazon esetekben tényleges relevanciával bír, amikor az egyik piacon meglévő piaci erő a másik piacra – a két piac közötti műszaki, gazdasági vagy jogi kapcsolat következtében – potenciálisan átvihető. Ennek ellenére, az eddigi gyakorlatban a *leverage* koncepciójának a tényleges végkövetkeztetés szempontjából már sokkal csekélyebb volt a jelentősége, amely vitathatatlanul annak a piaci körülménynek köszönhető, hogy bár a korábbi erőfölényes struktúra megrepesztett, de nem lazult fel eléggé, és így a korábbi inkumbensek je-

lentős piaci ereje az egyes területi piacok felett a *leverage* koncepciójának alkalmazása hiányában is többnyire megállapítható volt. *A piaci erő átvitelének vizsgálata ebben a vonatkozásban elsősorban arra szolgált, hogy a jelentős piaci erő fennállását egy további tényezővel is alátámassza. Az NHH Tanácsa határozatában ilyenkor megállapította, hogy „tekintettel arra, hogy (...) [az érintett szomszédos] piacokon a Tanács ugyanazokat a vállalkozásokat azonosította jelentős piaci erejű szolgáltatóként, mint amelyek a [határozat tárgyát jelentő], tárgyi érintett piacokon döntő részesedéssel bírnak, a piaci erő átvitelének vizsgálata megerősíti ezen vállalkozások jelentős piaci erejűvé minősítését az érintett piacokon.”*³⁵

Szemben azonban az ez idáig betöltött, a megerősítő szempont funkcióját megvalósító szereppel, a verseny további elmélyülésével és az erőfölényes struktúra széles körű áttörésével a *leverage* koncepció alkalmazása komoly hatással lehet a szabályozás hatékonyságára és a versenyképességhez való hozzájárulására.

Szemben azonban az ez idáig betöltött, a megerősítő szempont funkcióját megvalósító szereppel, a verseny további elmélyülésével és az erőfö-

lényes struktúra széleskörű áttörésével a leverage koncepció alkalmazása komoly hatással lehet a szabályozás hatékonyságára és a versenyképességhez való hozzájárulására. A jogintézmény túlzott alkalmazása ugyanis azt eredményezheti, hogy az NHH Tanácsa olyan piacokon is megállapítja valamely vállalkozás jelentős piaci erejét, ahol ilyen pozíció nem áll fenn. Az ilyen fajta túlzott hatósági beavatkozás pedig nemcsak ezen vállalkozás, praktice a korábbi inkumbens számára hátrányos, hanem egyben torzítja is a versenyt, és fölösleges társadalmi költségeket okoz annak következtében, hogy egy ilyen típusú beavatkozást nem igénylő piacon szabályozói beavatkozást kényszerít ki.

Az NHH Tanácsának gyakorlata a *leverage* szempontjából releváns piacközi kapcsolatos szövevényes rendszerét tárta fel. Tekintettel arra, hogy az elektronikus hírközlésben az egyes piacok számos más piaccal vannak szoros – vertikális vagy horizontális – kapcsolatban, a *leverage jogintézményének túlzottan tág értelmezése könnyen ahhoz vezethet, hogy az egyik szűk keresztmetszetnek köszönhetően az egyik piac tekintetében fennálló jelentős piaci erő következtében a piacok jelentős részét erőfölényesnek kell minősíteni.*

Szoros, a *leverage* szempontjából releváns horizontális kapcsolatot állapított meg az NHH Tanácsa az alábbi piacok között.³⁶

A piac, amelyen a jelentős piaci erő fennállását vizsgálta az NHH Tanácsa	A piac, ahonnan a jelentős piaci erő átvihető a határozat tárgyát jelentő piacra
1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára ³⁷	2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára 3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára
2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára ³⁸	1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára 5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára
3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára és 5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára ³⁹	4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára
4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára és 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára ⁴⁰	3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára
8. Híváskezdésmegnyitás nyilvános helyhez kötött telefonhálózatból ⁴¹	9. Hívásvégződtetés egyedi, nyilvános helyhez kötött telefonhálózatban
10. Tranzitszolgáltatások nyilvános helyhez kötött telefonhálózatban ⁴²	8. Híváskezdésmegnyitás nyilvános helyhez kötött telefonhálózatból 9. Hívásvégződtetés egyedi, nyilvános helyhez kötött telefonhálózatban

Szoros, a *leverage* szempontjából releváns vertikális kapcsolatot állapított meg az NHH Tanácsa az alábbi piacok között.⁴³

A piac, amelyen a jelentős piaci erő fennállását vizsgálta az NHH Tanácsa	A piac, ahonnan a jelentős piaci erő átvihető a határozat tárgyát jelentő piacra
1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára ⁴⁴	3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára
2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára ⁴⁵	5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára
3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára és 5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára ⁴⁶	1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára 2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára
4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára és 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára ⁴⁷	1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára 2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára
8. Híváskezdeményezés nyilvános helyhez kötött telefonhálózatból ⁴⁸	1. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés lakossági felhasználók számára 2. Nyilvános telefonhálózathoz helyhez kötött hozzáférés nem lakossági felhasználók számára
10. Tranzitszolgáltatások nyilvános helyhez kötött telefonhálózatban ⁴⁹	3. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 4. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások lakossági felhasználók számára 5. Nyilvánosan elérhető helyi és/vagy országos, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára 6. Nyilvánosan elérhető nemzetközi, helyhez kötött telefonszolgáltatások nem lakossági felhasználók számára

4.3. Az NHH Tanácsa gyakorlatának kritikája

A statikus *leverage*-konceptió *Tetra Pak II* ügyben megállapított kiterjesztése a fenti körülmények között értelmezendő. A versenyjogi gyakorlatot átvevő közösségi elektronikus hírközlési szabályozás kifejezetten utal arra, hogy a szektorális *leverage* koncepciónak nem célja, hogy túlterjeszkedjen az antitörzst jogintézmény fogalmkörén. Ez a fogalmi tisztaság azonban nem itatódott át teljes körűen az európai jogirodalomba. A közösségi joghoz képest a magyar szabályozás már tágabban fogalmazza meg a piaci erő átvitelét, és magában foglalja a statikus fogalom mellett a *leverage* dinamikus koncepcióját is. Ezt a kiterjesztő értelmezést az NHH Tanácsának joggyakorlata is megerősíti.

Ez a kiterjesztő értelmezés két szempontból is komoly problémákat vet fel.

A közösségi joghoz képest a magyar szabályozás tágabban fogalmazza meg a piaci erő átvitelét, és magában foglalja a statikus fogalom mellett a *leverage* dinamikus koncepcióját is. Ezt a kiterjesztő értelmezést az NHH Tanácsának joggyakorlata is megerősíti.

Egyrészt, a magyar szabályozásnak meg kell felelnie a vonatkozó közösségi jogi aktusok által felállított jogharmonizációs kötelezettségeknek. Az NHH Tanácsának gyakorlata azonban, a *leverage* koncepciójának túlzottan tág értelmezésével, kilép a közösségi jog által meghatározott szabályozási keretből. Másrészt, a hatékonyság és a versenyképesség szempontjából sem tekinthető szerencsésnek a fenti kiterjesztő értelmezés, hiszen az beavatkozást nem igénylő piacokat von a hatósági beavatkozás hatókörébe. Ennek negatív következményei nem szorulnak különösebb magyarázatra (versenytorzítás, jogalkalmazási költségek stb.).

A közösségi jogi és a hatékonysági aggályok ez idáig nem materializálódtak, ami annak köszönhető, hogy a vizsgált határozatokban a jelentős piaci erő a *leverage* koncepció alkalmazása nélkül is fennállt. Az eddigi gyakorlat vonatkozásában a je-

len tanulmányban megfogalmazott kritika inkább csak akadémiai jellegűnek tűnhet. *Pro futuro* nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a verseny további kiszélesedésével és az erőfölényes helyzetek visszaszorulásával a *leverage* koncepció adott esetben perdöntővé válhat, és a jelenlegi pontatlan joggyakorlat tapintható társadalmi költségeket okozhat.

5. KRITIKAI MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK

A *leverage* szektorális koncepciója jól szemlélteti miként torzul egy jogintézmény tartalma a végrehajtás különböző rétegeiben. A *Tetra Pak II* ügyben az Európai Bíróság lehetővé tette bizonyos szűken körülhatárolt, kivételes körülmények esetén, hogy egy erőfölényes vállalkozást egy olyan piacon is erőfölényesnek lehessen tekinteni, amely ugyan nem rendelkezik erőfölénnyel, amely azonban olyan szoros kapcsolatban van egy másik, ugyanezen vállalkozás által dominált piaccal, hogy a vállalkozás – a két piac közötti szoros kapcsolatból adódóan – a nem dominált piacon is *quasi* erőfölényes pozíciót foglal el. Az így kialakult doktrínát nevezhetjük a *leverage* statikus olvasatának, szemben a dinamikus koncepcióval, amely nem egy fennálló piaci hatalomra, hanem egy olyan folyamatra utal, amelynek során az egyik piacon erőfölénnyel rendelkező vállalkozás egy szomszédos piacon – erőfölényének és a két piac közötti szoros kapcsolatnak köszönhetően – visszaszorítja versenytársait és fokozatosan kiterjeszti piaci erejét.

A Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdésébe foglalt statikus *leverage* koncepció alkalmazási körét csak a *Tetra Pak II* ügy figyelembevételével lehet meghatározni. Tekintetbe kell azonban venni, hogy ez a bírósági gyakorlat egy kétélű fegyvert hozott létre, amely kiszélesítette ugyan az erőfölénnyel való visszaélésről rendelkező 82. cikk alkalmazhatóságát, azonban ugyanakkor annak a veszélyével is járt, hogy a hatóság – átlépve a koncepció alkalmazási körének finom határait – olyan esetekben is beavatkozik, amikor nem áll fenn dominancia, és ez által a versenyjogi beavatkozás kontraproduktív lesz a versenyre nézve. Az erőfölényes vállalkozásokra vonatkozó speciális többletkötelezettségek alkalmazása dominanciával nem rendelkező, megfelelő szintű versenynyomásnak kitett vállalkozásokkal szemben ugyanis ilyen hatást fejt ki. Ennek a veszélynek az elkerülése érdekében nem szabad figyelmen kívül hagyni a *Tetra Pak II* ügyben hozott döntés következő jellemzőit.

Egyrészt, a fentiekben írtaknak megfelelően, a statikus *leverage* koncepció egy kivételes körülmények között alkalmazható jogintézmény, amelyet nem lehet tágan értelmezni.

Másrészt, a *leverage* statikus koncepcióját nemcsak nem szabad összetéveszteni, de semmilyen módon sem szabad összekapcsolni a versenyjog dinamikus *leverage* koncepciójával, amely nem melleleg ennek a kifejezésnek az elsődleges értelmét adja. A *leverage* ugyanis hagyományosan azt jelenti, hogy egy vállalkozás az egyik piacon meglévő erőfölényét át akarja vinni, emelni

egy másik, általa nem dominált piacra. Ahhoz, hogy ezt megtehesse a két piacnak bizonyos kapcsolatban kell lennie egymással, ha más nem, a két piac azonos fogyasztói kört kell érintsen. Ilyenkor azonban a dominálni kívánt piacon mindaddig nem áll fenn erőfölény, amíg a kérdéses vállalkozás a megfelelő üzleti praktika vagy praktikák (felfaló árazás, árprés, árukapcsolás stb.) segítségével ezt a piaci erőt meg nem szerzi. Ezek a *leverage* technikák azon az alapon tilalmazottak, hogy a vállalkozás ténylegesen meglévő erőfölényével visszaél. Ebben az esetben szó sincs arról, hogy a vállalkozás erőfölényét a piaci stratégia célját jelentő, amúgy nem dominált piacra is rávetítenék, és oda képzelnék. A *leverage* statikus koncepciója azonban – és emiatt is talán szerencsésebb lenne más kifejezést használni erre a jelenségre (például *quasi* erőfölény) – arra a helyzetre utal, amikor egy szomszédos piacon meglévő erőfölény alapján egy vállalkozás egy nem dominált piacon is *quasi*

A leverage szektorális koncepciója jól szemlélteti miként torzul egy jogintézmény tartalma a végrehajtás különböző rétegeiben.

erőfölényesként viselkedhet. Ennek a *quasi* erőfölénynek a fennállása vagy megállapíthatósága független attól, hogy amúgy a vállalkozás – verseny- vagy szabályozó hatósági – beavatkozás hiányában erre a piacra a szomszédos piacon ténylegesen fennálló erőfölényét potenciálisan át tudja-e vagy tudná-e emelni. Annak érdekében, hogy statikus értelemben *leverage*-ről beszélhessünk nem elegendő azt megállapítani, hogy a vállalkozás a nagykereskedelmi piacon meglévő erőfölényét rövid időn belül áttemelhetné egyik vagy másik kiskereskedelmi piacra. Ez ugyanis önmagában nem implicálja azt, hogy ezen a veszélyeztetett piacon már *quasi* erőfölényesként viselkedhet. Arról nem is beszélve, hogy ha egy jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozást a nemzeti szabályozó hatóság egy olyan piacon is jelentős piaci erővel rendelkezőnek lát, ahova ezt a piaci pozíciót potenciálisan áttemelheti, akkor ezzel mind a szabályozás, mind a saját gyakorlata felett pálcát tör.

Mind a Keretirányelv előtörténete, mind a bizottsági Iránymutatás, mind pedig a *leverage* statikus jogintézményének ésszerű célja alapján megállapítható, hogy a Keretirányelv 14. cikkének (3) bekezdésében foglalt jogintézmény nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor egy vállalkozás a dominált piacon meglévő jelentős piaci ereje segítségével egy szomszédos, kapcsolódó, de általa nem dominált piacon is erőfölényre tehet szert a két piac közötti kapcsolat jellegének köszönhetően.

Harmadrészt, fontos hangsúlyozni, hogy a statikus *leverage* koncepció alkalmazásának nemcsak az az előfeltétele, hogy az egyik piacon erőfölény álljon fenn, valamint, hogy a két piac között szoros kapcsolat legyen. *Ugyancsak fontos feltétel, hogy az erőfölénynek kirívó mértékűnek kell lennie, ezen felül pedig az is követelmény, hogy a nem dominált piacon az érintett vállalkozás erőfölény-közeli pozícióval rendelkezzen. Önmagában tehát az erőfölény fennállta és a két piac közötti szoros kapcsolat nem elegendő.*

Jegyzetek

- Case C-333/94 P, *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1996] ECR I-5951.
- HL L 108, 2002. 04. 24. p. 33–50.
- Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (2002/C 165/03). OJ C 165, 11. 07. 2002. p. 6–31.
- HL L 108, 2002. 04. 24. p. 7–20.
- Case C-333/94 P. *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1996] ECR I-5951.
- Talán a legismertebb, a *leverage* körébe tartozó visszaélésszerű magatartás a szerződés kötéstől való indokolatlan elzárkózás, illetve a nélkülözhetetlen eszközök esete, amikor is a domináns vállalkozás megtagadja egy olyan ügyfele ellátását az *upstream* piacon, amely a *downstream*, tehát származékos piacon versenytársa. Így például a *Napier Brown/British Sugar* ügyben [88/518/EEC: Commission Decision of 18 July 1988 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (Case No IV/30.178 Napier Brown – British Sugar). OJ L 284, 19. 10. 1988 p. 41–59.] a cukor egyedüli gyártója megtagadta a kiskereskedelemben és a forgalmazásban vele versenytársi viszonyban lévő ügyfele ellátását. Versenyjogi beavatkozás hiányában ennek a magatartásnak az lett volna az eredménye, hogy a versenytárs kizsúrolja a cukor kiskereskedelem piacáról és piaci pozícióját átengedi a domináns vállalkozásnak. A szerződés kötéstől való indokolatlan elzárkózás esetköréhez képest kevésbé robusztus visszaélési módszer a felfaló árazás és az árprés alkalmazása. Ez utóbbinak a lényege, hogy a domináns vállalkozás úgy növeli árát az *upstream* piacon, hogy közben csökkenti azokat a *downstream* piacon. Mivel számára a két piacon végzett tevékenységének a jövedelmezősége elvben nem változik jelentősen, tekintettel arra, hogy az árverseny miatti árcsökkenéssel szimultán árnövekedést indukál az *upstream* piacon, versenyelőnybe kerül a konkurenciával szemben, amely magasabb beszerzési és alacsonyabb viszonteladási árak mellett kénytelen működni. A harmadik jellemző esetkör a *leverage*-nek az árukapcsolás (*tying, bundling*). Ez a visszaélés végeredményben a szerződés kötéstől való elzárkózás visszaélésének a másik oldala, csak míg az előbbi közvetlenül versenytársakkal szemben kerül megvalósításra, addig az árukapcsolást nem versenytárs ügyfelekkel szemben valósul meg. Az erőfölényben lévő vállalkozás egyik termékének az eladását (kapcsoló termék) egy másik terméknek a megvételéhez (kapcsolt termék) köti, ezzel azonban a kapcsolt termék piacán vele versenyző vállalkozásokat marginalizálja, illetve kizárja a piacról. Mivel a kapcsolt termék tekintetében a domináns vállalkozás szükségesszerű szerződő félnek tekinthető, az ügyfél kénytelen tőle beszerzeni a kapcsolt terméket is, amennyiben szüksége van a kapcsolt termékre. Az árukapcsolással azonos gazdasági hatású, de ahhoz képest kevésbé durva kapcsolás az árengedmények vagy rabattok kínálása. Ilyenkor a domináns vállalkozás mindkét terméket külön-külön is forgalmazza, illetve értékesíti, azonban a két termék aggregált ára magasabb, hogyha külön veszik meg őket a fogyasztó, ahhoz képest, mint amikor a két terméket együtt, egy csomagban szerzik be. Egy ilyen integrált termék kínálása adott esetben nem magyarázható hatékonysági előnyökkel és egyetlen célja az, hogy azokat az ügyfeleket, akik a kapcsolt termék fogyasztói, tehát azt mindenképpen meg kívánják vásárolni, arra ösztönözze, hogy a kapcsolt terméket is a domináns vállalkozástól szerezzék be.
- Iránymutatás, p. 17.

- Iránymutatás, p. 17.
- Az aszeptikus és nem aszeptikus csomagolás a folyékony élelmiszerek csomagolásának két alapvető technológiáját jelenti.
- 92/163/EEC: Commission Decision of 24 July 1991 relating to a proceeding pursuant to Article 86 of the EEC Treaty (IV/31043 – *Tetra Pak II*). OJ L 72, 1992. 03. 18. p. 1–68. 101. bek.
- Case T-83/91 *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1994] ECR II-755. 118–122. bek.; Case C-333/94 P. *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1996] ECR I-5951. 21–33. bek.
- „In relation, next, to the alleged associative links between the relevant markets, it is common ground that they are due to the fact that the key products packaged in aseptic and non-aseptic cartons are the same and to the conduct of manufacturers and users. Both the aseptic and the non-aseptic machines and cartons at issue in this case are used for packaging the same liquid products intended for human consumption, principally dairy products and fruit juice. Moreover, a substantial proportion of Tetra Pak’s customers operate both in the aseptic and the non-aseptic sectors.” Case T-83/91 *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1994] ECR II-755. 120. bek.
- „It follows that the Commission was entitled to find that the abovementioned links between the two aseptic markets and the two non-aseptic markets reinforced Tetra Pak’s economic power over the latter markets. The fact that Tetra Pak held nearly 90% of the markets in the aseptic sector meant that, for undertakings producing both fresh and long-life liquid food products, it was not only an inevitable supplier of aseptic systems but also a favoured supplier of non-aseptic systems. Moreover, by virtue of its technological lead and its quasi-monopoly in the aseptic sector, Tetra Pak was able to focus its competitive efforts on the neighbouring non-aseptic markets, where it was already well-established, without fear of retaliation in the aseptic sector, which meant that it also enjoyed freedom of conduct compared with the other economic operators on the non-aseptic markets as well.” Case T-83/91 *Tetra Pak International SA v Commission of the European Communities*. [1994] ECR II-755. 121. bek.
- Taylor, Simon: European Commission’s draft guidelines on market analysis and the calculation of significant market power: the extension of Tetra Pak I to regulation, *Computer and Telecommunications Law Review* 2001/6. p. 134.
- T-128/98 *Aéroports de Paris v Commission of the European Communities*. [2000] ECR II-3929.
- 2000/521/EC: Commission Decision of 26 July 2000 relating to a proceeding pursuant to Article 86(3) of the EC Treaty (notified under document number C(2000) 2267). OJ L 208, 18. 08. 2000. p. 36–46.
- Levy, Nicholas: Tetra Pak II: Stretching the limits of Article 86, *European Competition Law Review* 1995/2. p. 108–109.
- Korah, Valentine: Tetra Pak II – Lack of reasoning in the Court’s judgment, *European Competition Law Review* 1997/2. p. 99–100.; Levy, Nicholas: Tetra Pak II: Stretching the limits of Article 86, *European Competition Law Review* 1995/2. p. 108–109.
- Lásd Taylor, Simon: European Commission’s draft guidelines on market analysis and the calculation of significant market power: the extension of Tetra Pak I to regulation, *Computer and Telecommunications Law Review* 2001/6. p. 134.
- Lásd Bartosch, Andreas: The application of both the EC Merger Control Regulation and Regulation No. 17 in the markets for audiovisual media,

telecommunications and Internet-related services. in: Koenig, Christian – Bartosch, Andreas – Braun, Jens-Daniel (szerk.): EC Competition and Telecommunications Law. Kluwer, 2002. p. 276–281.; Braun, Jens-Daniel: The Framework Directive. in: Koenig, Christian – Bartosch, Andreas – Braun, Jens-Daniel (szerk.): EC Competition and Telecommunications Law. Kluwer, 2002. p. 344–345.; Nihoul, Paul – Rodford, Peter: EU electronic communications law. Competition and regulation in the European telecommunications market. Oxford University Press, 2004. p. 301–305.; Nikolinakos, Nikos Th.: EU Competition Law and Regulation in the Converging Telecommunications, Media and IT Sectors. Kluwer, 2006. p. 219–220.

Lásd az alábbiakban.

Angol nyelvű változat: „where an undertaking has significant market power on a specific market, it may also be deemed to have significant market power on a closely related market, where the links between the two markets are such as to allow the market power held in one market to be leveraged into the other market, thereby strengthening the market power of the undertaking.” Német nyelvű változat: „verfügt ein Unternehmen auf einem bestimmten Markt über beträchtliche Marktmacht, so kann es auch auf einem benachbarten Markt als Unternehmen mit beträchtlicher Marktmacht angesehen werden, wenn die Verbindungen zwischen beiden Märkten es gestatten, diese von dem einen auf den anderen Markt zu übertragen und damit die gesamte Marktmacht des Unternehmens zu verstärken.”

„Lorsqu’une entreprise est puissante sur un marché particulier, elle peut également être considérée comme puissante sur un marché étroitement lié, lorsque les liens entre les deux marchés sont tels qu’ils permettent d’utiliser sur un des deux marchés, par effet de levier, la puissance détenue sur l’autre marché, ce qui renforce la puissance de l’entreprise sur le marché.”

Iránymutatás p. 17.

Az *upstream* és a *downstream* piacok megkülönböztetése az alábbi helyzetek leírására alkalmazandó. Adott két kapcsolódó tevékenység, amelyek mind egy-egy komponensét és érintett árucikket jelentenek annak termelési-forgalmazási folyamatnak, amely végeredményeként az adott termék, illetve szolgáltatás eljut a fogyasztóhoz. Ez a két tevékenység egymást követi, az egyik a másik eredményére épül. Ezeket a piacokat nevezzük angol kifejezéssel *upstream* és *downstream* piacoknak vagy tevékenységeknek, attól függően, hogy a gazdasági termelés folyamán (*stream*) felsőbb (*up*) vagy alsóbb (*down*) szintjén találhatók. Ridyard, Derek: Essential facilities and the obligation to supply competitors under UK and EC competition law, European Competition Law Review 1996/8. p. 439–440.; Nagy Csongor István: Nélkülözhetetlen eszközök és a távközlési infrastruktúra. in: Kiss Daisy – Sántha Ágnes (szerk.): Internetjogi tanulmányok. Bibó István Szakkollégium, 2003. p. 234. Az *upstream* és a *downstream* piacok közötti különbségtétel alapvető jelentőségű, hiszen *leverage* csak akkor képzelhető el, ha van két kapcsolódó piac. Az *upstream* és a *downstream* piacok szerinti különbségtételhez képest szűkebb kategória a nagy- és a kiskereskedelmi piacok fogalom-párja. Míg az előbbi lényege, hogy az egyik piac outputja a másik piac inputját jelenti, addig az utóbbi csak azokat az eseteket öleli fel, ahol az egyik piac terméke a másik piacon viszonteladásra kerül.

Iránymutatás p. 17.

Taylor, Simon: European Commission’s draft guidelines on market analysis and the calculation of significant market power: the extension of Tetra Pak I to regulation, Computer and Telecommunications Law Review, 2001/6. p. 135.

Lásd Bartosch, Andreas: The application of both the EC Merger Control Regulation and Regulation No. 17 in the markets for audiovisual media, telecommunications and Internet-related services. in: Koenig, Christian – Bartosch, Andreas – Braun, Jens-Daniel (szerk.): EC Competition and Telecommunications Law. Kluwer, 2002. p. 276–281.; Braun, Jens-Daniel: The Framework Directive. in: Koenig, Christian – Bartosch, Andreas – Braun, Jens-Daniel (szerk.): EC Competition and Telecommunications Law. Kluwer, 2002. p. 344–345.; Nihoul, Paul – Rodford, Peter: EU electronic communications law. Competition and regulation in the European telecommunications market. Oxford University Press, 2004. p. 301–305.; Nikolinakos, Nikos Th.: EU Competition Law and Regulation in the Converging Telecommunications, Media and IT Sectors. Kluwer, 2006. p. 219–220.

Aranysné Börcs Jaka – Bánkúti Eszter – Misák Piroska Tünde – Spakievics Sándor (szerk.): Az elektronikus hírközlésről szóló törvény magyarázata. Complex, 2006. p. 262–263.

Vö. Tptv. 22. §: „Gazdasági erőfölényben van az érintett piacon (14. §), aki gazdasági tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja, anélkül, hogy piaci magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak, szállítóinak, vevőinek és más üzletfeleinek vele kapcsolatos piaci magatartására. A gazdasági erőfölény megítéléséhez vizsgálni kell különösen a) azt, hogy az érintett piacra való belépés és az

onnan történő kilépés milyen költségekkel és kockázattal jár, illetve, hogy milyen műszaki, gazdasági vagy jogi feltételek megvalósítását igényli; b) a vállalkozás, illetve vállalkozáscsoport [15. § (2) bekezdés] vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét, illetve annak alakulását; c) az érintett piac szerkezetét, a piaci részesedések arányát, a piac résztvevőinek magatartását, valamint a vállalkozásnak, illetve vállalkozáscsoportnak a piac alakulására gyakorolt gazdasági befolyását. Gazdasági erőfölényben lehet egy vállalkozás, illetve vállalkozáscsoport vagy több vállalkozás, illetve több vállalkozáscsoport közösen.”

Eht. indokolása, 52–57. §-hoz fűzött indokolás

NHH Tanácsának határozata, DH-664-31/2005. 28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-33/2005. 61–62.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 27–28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 27–28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 28–29.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 27–28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 28–29.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 67.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-140/2005. 36.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 25–26.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-148/2005. 67. 27–28.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-174/2005. 39.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-176/2005. 26.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-178/2005. 40–41.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-180/2005. 53–54.

Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-2073-14/2007. 98.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 51.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 60.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 61.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 73.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 75.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 98.

Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-2073-14/2007. 98.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 51.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 60.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 61.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 73.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 63.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 75.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 97.

NHH Tanácsának határozata, DH-2073-14/2007. 98. Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 51.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 60.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 61.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 73.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 75.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 98.

Az egyes piacok megnevezését megelőző számozás a piacmeghatározás, a piacelemzés és a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatók azonosítása, valamint a rájuk vonatkozó kötelezettségek előírása során alkalmazandó alapelvekről szóló 16/2004. (IV. 24.) IHM rendelet 1. számú melléklete szerinti számozásra utal.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 60.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 61.

NHH Tanácsának határozata, DH-2073-14/2007. 98. Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 73.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 75.

NHH Tanácsának határozata, DH-2083-14/2007. 44. Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 64.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 98.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 51.

Az egyes piacok megnevezését megelőző számozás a piacmeghatározás, a piacelemzés és a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatók azonosítása, valamint a rájuk vonatkozó kötelezettségek előírása során alkalmazandó alapelvekről szóló 16/2004. (IV. 24.) IHM rendelet 1. számú melléklete szerinti számozásra utal.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-69/2005. 60.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-71/2005. 61.

NHH Tanácsának határozata, DH-2073-14/2007. 98. Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-664-73/2005. 73.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-77/2005. 75.

NHH Tanácsának határozata, DH-2083-14/2007. 44. Lásd NHH Tanácsának határozata, DH-664-79/2005. 64.; NHH Tanácsának határozata, DH-664-75/2005. 64.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-138/2005. 97–98.

NHH Tanácsának határozata, DH-664-142/2005. 51.

A média és a testi-lelki egészség joga

1. PROBLÉMAFELVETÉS

A magyar küldöttségnek az ENSZ-közügylés 62. ülészakán való részvételéről szóló 2164/2007. (IX. 20.) Korm. határozat az aktuális prioritások között megfogalmazta: a Magyar Köztársaság az Európai Unió tagállamaival üdvözölte, hogy az ENSZ megerősítse a környezetvédelem terén meglévő képességeit, beleértve a környezetvédelmi kormányzás megerősítését is.

Magyarországon és a fejlettebb világ országai-
ban a testi és lelki egészséghez való jog konstitucionalizált jog, a média pedig *Say törvénye* szerint működik, gazdálkodik; a megfelelő kínálat megfelelő kereslettel találkozik. E kettő közti relációk függhetnek az alkotmányos alapvető jogok és kötelezettségek kikényszeríthetőségének és betarthatóságának szilárdságától, de a médiának a „keynesi államtól” történt tényleges elszakadásától, valamint ez utóbbi faktor pozitív vagy negatív visszacsatolásaitól is. Így sokféle megoldás kínálkozik ezen tényezők összevetéséből:

- erős alapjog (azaz az alkotmány és az alapjogi bíraskodás, valamint a konstitucionalizált jogok integráltságának hangsúlyos jellege) és erős média (azaz gazdaságilag és így – a jogszabályi alapon pl. a kereskedelmi televíziózásban is fellépő közszolgálati kötelezettségek mellett – a műsorpolitikában is megnyilvánuló autarkia);
- a társadalmi berendezkedés erős alapjogi beállítottsága, legyengített médiahatalom mellett;
- erős médiahatalom gyenge alapjogi inherenciával;
- *si pessime cesserit*, alapjogi és médiajogi enerváltság.

Az optimális megoldás nem egyértelműen mutat az első francia bekezdés felé. Egy konkrét geopolitikai és történelmi helyzetben akár az utolsó, legrosszabb helyen feltüntetett megoldás is lehet optimális. A valóságban ez a négy francia bekezdés – csökkenő sorrendben – egy adott társadalmi berendezkedés demokratikus jellegének fokmérője is lehet. Többféle következtetés adódik a fenti párosításokból. *Solutio optima* (?):

2. LEHETŐSÉGEK, MEGOLDÁSOK

Alkotmányunk értelmében a Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.¹ A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.²

A hulladékgazdálkodásról szóló törvényünk

A szerző tudományos kutató.

erős alapjogi meghatározottság

alapjogilag becsatornázott
média közizgatási jogi
befolyásoltságtól mentesen

a média autarkiaja *de iure
publico nulla inspectione*

meghatározza³, hogy – a környezetvédelmi törvény alapján⁴ – a közszolgálati hírközlő szervek igénybevételel is elő kell segíteni, hogy a társadalom környezeti kultúrája növekedjen.

Egészségügyi törvényünk szerint az egészségnevelés szempontjait a közszolgálati rádió és televízió műsorpolitikájának kialakítása során is figyelembe kell venni.⁵ Meg kell ismertetni a) az emberi szervezet működésének és a természeti, társadalmi, pszichés környezet kölcsönhatásainak törvényeit, b) az egészséges táplálkozásra, életmódra, valamint az egészséges környezet megteremtésére vonatkozó tudnivalókat, c) a személyes testi és lelki higiénés ismereteket, d) a testmozgás és a sport egészségmegőrző szerepét...⁶ A rádiózásról és televíziózásról szóló törvényünk alapján közszolgálati műsorszám – *inter alia* – az egészséges életmódot, a környezetvédelmet, a természet- és tájvédelmet... elősegítő ismeretek terjesztése.⁷ Az elektronikus hírközlésről szóló törvényünk céljai és alapelvei közt találjuk a környezetvédelmi követelmények érvényesítését az elektronikus hírközléssel összefüggésben; a kulturális, tudományos és társadalmi értékek közvetítésének elősegítését a műsorterjesztés mint elektronikus hírközlési szolgáltatás megfelelő szabályozása útján, így különösen a közszolgálati rádió- és televízió-műsorok elérhetőségének biztosítását, valamint e szolgáltatások minőségével és folyamatos elérhetőségével kapcsolatos alapvető közszolgálati feladatok meghatározását.⁸ A műsorterjesztés és a digitális átállás szabályairól szóló törvényünk értelmében a meghatározó műsorterjesztő⁹ többek közt, az állampolgárok tájékoztatói és tájékoztatási szükségleteinek kielégítését szolgáló műsorszolgáltató gazdaságilag és műszakilag indokolt szerződéses ajánlata esetén negyven televíziós műsorig köteles szerződést kötni a műsorszolgáltatóval, és továbbítani a műsorszolgáltató műsorát az előfizetők felé.¹⁰ Az üzleti jelentésben külön kell mutatni a környezetvédelemnek a pénzügyi helyzetet befolyásoló szerepét, az alkalmazott környezetvédelmi politikát.¹¹

Franciaországban a *Code la santé publique* értelmében¹² kizárólag orvosok, állatorvosok és gyógyszerészek számára szabad ionizáló sugárzást kibocsátó anyagot reklámozni. Az egészség-

védelem a hazai reklámjogban is megjelenik. Pl. „növényvédő szert tilos a veszélytelenségére való utalással reklámozni”¹³. Az L 3323-1-től az L 3323-6 cikkelyekben részletezi a francia egészségügyi törvény, hogy milyen feltételekkel szabad a nyilvánosságot tájékoztatni alkoholos italokkal kapcsolatban. Ez kiterjed az audiovizuális és a nyomtatott média területére is. Kiskorúak számára alapvetően tilos alkohorreklámot eljuttatni, és 16 év alatti nem szabad alkoholos itallal kiszolgálni.¹⁴ Az L 3323-2 cikkely (1) bek. szerint, az 1949. július 16-ai 49-956. törvény 1. szakasza értelmében vett, az ifjúságnak szánt nyomtatott sajtóban tilos a direkt és a közvetett alkohorreklám.

Míg Németországban az alkotmány 20a cikkelye¹⁵, Magyarországon a környezetvédelmi törvény preambuluma¹⁶ fogalmazza meg *expressis verbis* a jövő generációk és a környezet, természet védelmének összekapcsolódó ügyét. „*Ez a mi szigetünk... Amíg a felnőttek el nem jönnek értünk, jól fogunk itt szórakozni... Törvényeket fogunk hozni... Rengeteg törvényt. S ha valaki megszegi őket...*”¹⁷

Magyarországon a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvény előírja, hogy tilos alkoholtartalmú italt reklámozni – többek közt – olyan sajtótermékben, amely alapvetően gyermek-, illetve fiatalok számára szól;¹⁸ közoktatási és egészségügyi intézményben és annak bejáratától számított 200 méteres távolságon belül.¹⁹ Tilos közzétenni dohány- vagy alkoholtartalmú ital olyan reklámját, amely túlzott dohány- vagy alkoholfogyasztásra hív fel.²⁰ [Vö. 37/2000. (X. 31.) AB határozat²¹.]

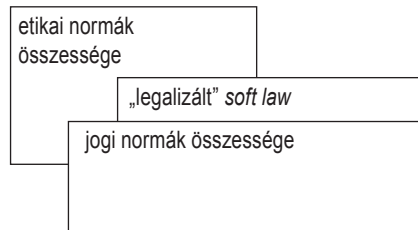
Összehasonlítás alapját képezheti továbbá a holland *Reclame code voor alcoholhoudende dranken*, azaz az alkoholtartalmú italok reklámzásáról szóló törvény. Hollandiában 0,5%-os alkoholtartalomtól számít a jogszabály szerint alkoholtartalmúnak egy ital. A jogszabály értelmében tilos túlzott vagy másképp felelőtlen alkoholfogyasztásra felhívó reklámot közzétenni.²² A 2. cikkely az akár csak mértékkel történő alkoholfogyasztást mint életstílust megjelenítő reklám tilalmát kodifikálja. A *Mediawet* 71k cikkely 4. bekezdése tiltja a kereskedelmi csatornáknak, hogy cigarettát vagy más dohányárut előállító személytől vagy gazdálkodó szervezettől szponzori támogatást fogadjanak el. A holland *Milieu reclame code*

értelmében nem ösztönözhet a reklám környezetkárosításra. A *Reclame code voortabaksproducten* 5.1. szakasza tiltja a dohányzás elkezdésére felhívó reklámot, valamint a dohányzást példaként állító vagy annak káros hatásait elbagatelizáló reklámot. A *Reclame code voor voedingsmiddelen* 3. cikkelye tiltja, hogy a reklámban valamely élelmiszert egészségesnek tüntessenek fel, csak tudományosan bizonyított tényekre alapozottan enged. A *Milieu reclame code* tiltja a *green claim*-et, azaz annak állítását, hogy egy áru vagy szolgáltatás „zöld”, azaz környezetbarát. A *Code voor zoetwaren* értelmében az olyan, a normális étkezési kultúrához nem tartozó²³, étkezési szénhidrátok – mint a szacharóz, szőlő- és gyümölcs-cukor, invertcukrok – túlzott fogyasztására ösztönző, illetve azt példának állító reklám közzététele tilos. A jogszabály megfogalmazza, hogy a fagyalt, az üdítőitalok és más, a normális étkezési kultúrához tartozó, cukortartalmú termékek nem tartoznak ebbe a körbe.

Magyarországon az egészségügyi dolgozók 2007. július 1-jétől hatályos szakmai-etikai rendtartása²⁴ értelmében az orvosnak először – a tömegtájékoztatót megelőzően – szakmai lapokban kell közzétennie új tudományos eredményeit, következtetéseit.²⁵ Az orvosnak tájékoztatnia kell a nyilvánosságát a fenyegető jelenlegi és jövőbeli egészségproblémákról, veszélyekről, fel kell hívnia a figyelmet az egészségügyi ellátás minőségének vagy az orvosok szakmai függetlenségének hiányosságaira.²⁶ A nyilvánosságnak adott információknak világosnak, tényszerűnek és elfogulatlanoknak kell lenniük. Nem kelhetnek sem alaptalan félelmet, sem nyugtalanságot a társadalomban, sem egyes csoportokban, személyekben, nem okozhatnak és ébreszthetnek megalapozatlan elvárásokat, reményeket.²⁷

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló törvény értelmében hirdetést, illetve a közzétételt a szabályozott szakma gyakorlására irányadó szabályok, a szakmai érdek-képviseleti szervek – különösen a kamarák – saját tagjaikra vonatkozó magatartási szabályok, valamint az ezen szervek által alkotott

etikai szabályok – egyéb jogszabályi rendelkezések sérelme nélkül – is megtilthatják, korlátozhatják, illetve a hirdetés tartalmára vonatkozó követelményeket határozhatnak meg.²⁸ A szabályozott szakma gyakorlására irányadó további szabályok – különösen a szakma függetlenségének, méltóságának, tiszteletének, a szakmai titoktartás védelmére, valamint a szakmai szolgáltatást igénybe vevő és a szakmát gyakorló más személyekkel szemben tanúsított magatartás tisztességességének meghatározására – alkothatók.²⁹ Az egész-

ségügyi dolgozók Rendtartása (I. *supra*) X.1. pontja értelmében tömegtájékoztató eszközökben – ideértve az internetet is – való megjelenést, közzétételt szabályozó jogszabályi rendelkezések vétkes megszegése egyben etikai vétségnek is minősül, ideértve a reklámozással kapcsolatos szabályok vétkes megszegését is.

A 2005. évi Magyar Reklámetikai Kódex értelmében a reklám nem tartalmazhat olyan elemeket, és nem kelthet olyan összhatást, amely az emberi élet, az egészség vagy a testi épség veszélyeztetését, a természetes és épített környezet és a köz- vagy magántulajdon károsítását, az állatok kinzását ösztönzi, támogatja, vagy igazolja. A Magyar Reklámetikai Kódex és az egészségügyi törvény szerinti szakmai-etikai Rendtartás³⁰ egyaránt a korábbi *soft law* kategóriából vált *angustiore vocis notione* joggá. Ezek a példák a testi és lelki egészséghez való alkotmányos alapjog és a média szoros kötelékét fűzi még szorosabbra.

3. KONKLÚZIÓ

(1) Mint a technika- és jogtörténet folyamán beidéződött történelmi főszabály, a jogi és a tech-

nikai fejlődés nehéz versenyfutása zajlik napjainkban is. Hol a normatív textus jár a valóság előtt néhány lépéssel, hol viszont – és ez tűnik gyakoribb jelenségnek – a technika vívmányai készítetik (kényszerítik) lépések megtételére a jogalkotót. A jogalkotás rendjének hierarchiája sokszor nem tudja követni a technika által megkívánt jogszabályi, jogi iránymutatásbeli lefedettséget. Ezért a legtöbb gond a gyakorlatban az elektronikus médiával kapcsolatban jelentkezik. A BAT³¹ (legjobb elérhető technológia) környezetvédelmi követelménye a fizikai elhasználódáson túl az eszközök erkölcsi elavulását siettet. Nem egy esetben a normatív hiátus enged teret az etika szabályait kontrasztoló, *extra iurem* magatartásoknak.

(2) A média mint a testi és lelki egészség kommunikátora jó fokmérője lehet egy társadalom fejlettségének. Mutatja, mennyire képesek az adott közösség polgárai diszkrpanciától mentes, szociális magatartásra. Mert az alapjog csak azok kezében válhat *de facto* alapvető joggá (másik irányból kötelezettséggé), akik azt önmaguknak alkották mint regulatív faktort. Médiapolitika a valóságban nem létezik. Annál inkább a média politikája, azaz a média által folytatott gazdasági, környezet- és egészségügyi stb. politika; gyakran átpolitizált és/vagy pártpolitizált közegben. Mindezzel együtt az alapjogok – így a testi és lelki egészséghez való jog – érvényesülése társadalmi szinten ma már/ma sem történhet a média kezei hátrahagyva.

(3) A cikkben közölt példák, felhívott jogszabályrészletek rávilágítanak ugyanannak a kérdéskörnek a magyarországitól nagyban eltérő, lehetséges válaszaira. Az idézett normaanyag részben nemzeti megközelítést ad, részben pedig olyan problematikus részletekre hívja fel a hazai jogalkotó-jogalkalmazó figyelmét, melyek nálunk nem kapnak (kellő) hangsúlyt. Ilyen a francia italkultúra regulatív leképezése; de ilyen a holland reklámjogban a testi-lelki egészséget széleskörűen oltalmazó, részletező ráfókuszálása egyes gócpontokra. A felsorolás és a példák tárháza kimeríthetetlen, és az idő előrehaladtával – várhatóan – egyre változatosabb lesz.

Jegyzetek

¹ 1949. évi XX. törvény 18. §

² *Ibid.* 70/D. §

³ 2000. évi XLIII. tv. 54. § (1) bek.

⁴ 1995. évi LIII. tv. 54. § (6) bek.: „...környezeti...ismeretterjesztésnek az alapvető komplex (természettudomány-d...i, társadalomtudományi, műszaki-technikai, ismereteken túl...a környezetet veszélyeztető tevékenységekre, a veszélyhelyzet megelőzésének és elhárításának alapvető kérdéseire, az egészséget befolyásoló környezeti hatásokra, továbbá a környezet védelmével kapcsolatos állampolgári jogok és kötelezettségek ismertetésére is ki kell terjednie. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. 69. § (1) bek. b) értelmében a központi költségvetés támogatja a természetvédelmet szolgáló intézkedéseket, különösen...az ismeretterjesztés és tudatformálás, a kutatás, a társadalmi természetvédelmi tevékenység területén.

⁵ 1997. évi CLIV. törvény 38. § (5) bek.

⁶ *Ibid.* 38. § (1) bek.

⁷ 1996. évi I. törvény 2. § 19. pontja

⁸ 2003. évi C. törvény 2. § j)–k)

⁹ A 2007. évi LXXIV. törvény 24. § (2) bekezdése értelmében médiapolitikai szempontból meghatározó jelentőségűnek minősül a műsorterjesztő, ha a) előfizetői száma meghaladja a százezer főt, vagy b) ingyenesen hozzáférhető műsorterjesztés esetén vételkörzete a Magyar Köztársaság lakosságának több mint egyharmadára kiterjed, és a műsorterjesztő vagy azzal irányítási viszonyban álló szolgáltató vagy vállalkozás a Magyar Köztársaság területén végzett

műsorterjesztésből vagy az ahhoz kapcsolódó szolgáltatásból származó árbevétele meghaladja az évi 1000 millió forintot.

¹⁰ *Ibid.* 26. § (1) bek. c) pontja

¹¹ A számvitelről szóló 2000. évi C. tv. 95. § (5) bek.

¹² A hatályos egészségügyi törvény L 1333-14 cikkelye.

¹³ A növényvédelemről szóló 2000. évi XXXV. tv. 25. § (2) bek.

¹⁴ L 3342-1-től az L 3342-3 cikkelyig

¹⁵ *Der Staat schützt auch in Verantwortung für die künftigen Generationen die natürlichen Lebensgrundlagen und die Tiere...*

¹⁶ ...a természeti örökség és a környezeti értékek...megőrzésének és védelmének...elmulasztása veszélyezteti a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét...

¹⁷ Golding, William: *A legyek ura* (Lord of the Flies), Európa, Bp., 1966, p. 33., p. 35. Ford. Déry Tibor.

¹⁸ 1997. évi LVIII. törvény 12. § (1) bek. a) pontja

¹⁹ 1997. évi LVIII. törvény 12. § (1) bek. e) pont

²⁰ 1997. évi LVIII. törvény 12. § (2) bek. c) pont

²¹ Az 1270/B/1997. AB határozat úgy foglalt állást, hogy a kereskedelmi jellegű információk közzététele esetében szélesebb körű állami beavatkozás lehet alkotmányosan indokolt, mint a véleményközlés egyéb eseteiben. (ABK 2000. május. 178.) Ennek oka egyrészt az, hogy a reklám közzétételének általában nem az egyéni önkifejezés, a személyiség szabad kibontakoztatása az elsődleges célja, sokkal inkább az áru értékesítésének, megismertetésének, igénybe-

vételének előmozdítása [Grtv. 2. § g) pont]. Másrészt a valótlan kereskedelmi információk közléseinek, illetve a valós információk elhallgatásának olyan, az emberi egészségre káros következményei is lehetnek, amelyek indokoltá teszik a közzététel korlátozását.

- ²² 1. cikkely: *reclame voor alcoholhoudende drank mag geen overmatige of anderszins onverantwoorde consumptie tonen, suggereren of stimuleren.*
- ²³ ...*niet tot de normale maaltijdcultuur behorende...* (sic!)
- ²⁴ Az egészségügyi dolgozók rendtartásáról szóló 30/2007. (VI. 22.) EüM rendelet melléklete, az egészségügyi törvényünk szerinti Rendtartás IX–X. fejezete.

- ²⁵ 30/2007. (VI. 22.) EüM r. IX. 1.
- ²⁶ 30/2007. (VI. 22.) EüM r. X.2.
- ²⁷ 30/2007. (VI. 22.) EüM r. X.3.
- ²⁸ 2001. évi CVIII. törvény 14/A. § (1) bek.
- ²⁹ 2001. évi CVIII. törvény 14/A. § (2) bek.
- ³⁰ 1997. évi CLIV. tv. 140/A–140/E. §
- ³¹ Best Available Technology

Háttér

VIKMAN LÁSZLÓ*

A magyar szerzői jog fejlődésének áttekintése

ELŐSZÓ

Lawrence Lessig „Szabad kultúra” című jelentős hatású könyvéről¹ már volt szó a folyóirat hátsólapján, azonban akkor elsősorban a stanfordi professzor által életre hívott Creative Commons mozgalom kapcsán². Jelen tanulmány a könyv egy másik aspektusából indult ki. *Lessig* művében áttekintő történelmi elemzést ad arról, hogyan változott az USA-ban a szerzői jogi szabályozása. Ennek mintájára igyekeztem nagy vonalakban 1848-tól áttekinteni a magyar jogszabályokat, különös tekintettel a szabályozásba bevont műtípusokra, a felhasználási módokra, a szabad felhasználás körére és a védelmi időre. Céлом, hogy áttekintést adjak arról, hogyan alakult a magyar szabályozási környezet a technika fejlődésével, párhuzamba állítva a szerzői jogra jelentős hatást gyakorló technikai eszközök megjelenésével, illetve a nemzetközi és – a mintát követve – az Egyesült Államok jogfejlődésével. Végül zárásként néhány olyan aktuális fejleményre szeretném felhívni a figyelmet, amelyek mutathatnak egyfajta továbblépési lehetőséget a szerzői jog súlyos válságából, illetve bemutatom, hogy milyen elképzelések vannak a szabályozás megváltoztatására.

NÉHÁNY GONDOLAT LESSIG KÖNYVÉBŐL

A teljesebb kép érdekében először idéznék, illetve összefoglalnék néhány történetet, vezérgondolatot *Lessig*től:

1710-ben fogadta el a brit parlament az első szerzői jogi törvényt. Ebben a *Statute of Anne* néven ismert törvényben az áll, hogy minden kiadott műre tizennégy évig érvényes a szerzői jogi védelem, amely a szerző életében egyszer megújítható, az 1710 előtt kiadott művek pedig egyszeri, huszonegy éves védeltséget élveznek. A kiadókat szabályozó legutolsó törvény, az 1662. évi *Licensing Act* (Engedélytörvény) 1695-ben hatályát veszítette. Ez a törvény monopóliumot biztosított a kiadóknak a könyvkiadás terén, hogy az

* A szerző az Infokommunikáció és jog c. folyóirat szerkesztője, a PTE-ÁJK Doktori Iskolájának levelezős PhD hallgatója, a veszprémi Pannon Egyetem meghívott oktatója, Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának jogásza.

uralkodó könnyebben tudja felügyelni, hogy milyen kiadványok jelennek meg.³

Ekkor még a szerzői jog sajátosságos módon elsősorban korlátozást jelentett: megtiltotta másoknak, hogy utánnomásban kinyomtassanak egy könyvet. Ennél általánosabban nem szabályozta, hogy az adott művet hogyan lehet felhasználni.⁴

A szerzői jogot ezért monopóliumnak tartották, úgy tekintettek rá, mint korlátozandó jogra. Az államnak védenie kell a kizárólagos jogot, de csak addig, amíg az társadalmilag hasznos; a britek látták, mennyi kárt okoz, ha különérdekeknek kedveznek, és azért alkották a törvényt, hogy véget vessenek ennek.⁵

A monopólium által biztosított hatalmat ellensúlyozandó a parlament a könyvkiadók közötti verseny növelése mellett döntött, aminek legegyszerűbb módja az értékes könyvek terjesztése volt. A parlament ezért korlátozta a szerzői jogi védelem időtartamát, és ezzel garantálta, hogy az értékes könyveket egy bizonyos idő letelte után minden kiadó szabadon megjelentetheti. Így hát az, hogy a már létező művekre huszonegy éves védelmi időt szabtak meg, engedelmény volt, hogy ellensúlyozzák a kiadók hatalmát. Ezzel a korlátozással közvetlenül biztosították a kiadók közti versenyt, és ezáltal a kultúra építését és terjesztését.

Amikor azonban elérkezett 1731 (1710 + 21), a könyvkiadók nyugtalankodni kezdtek. Látták az erősebb verseny következményeit, és mindazokhoz hasonlóan, akik versenyre kényszerülnek, nekik sem tetszett. Eleinte egyszerűen csak figyelmen kívül hagyták Anna törvényét, és továbbra is ragaszkodtak ahhoz, hogy a kiadás joga örökre a kezükben maradjon, majd (1735-ben és 1737-ben) megpróbálták rávenni a parlamentet, hogy adjon nekik több időt. Huszonegy év nem elég – mondták –, több időre lenne szükség, a parlament azonban elutasította a kérésüket.⁶

1774-ben aztán, a híres *Donaldson kontra Beckett* ügyben a Lordok Háza kétharmados többséggel utasított el a szerzői joggal rendelkező kiadók keresetét (így az örökérvényű szerzői jogot) és az angolszász történelemben először lejárhatható az alkotók művei fölötti törvényi felügyelet, és az angol történelem legnagyobb műremekei felszabadultak a jogi korlátok alól.⁷

A Lordok Házának döntése azt jelentette, hogy az angol könyvkiadók nem tudták többé kizárólagosan meghatározni azt, hogy miként fejlődjön és gyarapodjon a kultúra. A kultúra ettől fogva szabaddá vált Angliában. Persze nem abban az értelemben, hogy a szerzői jogokat senki nem tisztelte: természetesen a műveket a kiadók kiadásuk

után korlátozott ideig kizárólagos joggal jelentethették meg. Nem is abban az értelemben, hogy el lehetett lopni a könyveket, mivel még a

szerzői jog lejárta után is meg kellett azokat venni valakitől. Abban az értelemben lett szabad, hogy a kultúrát és annak gyarapodását többé nem a könyvkiadók egy kis csoportja irányította. Mint minden szabad piac, a szabad kultúra szabad piaca is úgy gyarapszik, ahogy a fogyasztók és az alkotók döntenek. Az angol kultúra fejlődésének irányát az írók és olvasók szabták meg – azzal, hogy milyen könyveket írtak és vásároltak, milyen témákat szerettek és dolgoztak fel ismételtlen. Ezeket a döntéseket versenykörnyezetben hozták meg, nem olyanban, ahol a sokaság akarata ellenében néhányan döntenek arról, hogy milyen kultúra jusson el az emberekhez, és azok hogyan férhessenek ahhoz hozzá.⁸

Lessig meglehetősen provokatív kijelentése szerint: a tartalomszolgáltató ipar története a kalózkodás története. Az alkotók és rendezők a XX. század elején (1909 volt a szabadalom megszerzésének határideje) vándoroltak a keleti partról Kaliforniába, részben azért, hogy elmeneküljenek azok elől a szabályok elől, amelyek szabadalmi jogokat biztosítottak a filmkészítés feltalálójának, *Thomas Alva Edison*nak. Az ellenőrzést egy monopolhelyzetben lévő cég, a Motion Pictures Patent Company (Mozgóképfelhasználói Társaság) gyakorolta, melynek pozíciója *Thomas Alva Edison* alkotói tulajdonán, a szabadalmakon alapult. Az MPPC-t Edison alapította, hogy gyakorolja azokat a jogokat, amelyekre ez az alkotói tulajdon feljogosította, és az MPPC komolyan vette ezt a felügyeletet.⁹

Amikor *Edison* és *Henri Fourneaux* feltalálta a zene sokszorosítására szolgáló gépeket (*Edison* a fonográfot, *Fourneaux* a gépzongorát), a jogszabályok kizárólagos jogot adtak a zeneszerzőknek műveik másolati példányainak, valamint nyilvános előadásainak felügyeletére. Ha tehát

Az államnak védenie kell a kizárólagos jogot, de csak addig, amíg az társadalmilag hasznos.

valaki egyszerűen csak felénekelte a dalt a lemezre saját otthona magányában, nem volt egyértelmű, hogy kell-e ezért fizetni bármit is a szerzőnek. És ami még fontosabb, az sem volt egyértelmű, hogy kell-e fizetni a szerzőnek akkor, ha ezután másolatokat készít a felvételtől. Emiatt a joghézag miatt tulajdonképpen „kalózkodni” lehetett mások dalaival anélkül, hogy a szerzőknek bármit is fizettünk volna.¹⁰

Ha a szerző engedélyezi az általa írt dal felvételét, mások is szabadon felvehetik ugyanazt a dalt, feltéve, hogy kifizetik az eredeti szerzőnek a törvény által megállapított összeget. Miután a Kongresszus 1909-ben elkészítette a szerzői jogi törvény eme kiegészítését, a hangfelvételt készítő cégek szabadon terjeszthették a felvételek másolatait mindaddig, amíg megfizették a szerzőnek (vagy a szerzői jog tulajdonosának) a törvény által megszabott összeget.¹¹

Amikor a kábelszolgáltatók először húzták be egyes közösségekhez a kábeltévé kábeleit 1948-ban, a legtöbbjük nem fizetett a tévéadóknak azért a tartalomért, amelyet továbbított az ügyfeleinek. Még amikor a kábeltársaságok televízióadók műsoraihoz való hozzáférést kezdtek árulni, akkor sem voltak hajlandók fizetni azért, amit az ügyfeleknek továbbadtak. A kábeltársaságok így a Napster webhelyéhez hasonlóan továbbították az anyagokat, de sokkal arcátlanabban, mint a Napster valaha is tette – a Napster ugyanis sohasem számított fel semmit azért, hogy lehetővé tette, hogy a felhasználók egymással kicseréljék a fájljaikat.¹²

A szerzői jog-tulajdonosok beperelték a kábeltévé-társaságokat. A Legfelső Bíróság kétszer is úgy határozott, hogy a kábeltévé-társaságoknak nem kell semmit fizetniük a szerzői jog-tulajdonosoknak. A Kongresszusnak csaknem harminc évbe telt, hogy megválaszolja azt a kérdést, hogy a kábeltévé-társaságoknak kell-e fizetniük az általuk „kalózkodás” révén közvetített tartalomért. Végül a Kongresszus ugyanúgy oldotta meg ezt is, mint a lemezjátszók és a gépzongorák esetében. A kábeltévé-társaságoknak fizetniük kell az általuk szolgáltatott tartalomért, de a fizetendő árat nem a szerzői jog tulajdonosa állapítja meg, hanem a törvény, hogy a műsorszóró tévéadó ne tudjanak vétőjogot gyakorolni a felbukkanó kábeles technikákkal szemben. A kábeltévé-társaságok így saját birodalmat építhettek ki olyan értékekkel való „kalózkodással”, amelyeket a műsorszóró tévéadóknak hoztak létre.¹³

Lessig megállapítja, hogy a P2P fájlmegosztás is menekülés egy túlságosan erősen szabályozó iparágból, és akárcsak annak idején a hangfelvételi ipar, egyszerűen kihasználja a tartalmak terjesztésének egy új módját; a kábeltévé-től eltérően a P2P-szolgáltatások révén megosztott anyagokat azonban senki sem bocsátja áruba. Ezek az eltérések különböztetik meg a P2P fájlcsere-t az igazi kalózkodástól, és arra kellene sarkallnia a szereplőket, hogy megtalálják a módját annak, hogy miként védjék meg a művészek érdekeit, miközben lehetővé teszik a technika fennmaradását.¹⁴

A történelem során minden esetben egy új technika változtatta meg a művek terjesztésének módját. Ez a változás minden esetben azt jelentette, hogy

valaki tértítés nélkül „használta” másnak a munkáját. Az USA-ban a Legfelső Bíróság és a Kongresszus a fenti esetek egyikében sem számolta fel teljesen a tértítés nélküli használat minden lehetőségét. A Legfelső Bíróság és a Kongresszus a fenti esetek egyikében sem ragaszkodott ahhoz, hogy a törvénynek biztosítania kellene azt, hogy a szerzői jog tulajdonosáé legyen minden érték, amit az adott szerzői jog hozott létre. A szerzői jogok tulajdonosai minden esetben „kalózkodásra” panaszkodtak. A Kongresszus a „kalózkodás” viselkedésének egy részét minden esetben törvényesnek ismerte el. A Kongresszus minden esetben engedte, hogy az új technika egy része hasznot húzzon a korábban létrehozott anyagokból. Ez megteremtette az egyensúlyt a különböző érdekek között.¹⁵

A MAGYAR SZERZŐI JOGFEJLŐDÉS KEZDETI SZAKASZA

A magyar jogfejlődés – akárcsak máshol – az egyedi, uralkodó által megadott privilégiumoktól a részletes törvényi szabályozás felé haladt. A nagyszombati főiskola XVI. századi nyomtatási privilégiumát 1793-ban királyi rendelettel kihirdetett általános utánnomási tilalom követte.¹⁶

Ezt követte a sajtótörvényről szóló 1848. évi XVIII. törvény, amely, ahogy címéből is kitűnik elsősorban a sajtórendészettel, lapkiadással – elsősorban a cenzúra eltörlésével, illetve a sajtóvétségek szankcióinak meghatározásával – foglalkozott, azaz kezdetben a magyar szabályozásban is komoly hangsúlyt fektettek a kiadási tevékenység felügyeletére. A törvény nyomdákra és könyvtárasságról szóló IV. fejezete viszont már tartalmazott olyan rendelkezéseket is, amelyeket szerzői jogi szempontból is értékelni tudunk:

38. § *Ki titkolt nyomdát s könyvnyomdát bír, tudnillik mely nincs bejelentve, műszereinek kobzását túl, 1 évi fogsággal és 2,000 forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.*

39. § *Minden nyomdabirtokos lakát és sajtójának helyét, az illető törvényhatóság elnökének bejelenteni tartozván, ezenkívül köteles egy áztárnórozott és elnökileg lepecsételt könyvet tartani, mellyben mindenféle kis és nagy nyomtatvány elkészültének ideje, továbbá alakja, czime, vagy ismertető tartalma, a kötetek, példányok iver száma bejegyeztessék.*

40. § *Ugy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két (2) példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti muzeumé lesz.*

41. § *Melly nyomdatulajdonos bármely nyomtatványra nevét és lakát ki nem teszi, vagy álnevet tesz ki, ha a nyomtatvány sajtóvétséget foglal magában, büntetésnek tekintetik; ellenkező esetben 100 forintig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.*

Fenti rendelkezések tehát előzetes regisztrációhoz kötötték a nyomdák törvényes működését (a szerzői jogi művek sokszorosítására alkalmas

berendezéseket), azonban ahogy az a 41. §-ból kitűnik itt is elsősorban sajtórendészeti célból. Nyilvántartást kellett továbbá vezetni a nyomtatásra kerülő művekről és szabályozásra került a kötelempéldány intézménye is.

Az 1875. évi XXXVII. törvény, a kereskedelmi törvény „Nyolczadik Czím”-ében szabályozta a kiadói ügyletet, amelyet így definiált:

515. § *Azon ügylet, mely által valaki (a kiadó) kész vagy készítenő irodalmi, műszaki vagy művészeti munka többszörözésére, közzétételére és forgalomba helyezésére a szerzőtől vagy ennek jogutódaitól kizárólagos jogot szerez, kiadói ügyletnek tekintetik.*

A törvény részletesen szabályozta a szerző és a kiadó közötti szerződéses viszonyt, és tartalmazott néhány kifejezetten a szerzőt előnyben részesítő, érdekes illetve ma is irányadónak tekintett szabályt:

517. § *A szerző, ha valamely gyűjteménybe egyes dolgozatokat szolgáltat, ezeket akár külön, akár összes munkáiban közzéteheti, feltéve, hogy az egyes dolgozatok azon alakban, melyekben a gyűjtemény részeként jelentkeznek, a könyv- vagy műkereskedés önálló tárgyait nem képezik. A kisebb dolgozatok, melyek hírlapnak vagy folyóiratnak engedtetnek át, megjelenésük után a szerző szabad rendelkezése alá kerülnek.*

518. § *A kiadói jog nem ad egyszersmind jogosultságot a munka fordításához s ennek kiadásához.*

520. § *A kiállítás határozott megállapodás hiányában a munka czéljának és jelentőségének megfelelő alakban történik. A példányok számát és az egyes példányok árát, ha ez iránt a felek közt megállapodás nem történt, a kiadó saját belátása szerint határozza meg; de nem áll jogában oly túlságos árt szabni, mely a munka kelendőségének árthatna.*

522. § *A kiadói jog terjedelmére nézve a felek megállapodása szolgál irányadóul. Kétség esetében a szerződés a munkának csak egyszeri kiadására ad jogosítványt.*

523. § *Ha a kiadó az átvett munka többszörözését és forgalomba helyezését, vagy az első kiadás teljes elkelte után az új kiadás eszközölését saját hibájából elmulasztja, a szerző tetszése szerint, a szerződés teljesítését és a késedelemről eredő kár megtérítését, vagy a nemteljesítés miatt kártérítést követelhet, vagy a szerződéstől elállhat, mintha az meg sem kötöttet volna.*

524. § *A kiadó, ha a szerző egyes munkáinak kiadására jogot nyert, e munkák összkiadásának eszközölésére feljogosítottan nem tekintetik.*

Ma már a jogszabályok szövegét nem védi a szerzői jog, a törvénytár, törvénygyűjtemény és rendeletek tárának kiadásáról és elárulásáról szóló 1880. évi LIII. Törvény cikk azonban még állami monopóliumban tartotta ezek kiadását, kikötve, hogy a kiadványoknak jutányos árat kell szabni, és azoknak az ország minden részében könnyen megszerezhetőnek kell lenniük:

1. § *A törvénytar, törvénygyűjtemény és rendeletek tárának, valamint egyes törvényeknek vagy rendeleteknek, nemkülönbönben az 1868. III. tc. értelmében készítenő fordításoknak önálló kiadása és azok elárulása az állam kizárólagos jogát, képezi, és arról – akár házilag, akár magánvállalkozókkal kötött szerződés útján – kizárólag a kormány gondoskodik.*

2. § *A kiadás és elárulás módjait a belügyminister állapítja meg, a ki úgy a fordításokról, valamint az olcsó kiadású példányoknak kellő számban és kellő időben kiállításáról is köteles gondoskodni. Hasonlag köteles gondoskodni*

A történelem során minden esetben egy új technika változtatta meg a művek terjesztésének módját.

arról, hogy ezen kiadmányok a könyvkereskedéseknek is közvetítésével az ország minden részében könnyen megszerezhetőek legyenek. Ugyancsak a belügyminister határozza meg az egyes példányok árát, a kiadás minőségéhez képest, de mindenestre úgy, hogy a törvénygyűjtemény és rendeletek tóra aránylag jutányosan legyen megszerezhető. Egyes törvények a szükséghez képest önállóan is áruba bocsájthatók.

Kivételt képeztek természetesen a tárcaközlönyök, illetve a tankönyvek, kommentárok, amelyek kiadásáról egyrészt a tárcák továbbra is saját hatáskörükben intézkedhettek, kommentárok és szakmai jogszabály-gyűjtemények pedig az irodalmi mű kategóriájába estek.

AZ ELSŐ SZERZŐI JOGI TÖRVÉNY

Az első magyar szerzői jogi törvény a 1884. évi XVI. törvénycikkben került kihirdetésre. Szerkezete nagyban különbözött a jelenlegi átfogóbb jellegű szerzői jogi törvénytől, nem volt benne egyfajta általános rész/különös rész elhatárolás, az egyes műfajtaikat fejezetenként tárgyalta, és az első fejezetre tartalmazott visszautalásokat. A törvény fejezetei: Írói művek, Zeneművek, Színművek, zeneművek és zenés színművek nyilvános előadása, A képzőművészet alkotásai, A föld- és térképek, a természettudományi, mérteni, építészeti és más műszaki rajzok és ábrák, Fényképek. A törvény tehát csak bizonyos műtípusokat vont a védelmi körébe, szemben a most hatályos szabályozással, amely általános meghatározást [Sztj. 1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása.] és ennek kiegészítésére szolgáló, de szigorúan példálózó felsorolást alkalmaz.

Az egyes műtípusok esetében a törvény végigvett a felhasználás jogszerű módozatait, a bitorlás eseteit, illetve a bitorlásnak nem minősülő – szabad felhasználás körébe tartozó – módozat. Az általános szabályokat az irodalmi művekre határozták meg, majd a további műtípusoknál visszahivatkozással és a szabályozási tárgyra vonatkozó speciális szabályok rögzítésével alkották meg a törvény rendszerét. Fontos új szabályozási elemek voltak a védelmi idő megjelenése (*post mortem auctoris 50 év*), a szerzői jog jogutódlása szerződés, vagy öröklés révén, a többszörözés, közzététel, forgalomba hozatal szerzői engedéllyhez kötése.

Fontos feltételt határozott meg a mű formai megjelenésével szemben a törvény:

13. § A szerző életében megjelent írói művek a 11. §-ban megállapított védelemben csak akkor részesülnek, ha a szerző valódi neve vagy elismert irodalmi neve a címlapon, vagy az ajánlás, illetve az előszó alatt kitétetett.

A 19. §-tól kezdődően a törvény bitorlás esetére a kártérítésen felül 1000 forintig terjedő pénzbüntetést állapított meg, amely behajthatatlansága esetén fogházbüntetésre volt változtatható. Olyan intézkedéseket is tartalmazott tehát, amelyek a mai szabályozási rendszerben már a Btk.-ban ta-

lálhatók meg. Büntetethőséget kizáró okot is meghatározott, illetve a felbujtást, elkobzást is szabályozta, valamint részletesen rögzítette a bitorlás esetén a sértett kérelmére lefolytatandó eljárást. Az eljárásban a bíróság segítségére lehetnek a „Budapesten és Zággrában tudósokból, írókból, művészekből, könyvkereskedőkből, nyomdászokból és más alkalmas egyénekből állandó szakértő bizottságok”, „melyek a bíróság által eléjük terjesztett kérdésben véleményt adni kötelesek”. A szerzői jog bitorlásából származó igények érvényesítésére 3 év elévülési időt határozott meg a törvény. A törvény tartalmazott ezen felül egyfajta műregisztrációs rendszert is (42–43. §).

A nyomdatermékek tudományos czélokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról szóló 1897. évi XL. törvénycikk minden Magyarországon nyomtatott, gépi sokszorosítás útján készült nyomdatermékből két példányt tudományos célokra ingyenesen beszolgáltatni rendelt, egyet a Magyar Nemzeti Múzeumnak, egyet pedig a Magyar Tudományos Akadémia részére.

Érdeklőségként érdemes megemlíteni, hogy amikor az USA még nem volt részese a Berni Uniós Egyezménynek, az 1912. évi LXI. Törvénycikk amely „a szerzői jogok kölcsönös védelme végett az Amerikai Egyesült Államokkal Budapesten, az 1912. évi január hó 30-ik napján kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről” címet viselte már rendezte a kapcsolatot a Monarchia és az USA között. Az egyezmény tartalmazta a kölcsönös elismerés elvét, és a technikai fejlődés hatására is az 1. cikk szerint „a zeneművek gépies előadására vonatkozó szerzői jogkört is magában foglalja”.

A MÁSODIK SZERZŐI JOGI TÖRVÉNY

A szerzői jog második átfogó kodifikációját az 1921. évi LIV. törvénycikk hajtotta végre. A új törvény megalkotását azt tette szükségessé, hogy megteremtődjenek a Berni Uniós Egyezményhez történő csatlakozás belső jogi feltételei. A törvény összhangba hozta szerzői jogunkat az egyezmény akkori szövegével, valamint a technikai fejlődés eredményeihez is hozzáigazította szabályozásunkat. Az előf szerkezeti tagolását megőrizte, bár a belső fejezetcímek (így a szabályozott műtípusok terjedelme) némiképp frissültek a technikai fejlődésből is adódóan: Írói művek, Zeneművek, Színművek, zenés színművek és zeneművek nyilvános előadása, A képzőművészet és az iparművészet alkotásai, Szövegek (illusztrációk), térképek, földrajzi, helyrajzi (topografiai), építészeti, mérnöki és más műszaki, valamint tudományos vonatkozású tervek, rajzok, ábrák, vázlatok és plasztikai művek, Fényképezési művek, Mozgófényképezési művek. Újításai között felsorolhatók a gyűjteményes művek szabályozásának megjelenése (a szerkesztő szerzői jogának elismerése), jövőben alkotandó – de meghatározott – mű szerzői jogának átruházása, új szabad felhasználási és bitorlási tényállások. Utóbbiak közül – témánk szempontjából – különösen érdekesek a 6. § 9. és 10. pontjában meghatározottak:

9. a szerző beleegyezése nélkül a műnek átví-

tele mechanikai előadás céljára szolgáló készülékekre, állandó vagy cserélhető alkatrészeikre (lemezre, hengerekre, tekercsekre stb.);

10. a szerző beleegyezése nélkül a műnek felhasználása mozgófényképezési mű céljára, továbbá a szerző beleegyezése nélkül a műnek egyéb közvetett elsajátításai, bármilyen átalakításai vagy felhasználásai, úgymint: alkalmazások (adaptálások), átdolgozások (arrangement), kivonatok, feldolgozások, regénynek, elbeszélésnek vagy költeménynek átalakításai színdarabbá és viszont stb., ha mindezek nem egyebek, mint a kérdéses mű utánképzései ugyanabban az alakban vagy más alakban oly változtatásokkal, hozzáadásokkal vagy rövidítésekkel, amelyek nem lényegesek és nem adják meg az utánképzésnek új eredeti mű jellegét.

A bitorlás jogkövetkezmenyeinek meghatározásában már támaszkodott a jogalkotó a büntetőjogi szabályozásra, emellett azonban továbbra is részletezte a kártérítés, illetve az elkobzás szabályait. Tartalmazott részletszabályokat a bírói eljárásra, a szakértői bizottságra, illetve a szerzői jog megsértéséből származó kártérítésre, és a büntetethőségre vonatkozóan is 3 éves elévülési időt határozott meg.

Az általános védelmi idő továbbra is *post mortem auctoris 50 évben* állapította meg a törvény, és az iktatókönyv intézménye is megmaradt.

A HARMADIK SZERZŐI JOGI TÖRVÉNY

A magyar jogalkotás a szerzői jog következő átfogó szabályozására az 1969. évi III. törvényt alkotta, a végrehajtására kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelettel együtt. A törvény indokolása szerint a jogalkotó a kulturális életben alapvető változásokra tekintettel alkotta meg a törvényt. Létrejöttek és megerősödtek az állami könyvkiadás, az állami színházak, az állami filmgyártás, új tartalommal telítődött a rádió tevékenysége és megkezdte működését a televízió. Az alkotások terjesztése az állam kulturális-nevelő feladatává vált. A kulturális élet fellendülését mutatta a felsorolt példák szerint, hogy míg 1938-ban a kiadott könyvek példányszáma 17,3 millió volt, 1967-ben 79,2 millió. 1937. évben 1000 lakosra 42 rádió-előfizető jutott, 1967-ben 243 rádió-előfizető és 115 televízió-előfizető. Ugyanezeken 1000 lakosra 585 színházlátogató, 9489 mozilátogató, 5220 kölcsönzött kötettség és csupán az Országos Filharmónia hangversenyeire 74,7 látogató jutott. A törvény erősítette a szerzők és alkotásai védelmét a vagyoni jogok tekintetében is. Alapvető tétel lett, hogy az alkotás bármilyen felhasználásához a szerző beleegyezése szükséges, és az általában csak díjazás ellenében történhet. A javaslat emellett tekintetbe vette a társadalom általános érdekeit, és az ország nemzetközi egyezményekből származó kötelezettségeit is. Ez a törvény 1970. január 1-jétől 1999. szeptember 1-jéig volt hatályban, a csaknem 30 év alatt tucatszori alkalommal módosították. Nem könnyű róla statikus képet adni, hiszen mind a felgyorsuló technikai fejlődés, mind a rendszerváltozás, mind pedig az európai integrációhoz kapcsolódó jogharmonizáció komoly hatást gyakorolt rá.

Ez a törvény már nem a védett műfajta felso-

rolását választotta a tárgyának meghatározásához, hanem generálklauzulát alkalmazott:

1. § (1) *Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.*

A törvény általános része a kontinentális jog szerinti megközelítésnek megfelelően szabályozta a szerző személyhez fűződő jogait, valamint a vagyoni jogokat, meghatározta a szerzői jog korlátait (szabad felhasználás, felhasználás a szerző hozzájárulása nélkül díjazás mellett, valamint a felhasználás engedélyezése társadalmi célból) és rögzítette a felhasználási szerződés megkötésének kereteit, ezen belül a közös jogkezelés szabályait. A törvény a védelmi időt kihirdetések a már ismert 50 évben határozta meg, azonban ez 1994. július 1-jétől 70 évre növekedett az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi VII. törvény¹⁷ Szt-j. módosító rendelkezéseinek hatálybalépését követően. A törvény különös része kiemelt néhány alkotási területet (irodalom, színpadi művek, zeneművek, filmek, valamint a képzőművészeti, építészeti, műszaki és iparművészeti alkotások, művészi fényképek), melyekhez külön részletszabályokat állapított meg. A szerzői joggal szomszédos jogokat kifejezetten a már említett 1994. évi VII. törvény hatályba lépésétől szabályozta (50 éves védelmi idő), azt megelőzően külön csak az előadóművészek jogaira tért ki (az előadás rögzítéséhez szükséges hozzájárulást illetve ehhez kapcsolódó díjazást határozta meg, de csak a szabad felhasználási körökön kívül). A szerzői jog szabályozásából ezzel a törvénnyel kerültek ki a büntetőjogi elemek, a szerzői jog megsértésének következményeként a polgári jog szabályai szerinti kártérítést rögzített. A szerzői jog területének specialitását továbbra is elismerte a jogalkotó, maradt tehát a jogvitákhoz kapcsolódó szakértői elem: a Szerzői Jogi Szakértői Testület a művelődésügyi miniszter fennhatósága alatt működött. A műnyilvántartás intézménye – az íktatókönyv – azonban eltűnt a törvényből.

A NEGYEDIK SZERZŐI JOGI TÖRVÉNY

A jelenleg is hatályos szerzői jogi szabályozást az 1999. LXXVI. törvény rendelkezései adják, eddig 10 alkalommal módosították kisebb-nagyobb mértékben.¹⁸

A törvény miniszteri indokolása részletesen ismertette a műszaki fejlődést, a digitális technológiák és az Internet elterjedésének hatásait a szerzői jog területére a művek felhasználása, terjesztése, elosztása vonatkozásában. További fontos feladata volt az új jogszabálynak az európai uniós integrációból, és a nemzetközi szerződésekből származó harmonizációs kötelezettségek teljesítése.

A jelenlegi szabályozás nagyrészt megőrizte elődjének szabályozási logikáját és szerkezetét, csak éppen komoly korszerűsítésen ment keresztül, és szinte minden területen bővült, differenciálódott, és implementálta az Európai Unió irányelveket. A már említett újításokon felül külön szabályozást nyertek a számítógépes szoftverek, az

adatbázisok (mint gyűjteményes művek, és mint adattárak is), a reklámozásra megrendelt művek, míg pl. az irodalmi művekre már nincsenek az általánostól eltérő rendelkezések. A közös jogkezelés intézményét részletesebben fejtegette ki a jogalkotó, önálló fejezetet kapott a törvényben. A szabad felhasználás köre szűkült az egyre részletesebb szabályozással. A szerzői jog megsértésének következményei is jelentősen differenciálódtak, tekintettel a szerzői jog védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedés megkerülésének szabályozására, melyre a szerzői jog megsértésének polgári jogi következményeit rendeli alkalmazni jogszabály. Akárcsak ez az újdonság¹⁹, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 13. §-a is (Értesítés a jogsértő információk társadalommal összefüggő szolgáltatásról) az USA 1998-as Digital Millennium Copyright Act-ben született, innen vette át ezeket az EU, és az irányelven keresztül hazánk.

A védelmi idő szabályai is szigorodtak, bár maradt az általános 70 éves időtartam, a 32. § új korlátot emelt a köztulajdonná válás elé:

32. § *A szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelem illeti meg azt, aki a védelmi idő vagy a 31. § (7) bekezdésében meghatározott időtartam lejártát követően jogszerűen nyilvánosságra hoz valamely korábban még nyilvánosságra nem hozott művet. E védelem időtartama az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított huszonöt év.*

Az adattár jellegű adatbázisok esetében a védelmi idő 15 év, azonban ez a védelmi idő azonnal újraindul, amennyiben a tartalmát jelentős mértékben frissítik – így jelentősebb értéket képviselő adatbázis esetében gyakorlatilag kizárható a közkinccsé válás. A szerzői joggal szomszédos jogok védelmi ideje maradt 50 év.

Látható tehát, hogy akárcsak az USA-ban és szerinte a világon, a magyar szerzői jog is egyre komplexebb, egyre korlátozottabb lett az idővel. Nem csak a szabályozásba bevont műtípusok köre bővült, de folyamatosan szűkült a szabad felhasználás köre, nőtt a védelmi idő és szigorodott a jogsértés szabályozása is. Minden arra utal tehát, hogy a Lessig által is említett egyensúly a szerző és a felhasználó (a monopóliumot biztosító társadalom) érdekei között valóban eltolódott. Nézzük milyen új megközelítések jelentek meg ennek kiküszöbölésére, akár a tartalomszolgáltatók, akár a terület szabályozásával foglalkozók részéről.

ALTERNATÍV ÜZLETI MODELLEK MEGJELÉSE

2007 végén több olyan hír is napvilágot látott, amely arra utalt, hogy elindult egyfajta alternatív gondolkodás, útkeresés a szerzők, kiadók világában is. Ezek közül az érdekesebb és nagyobb publicitást elérő hírek közül négyet emeltem ki, amelyek mindegyike tartalmaz olyan elemet, ami a jövőbe mutató és ígéretes kísérletnek látszik.

A Radiohead nevű brit együttes *In Rainbows*

című új lemezét kezdetben egyfajta becsületkasz-sza rendszerben értékesítette.²⁹ Minden letöltő annyit fizetett az ingyenes letöltés után az együttesnek, amennyit gondolt. A módszer nem hivatalos források szerint csak az első nap 1,2 millió vásárlót jelentett az együttes számára. Ez még úgy is hatalmas szám, hogy a becsülések szerint a „vásárlók” harmada ingyen töltötte le az *In Rainbows-t*, melyért átlagosan 4 font körüli összeget fizettek (szintén nem hivatalos felmérések alapján).³⁰

Érdekes fejlemény volt, amikor a komoly hírnévnek örvendő Madonna megvált eddigi lemezkiadójától, a Warnertől, hogy 120 millió dollár fejében a Live Nation nevű céghez igazoljon, amely nemcsak a lemezkiadását, hanem teljes koncertszervezést és ezzel kapcsolatos teendőket is vállalja a szerződés értelmében. A hírt eredetileg leközlő Wall Street Journal szerint egyébként nagyon is elképzelhető hasonló lépés a jövőben más előadók részéről is, miután a lemezeladások látványos zuhannak, így egyre kevésbé fontos a nagyobb neveknek, hogy egy multinacionális nagykiadó gondozza a lemezeiket. Inkább a koncertbevételekre vagy egyéb forrásokra helyeznek a hangsúlyt.³¹

Bárki aki használta már a Youtube-ot, vagy más videomegosztó weboldalt, találkozhatott olyan amatőrök által készített klipekkel, amelyekhez kísérőzeneként ismert zeneszámokat fűzött az alkotó.³² Minden rosszindulat nélkül feltételezhető, hogy az esetek jelentős részében ezen alkotások készítői nem kértek felhasználási engedélyt a szerzői jog jogosultjaitól. Ezért volt különösen értékes Moby, az amerikai elektronikus zene egyik kiemelkedő személyisége részéről, hogy egyes zenéit ingyenesen felhasználhatóvá tette filmesek számára. Feltételként csak annyit jelölt meg, hogy az elkészült mű ne kerüljön kereskedelmi forgalomba. A gesztus már csak azért is rokonszenves, mert a hollywoodi filmek és a nagy költségvetésű reklámok készítői előszeretettel használják fel szerzeményeit.³³

A nagy „zsongás” úgy látszik a nagy kiadókat sem kerülte el, mivel a Business Week októberi híre szerint a négy nagy kiadó közül állítólag három is benne van egy tervezett zeneletöltés weboldalban, amely a Total Music nevet viselné. A modell szerint a letöltésért nem kell fizetni, mert az előfizetési díjat már az mp3-lejátszó megvásárlásával kifizeti a felhasználó (hasonlóan az Apple iPod-iTunes modelljéhez, azonban prepaid fizetési rendszerrel). Az információk szerint egy mp3-lejátszó átlagos élettartama, vagyis másfél év és a havi öt dolláros előfizetési díj alapján lejátszónként 90 dollár (kevesebb, mint 16 ezer HUF) lenne az az összeg, amit ráraaknának a készülék árára, és onnantól a gyártó fizetné az előfizetési díjat a felhasználó helyett, aki pedig úgy tölthetné le a zenét a Total Musicről, hogy azért konkrétan, ott és akkor nem kell fizetnie semmit. A Total Musicot a legnagyobb major kiadó, a Universal tervezi, de benne volna (ha van alapjuk az értesüléseknek) a Sony BMG és tárgyalások folynak a Warner Music-kal is, illetve több mp3-lejátszó-gyártóval. A három nagy kiadó együttvéve már az Amerikában értékesített muzika kb. 75 százalékát gondozza. A modell gyenge pontja

1. sz. táblázat: Szerzői jogfejlődés

Évszám	Találmány	Nemzetközi jogi, USA, EU jogalkotás	Magyar jogalkotás
1450	könyvnyomatás ²⁰		
1710		UK – Statute of Anne, az első brit szerzői jogi törvény	
1774		Donaldson vs. Beckett ügy	
1790		USA, első szerzői jogi törvény (védelmi idő 14 x 2 év)	
1831		USA, védelmi idő 28 + 14 x 2 év	
1877	fonográf ²¹		XVI. törvénycikk, az első szerzői jogi törvény
1884			
1886		Berni Unió Egylemény (Mo. 1922 óta részes, utolsó változatát kihirdette az 1975. évi 4. tvr.)	
1888	Fényképezés (Kodak)		
~1910	rádió ²²	USA, védelmi idő 28 x 2 év (1909)	
1921			LIV. törvény, a második szerzői jogi törvény
1926	televízió ²³		
1961		Római Egyezmény, a szerzői és szomszédos jogokról (kihirdette az 1998. XLIV. törvény)	
1969	ARPANET/ Internet ²⁴		III. törvény, a harmadik szerzői jogi törvény
1976		USA, szerzői jogi bejegyzési kötelezettség eltörlése	
1981	IBM PC ²⁵		
1988	CD-ROM		
1991		EU – 91/250/EGK, a számítógépi programok jogi védelméről	
1993		GATT TRIPS Egyezmény (kihirdette az 1998. évi IX. törvény)	
1996	DVD-ROM ²⁷	WIPO Szerzői Jogi, illetve Előadások és Hangfelvételek Szerződése (megerősítette az 57/1998. (IX. 29.) OGY határozat)	
1998		USA – DMCA, Sonny Bono Copyright Term Extension Act	
1999	P2P / Napster ²⁸		LXXVI. törvény, a negyedik szerzői jogi törvény
2001		EU – 2001/29/EK, az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekben történő összehangolásáról	

lehet, hogy a 90 dollár egy olcsó mp3-lejátszó árának többszöröse, és már egy jobb minőségű darabot is lehet kb. ennyiért venni.³⁴

Ha a fenti négy történetben foglalt elemek mindegyike nem is valósul meg általánosan, és nem terjed el a teljes tartalomszolgáltató iparban, azért ad némi reményt arra, hogy a szereplők meglátják egymásban a partnert, és a kiadók és szerzők a megváltozott technikai környezethez igazítják üzleti és terjesztési modelljeiket.

MIT KELLENE KEZDENI A SZABÁLYOZÁSSAL?

A technika és az alkotásokhoz fűződő vagyoni érdek versenyfutása folyamatosan hatással volt a szerzői jogi szabályozásra. Az utóbbi néhány év-

tized jelentős informatikai fejlesztéseivel (digitális zene, film, szövegek, Internet, P2P) megszülettek azok az eszközök, amelyek a szerzői jog által védett művek terjesztésére kialakult évszázados piaci modellt alapjaiban kérdőjelezik meg. A szerző–kiadó(terjesztő)–fogyasztó háromszögből a középső elemet technikai értelemben nagymértékben kiiktathatóvá tették ezek a fejlesztések (de legalábbis megkérdőjelezték a kiadói modell kizárólagosságát), azonban a szerzői jog által védett műveket elsősorban termékszemlélettel kezelő multinacionális kiadócégek jogi eszközökkel mindent megtesznek annak érdekében, hogy továbbra is meghatározó szereplők maradjanak. A komplett mű-portfóliókra olyan felhasználási szerződésekkel tesznek szert, amelyek a tényleges szerző rendelkezési jogát lényegesen

csökkentik, a gyakorlatban szinte ki is zárják, a jogalkotásra pedig olyan lobbymódot fejtenek ki, amelynek eredménye a szerzői jogi törvények nekik kedvező módosítása, a szerzői jogsértés jogkövetkezményeinek fokozott szigorítása³⁵.

A szerzői jog önmagában már nem képes tökéletesen ellátni azt a védelmi feladatot, amelyre konstruálták, és így nem védi olyan mértékben a művek felhasználása feletti tényleges rendelkezés lehetőségét, ahogyan a szerzői jog jogosultjának – aki többnyire a jogot a szerzőtől megszerző kiadó – anyagi érdekei ezt megkívánják. A technikát segítségül hívva ezért olyan megoldásokat kezdtek fejleszteni, amelyek korlátozhatják a művek tetszőleges felhasználását, adott esetben az angolszász fair use, vagy a kontinentális szerzői jog szerinti szabad felhasználás szerinti

2. számú táblázat: Miért kell agódnia a kiadóknak?

Kiadói funkció	Hagyományos kiadó	Internet-alapú terjesztés
Terjesztés	Fizikai műpéldányok	Digitalizált művek
Marketing	Hagyományos reklámok, újságok, tévéműsorok, plakátok	Vírusmarketing, „kiszivárgott videók”, interaktív módszerek
Tehetségkutatás	Professzionális módszerekkel, mivel kevés a hely, korlátozott lehetőségek	Bárki megjelenhet, a kiválasztás folyamata demokratikus, a tömeg „bárkit vállalra emelhet”
Technikai eszközök, finanszírozás	Drága stúdió, technikai eszközök, komoly marketingköltségek	Egyre komolyabb minőségű amatőr szinten is elérhető technikák, a marketing finanszírozása pedig a nem hagyományos módszerek miatt nem jelent problémát
Eredmény	Néhány nagy név felépítése, kontrollált termékskála	Kevésbé uniformizált ízlés, kevesebb világsztár, nehezebben koncentrálható tevékenység

felhasználását. Azonban a DRM-rendszerek is kérdés-életű megoldásnak bizonyulnak, mivel többnyire hónapokon belül a számítástechnikában járatos szakemberek megtalálják a módját ezen megoldások megkerülésének, amit persze szintén kriminalizál a jog. Véglegesnek tehát nem tekinthető ez a megoldás, viszont a felhasználókat felosztja hozzáférési lehetőségek tekintetében egy hozzáértő és egy laikus rétegre. Ezért egy újabb megoldást jelent olyan zárt terjesztési láncok létrehozása, amelyet a fogyasztók számára megfelelő marketinggel kívánatosá téve mégis elérni, hogy minden felhasználás kontrollálható legyen (lásd Apple iTunes Store-iTunes software-iPod termékskála – azóta már ebből is van viszszalépés, mert már az Apple is árusít DRM-mentes mp3-akat).

Mi lenne tehát az optimális szerzői jogi szabályozás?³⁶ Melyek lennének azok a felhasználási módok, amelyek a *fair use*/szabad felhasználás tárgykörében maradnak? Vagy mivel a digitális közegben történő feldolgozás minden esetben egy másolat készítésével jár, a fenti jogintézmények idejétmúltak, és valamilyen általány-díjat kellene megállapítani? Ha igen, ennek mekkora lenne az összege? A szerzői jogi védelem fontos paramétere a védelmi idő. Két szerzői jogi védelem alá tartozó mű között hatalmas különbségek lehetnek atekintetben, hogy reálsan meddig hajtának hasznát a jogosítottak, sőt vannak olyan művek amelyekre vonatkozóan a jogosított nem is kíván haszonhoz jutni, mégis a mű jogszerű felhasználásához adott esetben az ő hozzájárulása is szükség lehet; az is előfordulhat, hogy nehezen, vagy akár egyáltalán nem kideríthető, hogy ki is volt a szerző.

Megoldást jelenthet erre a problémára egy *Lessig* által is vázolt mű-regisztrációs rendszer vissza/felállítása (a copyright esetében az angol-szász jog ezt sokáig tartalmazta, de pl. az USA-ban 1976-ban megszüntették), amely egyszerűen lehetővé tenné a szerzők azonosítását, és adott időtartam után, ha a szerzői jog tulajdonosa nem ismétli meg a regisztrációt (nem hosszabbítja meg, mint egyes iparjogvédelmi intézményeknél, ahol a védelmet időnként meg kell újítani), kikerülne a védelem köréből, és szabadon felhasználható lenne, a szerző nevének további feltüntetése mellett.

Egy ilyen megoldás mellett szól, és az iparjogvédelemmel való párhuzamvonást az is megalapozza, hogy a szerzői jog szabályozásnak szigorítása mellett leginkább kardoskodó, komoly lobbitevékenységet kifejtő, és anyagi érdekeit vé-

hetően aránytalan bírságok kiszabásával bíróságon érvényesítő kiadói szakma a saját tevékenységére is teljes mértékben üzletként és nem művészeti tevékenységként tekint. Egy kiadói műnek ugyanúgy megvan a termékciklusa, mint bármely más ipari produktumnak: pl. egy hollywoodi rajzfilm először végigjárja a világot mozikban, ezzel párhuzamosan a merchandising keretében különféle termékek (pólók, bögrék, gyorséttermi láncokban játékok stb.) szintén profitot hoznak. A második fázisban a film megjelenik

DVD-n, majd megjelenik kölcsönzőkben. Végül pedig a kereskedelmi televíziók vásárolják meg. Ezt követően már túl sok hasznót nem hajt a gazdájának, kivéve, ha olyan sikeres, hogy komplett sorozattal áll elő, és az egész ciklust újra meg lehet ismétetni, DVD-trilógiák kiadásával, rendezői változatokkal újabb bőrt lehúzni róla. Azt azonban biztos állíthatjuk, hogy ez a folyamat nem 70 éves ciklus alatt zajlik le, és néhány év múlva már nem vált ki különösebb érdeklődést, mivel a kiadónak is az az érdeke, hogy a figyelmet a következő „kaszásikerre” irányítsa. Talán nem lenne okatlan az ilyen nyíltan kommercializált termékek esetében más megközelítést alkalmazni.

Fontos kiegészítés, és némiképp ellentmond ennek a *Chris Anderson* amerikai közgazdász 2006-ban megjelent könyvében³⁷ összefoglalt elmélet, amely az Internet-alapú terjesztésre ad átfogó értelmezést. Az elmélet lényege az, hogy az Internet által lehetővé tett fejlettebb terjesztés, és főként fogyasztói információszerezés révén egyre kevesebb igazi sztártermék van, azonban az addig csak átlagos, vagy az alatti forgalommal teljesítő – így a kiadók által kevésbé értékesnek tekintett – termékek sokkal szélesebb rétegekhez való eljutása miatt a profit növelhetővé válik. Hiszen nem kerül sokba egy letöltési oldalról eggyel több digitalizált film elérhetővé tétele (nincs „polcdíj”, mint a fizikai boltokban), mégis bővül a választék, és nagyobb eséllyel szerez vásárlót a kereskedő. Tehát a keresleti görbe ellaposodó vége egyre fontosabbá válik, mivel nincs szükség arra, hogy csak a biztos sikert nyújtó termékek kapjanak lehetőséget. Minden termék megjelenhet, így a lehető legszélesebb paletta áll a fogyasztók rendelkezésére. A rengeteg kis forgalmat generáló egyedi termék pedig képes jelentős eladási volument produkálni. *Anderson* példaként az Amazon.com-ot, mint az egyik legjelentősebb CD és könyv eladót, illetve az Apple iTunes-boltját eme-

li ki, mint olyan gyakorlati példákat, amelyek már bebizonyították az elmélet helyességét. A hosszú farkok elmélete tehát azt mutatja, hogy a szerzői jog jogosultjai továbbra sem lesznek érdekelték abban, hogy a műveket engedjék köztulajdonná válni, illetve engedjék a jelenlegi szabályozás enyhítését, mivel minden, avagy bármely mű potenciálisan alkalmas pénztermelésre.

Lessig szerint a piac önmagában nem alkalmas a kultúra ápolására és terjesztésére.

Ennek ellenére *Lessig* szerint a piac önmagában nem alkalmas a kultúra ápolására és terjesztésére; egy forrása szerint az 1923 és 1946 között készült

amerikai filmek, könyvek és zeneművek 94 százaléka már nem kapható kereskedelmi forgalomban. Ha értéknek tekintjük a hozzáférést is, akkor ez a 6 százalék valóban nem tűnik elegendőnek.³⁸

Borulátó következtetése szerint a kiadó-lobbi igazi célja nem csupán a saját szerzői jogi műveik védelme, hanem a köztulajdon terének minél komolyabb leszűkítése: csak az általuk ellenőrzött és eladott szerzői jogi művek legyenek jelen a piacon, végső soron ők alakítsák a kultúrát. A fejlődő technika hatékonyabbá teszi életünket, sokkal egyszerűbben, gyorsabban és olcsóbban juthatunk információkhoz (szerzői joggal védett művekhez), kommunikálhatunk, alkothatunk stb. Ez a hatékonyság sok olyan, évszázadok óta működő gyakorlatot változtatott meg, amelyre az egyes országok jogrendszerei nehezen tudnak reagálni. Ez a helyzet a szerzői jog területén is, hiszen amíg csak országokként néhány szakember értett a nyomtatáshoz és birtokolta az ehhez megfelelő technikai felszerelést, addig felesleges volt a könyvkiadás szabályozásán felül másra kitérni a szerzői jogot szabályozó törvényekben. Ahogy azonban egyre fejlettebb, a különböző műveket különféleképpen felhasználó technológia született, úgy kellett ezekre is reagálnia a jognak. Az Internet és ehhez kapcsolódóan a fájlmegosztás a szerzői jogi jogtulajdonosok szemében az érdekeik elleni végső fegyver, ezért mindent elkövetnek, hogy az ezek által lehetővé tett, minőségremlástól mentes másolás és terjesztés, illetve egyéni kreativitástól függő feldolgozás lehetőségét korlátozzák. A szerzői jog alapelveit nem kell megváltoztatni, viszont szerencsés lenne részletszabályait a megváltozott környezethez hozzáigazítani, ahelyett, hogy az új technológia által nyújtott különleges lehetőségekről mondanánk le.³⁹

*Lessig*nek a szerzői jog megreformálására tett javaslatai:

1. Több forraság: bejegyztetés és megújítás

(a felhasználási engedélykérés gyakorlati nehézségei miatt is különösen fontos lenne)

2. Védett művek megjelölése
3. Rövidebb védelmi idő
4. Szabad felhasználás hatókörének rögzítése
5. Mivel a probléma globális – globális megközelítés⁴⁰

Egy másik szakértő, a svájci *Gerd Leonhard* jóvokutató szerint sem megy a zeneipar semmire fájlcsere-elleni perekkel⁴¹, inkább más megoldásokat kellene keresnie. Véleménye szerint a mostani világban már nem az eladások ellenőrzésén van a hangsúly, hanem azon, hogy a kiadók fel tudják-e kelteni a rajongók érdeklődését. Ha ez utóbbi megvan, akkor előbb vagy utóbb szinte bármit (koncertjegyeket és -felvételeket, pólókat, DVD-eket stb.) el tudnak adni. A zeneiparnak egységes díjszabást kellene kidolgoznia a világhálón elérhető zene számokra és zenei albumokra. Lehetséges alternatívának egyfajta hálózati licenct tekint; ez gyakorla-

tilag a zenék után fizetendő egységes díj, amely bármekkora időtartamra vonatkozhat. Meglátása szerint ugyanazokat a jogokat meg kell adni az internetes felhasználóknak is, mint amelyekkel már a rádióhallgatók rendelkeznek, illetve olyan konstrukciót kell kidolgozni, hogy az emberek szinte észre se vegyék, hogy fizettek.⁴²

„*End of Control*” című Interneten ingyenesen hozzáférhető művének⁴³ szerzői jogról szóló fejezetében is elsősorban a figyelem megragadását, mint célt emeli ki, mivel a felhasználás kontrolljára már nincs többé reális esély. A szabályozást radikális mértékben liberalizálni javasolja, mindezt, ami eddig alapértelmezésben tilos volt, engedélyezetté tenna.

ZÁRSZÓ

Egyre több jele van tehát annak is, hogy a szerzők is reagálnak a szerzői jog válságára, a

hozzá kapcsolódó jelenségekre. Alternatív utakat keresnek ahhoz, hogy a művészeti tevékenységükkel pénzt keressenek, hangsúlyozottan közvetlen módon, minél több közvetítő kiiktatásával. Mindeközben a bíróságokon a tartalomiparnak a saját fogyasztói ellen folytatott jogi hadjáratai nető veszteségesek, és eddig a bíróságok a további információigényeknek is ellenálltak (bár az ellenkezőjére is van példa⁴⁴, sőt a szolgáltatók egyre inkább nyíltan, szolgáltatás-optimalizálás címén szándékosan lassítják a fájlcserefogalmat). Remélhetőleg a jogalkotónak néhány éven belül sikerül a válságból kiemelkedő új üzleti modellekből nyert tapasztalatokkal és a megbillent egyensúly helyreállításával egy, a szerzők érdekeit tisztelőben tartó, de az interneten aktív felhasználók túlnyomó részét nem kriminalizáló szabályozást megalkotnia, úgy, hogy a jelenleg használt infrastruktúra szabad jellegét is megőrizi.

Jegyzetek

- 1 Lessig, Lawrence: Szabad Kultúra, <http://www.szabadkultura.hu/>, <http://www.lessig.org/> [2007.11.20.]
- 2 Dudás Ágnes: Creative Commons – közzé vagy közellenség? Infokommunikáció és jog, 11. szám, 2006. január
- 3 Lessig, Lawrence: Szabad Kultúra, <http://www.szabadkultura.hu/>, <http://www.lessig.org/> [2007.11.20.] p. 65.
- 4 l. m. p. 67. oldal
- 5 l. m. p. 68. oldal
- 6 l. m. p. 69. oldal
- 7 l. m. p. 72. oldal
- 8 l. m. p. 73. oldal
- 9 l. m. p. 37. oldal
- 10 l. m. p. 39. oldal
- 11 l. m. p. 40. oldal
- 12 l. m. p. 43. oldal
- 13 l. m. p. 44. oldal
- 14 l. m. p. 49. oldal
- 15 l. m. p. 60. oldal
- 16 Dr. Szinger András – Dr. Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz, Novissima Kiadó, Budapest, 2004. p. 15.
- 17 Meglehetősen érdekes, „saláta” jogszabály, annak ellenére, hogy elméletileg – és címéből adódóan is – alapvetően módosításra született, a termékoltalmi igény előterjesztésére folyamatban lévő szabadalmi ügyekre, illetve az átmeneti szabadalmi oltalomra vonatkozó rendelkezései még mindig hatályosak.
- 18 Jelentősebbek módosító törvények:
 - a 2001. LXXVII. törvény, amely az adatbázisok sui generis védelméről rendelkezett,
 - a 2003. évi CII. törvény, amely az Sztj. rendelkezéseit az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelvvel (az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekből történő összehangolásáról) hangolta össze,
 - az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról szóló 2001/84/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetését megvalósító 2005. évi CVIII. törvény,
 - és az elsősorban a szerzői jogi jogsértésekből származó igények érvényesítésére vonatkozó 2005. évi CLXV. törvény.
 Fontos kapcsolódó jogszabály még a 18/2006. (IV. 12.) IM rendelete, mely a Magyar Szabadalmi Hivatal által vezetett önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól. Ezzel visszakerült a magyar jogrendszerbe – igaz csak lehetőségként, és az esetleges bizonyítás megkönnyítésére – a szerzői jogi művek regisztrációja.
- 19 Melynek büntetőjogi következménye a Btk. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása címet viselő tényállása a 329/B. §-ban. A szerzői jog megsértésének szabályozására egyébként a Btk.-ban a kihirdetésekor a Bitorlás tényállása létezett csupán.
- 20 A gőzgépjármű hajtóerő nyomda feltalálása Friedrich Gottlob König és Andreas Friedrich Bauer nevéhez fűződik, 1812-ben, majd 1843-ban Amerikában Richard M. Hoe feltalálta a rotációs nyomdagépet, ami egy oldalról több mil-
- lió másolatot tudott készíteni egy nap alatt. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Könyvnyomtatás>.
- 21 Az első, ténylegesen működő hangrögzítő és visszajátszó szerkezetet, a fonográfot, 1877 decemberében alkotta Thomas Alva Edison. http://p2p-fusion.mokk.bme.hu/w2/index.php/12._A_gramofon_torteneje [2007.11.20.]
- 22 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Rádió>
- 23 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Televizio>
- 24 <http://hu.wikipedia.org/wiki/Internet>
- 25 Természetesen létezett személyi számítógép a PC előtt is, azonban ez volt az, amelyik valóban világszerte elterjedt, tartós és átütő kereskedelmi sikert aratott. http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_optical_storage_media
- 26 http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_optical_storage_media
- 27 <http://en.wikipedia.org/wiki/Napster>
- 28 <http://www.boingboing.net/2007/09/30/radiohead-lets-fans.html> [2007.11.20.]
- 29 Az együttes honlapján már nem elérhető a CD.
- 30 <http://www.origo.hu/zene/20071018-madonna-es-a-live-nation-szerzodesepeldakent-szolgalhat-a-zeneiparnak.html> [2007.11.20.]
- 31 <http://www.origo.hu/zene/20071011-madonna-elhagyja-kiadojat.html> [2007.11.20.]
- 32 A következő linken található video érdekes képet ad arról, hogy a nyugati világon kívül hogyan dolgozzák fel kulturális termékeit, milyen alternatív alkotási módok alakultak ki és virágoznak az egyre szigorúbb szerzői jogi szabályozás ellenére: <http://video.google.com/videoplay?docid=-4323661317653995812&q=good+copy+bad+copy&total=309&start=0&num=10&so=0&type=search&plindex=0> [2007.11.20.]
- 33 <http://quart.hu/cikk.php?id=1907> [2007.11.20.]
- 34 <http://quart.hu/cikk.php?id=1807> [2007.11.20.]
- 35 Lásd részletesen: Hugenholtz, P. Berndt: A nagy copyright-rablás, http://www.ivir.nl/publications/hugenholtz/hu_final.pdf [2007.11.20.]
- 36 Erre a kérdésre próbál a jogi szabályozás bonyolult matematikai modellezésén keresztül választ adni Rufus Pollock tanulmánya: <http://www.rufuspollock.org/archives/198>, amely a védelmi idő optimális mértékét 15 évben jelöli meg. [2007.11.20.]
- 37 Anderson, Chris: Hosszú fark, a végtelen választék átírja az üzlet szabályait, HVG Kiadó, Budapest, 2006.
- 38 Lessig, Lawrence: Szabad Kultúra, <http://www.szabadkultura.hu/>, <http://www.lessig.org/> [2007.11.20.] p. 203. oldal
- 39 l. m. p. 229.
- 40 l. m. p. 259.
- 41 Erre az Electronic Frontier Foundation tanulmánya is egyértelműen utal: http://w2.eff.org/IP/P2P/riaa_at_four.pdf [2007.11.20.]
- 42 http://www.sg.hu/cikkek/55483/a_fajlcsere_loperek_elkeseredes_szulte_tettek [2007.11.20.]
- 43 <http://www.endofcontrol.com/> [2007.11.20.]
- 44 http://it.news.hu/hir/a_birosag_kotelezte_a_szolgalatot_a_p2p-forgalom_szuresere.html [2007.11.20.]

Fájlcserre és szabad felhasználás

1. Szabad felhasználás a régi szerzői jogi törvényben

1998 nyarán – miközben a sors tréfájaként éppen zenei válogatás CD-t állítottam össze és égettem magamnak – hallottam a rádióban egy interjút egy rendőrrel, aki határozottan állította, hogy az az általános iskolás, aki a barátja CD-jét lemásolta, ténylegesen bűncselekményt követett el, csak sajnos életkora miatt még nem büntethető a kis gazember. Nosza, betelefonáltam és megérdeklődtem, hogy mégis mire alapozza a véleményét, csak mert én valahogy mást olvastam a Szerzői jogi törvényben. Mondták, majd írásban válaszolnak – én meg várok azóta is türelmesen.

Kétségtelen, hogy a szerzői jogot szabályozó, akkoriban hatályos 1969. évi III. törvény nem a digitális kor szülötte volt, ám végrehajtási rendelete [9/1969. (XII. 29.) MM rendelet] már 1983. július 12-étől tartalmazza a számítógépprogramokat a védelem alatt álló alkotások listáján – igaz, nem túl előkelő helyen, az utolsó, tizennegyedik sorban, de a felsorolás ugye nem testesít meg fontosságú sorrendet.

Az is tény, hogy a Büntető Törvénykönyv még később, majd tíz év múlva, 1993. május 15-étől rendeli büntetni a „szerzői és szomszédos jogok megsértését”-t.

Mindemellett azonban mégis érdekesnek tartom, hogy még a kilencvenes évek végén is milyen ellentmondásos hírek és információk terjedtek a nyomtatott és elektronikus sajtóban, a köztéri plakátokon, így aztán a köztudatban – sőt, még a bírósági eljárásokban is.

Fontos, hogy még a régi, 1969-es Sztj. hatályának idejéről van szó, a törvény tehát meglehetősen szabadon, vagy ha úgy tetszik, hézagosan rendezte a szabad felhasználás kérdését, amely szabályozás egyik lényeges eleme a következő paragrafus volt: „18. § (1) Nyilvánosságra hozott műről bárki készíthet másolatot, ha az nem szolgálja sem forgalombahozatal, sem jogvédelem szerzés célját, és a szerző jogos érdekeit egyébként nem sérti. Ez a szabály az építészeti művekre és műszaki létesítményekre nem terjed ki.”

Ezzel kapcsolatosan volt szerencsém védőként részt venni egy meglehetősen tanulságos büntetőügyben – a tanulságosságot sajnos nem jogelmé-

leti, hanem inkább a kor magyar bírósági körülményeit jellemző értelemben vagyok kénytelen érteni. A tényállás meglehetősen egyszerű volt: egy leplezett kisipari szoftvermásoló üzem címlistáját végigrazziaztva ügyfelemhez is eljuttattak és lakásán találtak is jónéhány CD-nyi másolt programot – és szintén nem kevés másolt zenét és filmet tartalmazó CD-t és magnó-, illetve videokazettát. A vád a Btk. 329/A. § (2) a. pontja alapján jelentős vagyoni hátrányt okozó szerzői és szomszédos jogok megsértése volt, az üzletszerűség lehetősége fel sem merült. Az elkövetési tárgy körébe viszont egységesen esett bele a másolt szoftver és zene – de csak ami CD-re volt írva. A vádiratból nem derült ki, hogy a kazettára vett, nyilvánvalóan nem eredeti audiovizuális tartalom vajon miért nem képezi a vád részét, úgyhogy megkérdeztem az ügyésztől. A válasz kissé meglepett: a CD-re kiírt zeneszámok és filmek számítógépes programnak minősülnek! Az igazán komoly meglepetés viszont akkor ért, amikor ezt első nekifutásra a szakértő is megerősítette – szerencsére azonban még ugyanazon a tárgyaláson meggondolta magát és sikerült a bíróság számára is érthető módon tisztázni a különbséget.

Azt a különbséget, ami az idézett 18. § (1) bekezdés alapján voltaképpen nem is lett volna igazán releváns, hiszen a jelzett rendelkezés a szabad felhasználás köréből tételesen csak az építészeti és műszaki alkotásokat emelte ki, az összes többi védelem alá eső mű egy kategóriába esett, a szoftver, a film és a zene esetén egységesen kellett volna eljárni, akárcsak akkor, ha könyvekről, festményekről vagy mondjuk némajátékról lett volna szó.

A jelzett ügyben azonban a bíróság nem így tett – és eljárása tökéletesen megfelelt az általam ismert bevett eljárási módoknak. Az audiovizuális tartalmak vonatkozásában ügyfelemet az Sztj. 18. § (1) bekezdésére vonatkozó hivatkozását elfogadva felmentette, a program-CD-k alapján azonban meglehetősen súlyos büntetést szabott ki, megállapítva, hogy a szoftver értéke miatt nem esik a szabad felhasználás körébe.

Mindez akkoriban komoly szakmai vitáknak

adott alapot és egy kicsit a mi nehezebb – egy *kiló ólom* vagy egy *kiló vattacukor*? kérdésre emlékeztet. Bizonyos értékű film és zene magáncélú másolása valahogy megfelelt a szabad felhasználás feltételeinek, azonos értékű számítógépprogram már nem. Számos fórumon felvettem a kérdést, hogy miért, de érdemi választ illetékes szájából nem kaptam.

Maga a törvény kommentárja is igencsak tanulságos. A CompLex jogtárhoz fűzött magyarázat – bár elismeri, hogy „A digitális technika, valamint az interaktív média térhódításával az ún. magáncélú felhasználás fogalmának behatárolása jogalkotói szinten is pontosítást igényel a jövőben. Különösen az on-line szolgáltatások tekintetében figyelhető meg a szabad felhasználás ezen módjának újragondolása (EU Bizottság Zöld Könyve: EC Green Paper on Copyright in the Information Society). Figyelemmel azonban a szerzői és felhasználói érdekek összehangolásának nehézségeire, ezen a téren a konkrét, nemzeti szabályozás kidolgozása még várat magára.” A szoftvert azonban – kicsit ellentmondásosan – *ex cathedra* kiveszi a szabad felhasználás köréből. Egyik bekezdésében még azt magyarázza, hogy „Az Sztj. 18. § (1) bekezdése az építészeti művek és műszaki létesítmények kivételével bármilyen nyilvánosságra hozott műnél megengedi a magáncélú másolat készítését. ...”, majd következő bekezdésében már a következőt boncolgatja:

„A magáncélú másolás pl. a számítógépi programalkotások esetében anélkül, hogy forgalomba hozatal vagy jogvédelem szerzés célját szolgálja meghaladhatja azt a szintet, amelyet pl. a hang és képfelvételek magáncélú másolására tekintettel, az üreskazetta-jogdíjak kompenzálnak. Erre

az esetre a szerző jogos érdekeinek sérelmét elismerve [Sztj. 18. § (1)] a jogalkalmazó megállapíthatja a jogosulatlan felhasználás tényét. A szerző jogos érdekeit, mint a szabad felhasználás korlátját hangsúlyozza Dr. Bércesi Zoltán az Európai Közösségek Tanácsának 91/250. számú (1991. V. 14.) Irányelvének, a számítógépi programok jogvédelméről, és az Sztj. releváns rendelkezéseinek összevetésekor. A tanulmányban elemzett egyes

műveletek Sztj. 18. § (1) bekezdés szerinti minősíthetőségénél rámutat ugyanis arra, hogy e törvényhely alkalmazásakor is figyelemmel kell lenni a szerző jogos érdekeire, amelyek a jelzett műveletek szabad végrehajthatóságának lehetőségét

A szerző

szinte teljesen kizárják. (Szűk kivételt meghatározott esetekben a biztonsági másolatkészítés jelenthet.)

Ez pedig véleményem szerint a büntetőjog szigorú bizonyítási követelményrendszerében nem megengedhető. Egy tanulmány, egy tudományos vélemény vagy akár csak a törvény egy félig-meddig hivatalos magyarázata nem állhat ellentétben a primer törvényszöveggel és nem képezheti kiterjesztő értelmezés alapját sem.

2. Szabad felhasználás az új szerzői jogi törvényben

a) A másolás eredménye

A vita azonban nem jogalkalmazói, hanem jogalkotói szinten dőlt el – 1999. szeptember 1-jén hatályba lépett az 1999. évi LXXVI. törvény, az új, máig hatályos Sztj., ami már az informatikai kor és az Európai Unió követelményeinek figyelembevételével fogant. A számítógéppel kapcsolatos jogvédelem fontosságának szem előtt tartását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a védett alkotások listáján „a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,” már az előkelő harmadik helyen szerepel, és a törvény már első változatában is kiemelten foglalkozik az informatikai tárgyú művekkel kapcsolatos szabályozással.

Magá a szabad felhasználás rendezése is jóval részletesebb, alaposabb és szélesebb körű, lehetséges esetei közül a számítógépprogram már egyértelműen a törvény erejénél fogva kiesett:

35. § (1) Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Kotta reprográfiaival [21. § (1) bek.] magáncélra és a (4) bekezdés b)–d) pontjában szabályozott esetekben sem többszörözhető.

Látható tehát, hogy a helyzet az 1969-es Sztj.-hez képest több vonatkozásban is szigorodott.

Egyrészt immáron már egyértelmű és törvény által megtámadhatatlanul szabályozott, hogy a szoftver nem esik a szabad felhasználás körébe.

Másrészt szigorodott az anyagi érdekek kizárása a szabad felhasználás köréből – bár ezaktnak még a jelen meghatározás sem nevezhető. A nagy kérdés az, hogy vajon mit takar a *közvetett jövedelemfokozási cél*, amit egyes bíróságok gyakran egymástól ellentétesen értelmeznek. A szerzői jogi törvény magyarázata (a továbbiakban: Kommentár)¹ 203. oldalán mindössze annyit olvashatunk, hogy „A magáncélú másolásról szóló régi szabályból [rég. Sztj. 18. § (1) bek.] átvett, az új Sztj. 35. § összes tényállására vonatkozó szabály, hogy jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célra nem lehet szabadon másolni. Ez a 33. § (2) bekezdésének általános követke-

ményeivel egybevetve azt jelenti, hogy a másolásnak közvetlen gazdasági célja nem lehet. ...”

Itt mintha már némi közvetlen grammatikai elentmondás is feszülne a törvény „*jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja*” és a Kommentár „*közvetlen gazdasági célja nem lehet*” szóhasználata között. Nem tartom szerencsésnek az ilyen törvényi megfogalmazásokat, mivel túlságosan széles körű értelmezést tesznek lehetővé, ami különösen olyan esetben, ha a szabályozásnak büntetőjogi következményei is lehetnek, akár irracionális következménnyel is járhat. Bár a *közvetett jövedelemfokozás* szerkezet tökéletesnek nem mondható, de reményeim szerint azért kielégítő magyar nyelvi és jogi ismereteim alapján nem ad lehetőséget arra, hogy a *jövedelem* szó kereteit áthágva átlépjünk a *kiadáscsökkentés* vagy *megegyezés* területére, a magyar bíróságok némelyike azért csak megoldotta a problémát – ha nem is éppen a legkifinomultabb jogi módszerrel.

Az Egri Városi Bíróságon volt szerencsém egy alkalommal három egymást követő tárgyalást is figyelemmel kísérni – mindhárom büntető ügyben alapvető jelentősége volt magáncélra másolt zenei CD-knek. Eleinte nem értettem, hogy a védőügyvédek miért nem hivatkoznak az Sztj. szabad felhasználási rendelkezéseire – amiről úgy gondoltam, egy szempillantás alatt megoldaná az egész kérdést –, így aztán megkérdeztem egyik eljáró kollegámat, aki igencsak meglepő választ adott. Elmondta, hogy megyei szinten egységes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy ha valaki akár magának az Sztj. 35. § (1) és (3) bekezdéseivel összhangban lemásol valamilyen zenét vagy filmet és azt nem vásárolja meg, az a meg nem vásárlás következtében *közvetett jövedelemfokozást* eredményez, hiszen több pénzre marad az illetőnek. Ez pedig olyan, mintha jövedelemre tett volna szert – enyhe kis kedvezmény a büntetőjog elveivel képest. Így aztán erre nincs is értelme hivatkozni, fellebbezni meg végképp értelmetlen, hiszen másodfokon éppen az a megyei bíróság jár el, akitől az egész elv származik.

Heves megye ezek szerint nem csak a tájjellegű borok, hanem a tájlejelgű jogoknak is hazája – én mégis váltig tagadom, hogy az elmaradt kiadást – főleg egy büntetőeljárásban – kiterjesztően értelmezve jövedelemként lehetne kezelni. Kérdés persze, hogy mégis mit jelenthet a *közvetett jövedelemfokozás* – az azonban a törvényszöveg alapján biztos, hogy valamilyen módon többletjövédelmet kellene takarnia.

Szoftver esetén a helyzet tehát egyértelmű: hacsak maga a szerzői jogi jogosult nem rendelkezik másképp, nincs szabad felhasználás körében másolás. Az audiovizuális művek esetén már egy kicsit okoskodni kell. Az idézett 35. § a magáncélú másolatkészítést – mint az alapszabálytól eltérő feljogosítást – általánosan engedi meg, és ehhez képest állapít meg kivételeket, illetve megszorításokat – azaz a kivétel kivételeit. Ilyen kivétel a harmadik bekezdésben foglalt korláto-

zás a számítógépes másolás vonatkozásában: „*Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készítettnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.*”

Mivel tehát az audiovizuális alkotásokra külön kivétel nem vonatkozik, azok szigorúan magáncélra és szigorúan anyagi érdekeltségtől mentesen másolhatóak. Ha azonban a másolás számítógépen vagy elektronikus adathordozóra történik, más személyt már nem lehet megkérni a másolat elkészítésére, hiszen az kiesik a szabad felhasználás köréből. Ez a szabályozás ebben a formában azonban számos kérdést vet fel.

Az első a „*készítettnek*” mint műveltető szerkezet használata. Ez az én felfogásomban annyit jelent, hogy valaki a másolatot egyértelműen egy másik személy felkérésére, megrendelésére végzi el. Ez az egyszerű nyelvtani értelmezés szerint nem lehetne kétséges, mégis találkoztam már ezzel ellentétes véleménnyel, mégpedig bíróság előtt büntető perben. Az ügy alapját az képezte, hogy egy fiatalkorú „*elkövető*” lakásán néhány tucat másolt zenei CD-t talált a rendőrség. A gyanúsított vallomásaiban elmondta, hogy a lemezek nagyobb részét maga másolta egy barátja eredeti példányairól, néhányat viszont ajándékba kapott – amit a lemezeket olvasható üdvözlőszövegek is bizonyítottak. Az ügyészség szerint a sajátkezü másolás jövedelemfokozás célját szolgálta, az ajándékba kapott példányok viszont az Sztj. 35. § (3) bekezdése miatt, mint mással *készített* másolatok nem estek a szabad felhasználás körébe.

Kétségtelen, és valószínűleg komoly társadalmi és személyes értékrendbeli problémák manifesztuma, hogy a fiatalok körében – már egyre kisebb kortól – elfogadott az ajándékok „*megrendelése*”, ami egyrészt egy bizonyos követelést, az ajándék elvárását jelenti, másrészt pedig egy elvárt ajándék esetén oda a meglepetés öröme. Ettől függetlenül azt feltételezni, hogy egy kapott ajándék eleve „*készített*” volt, külön bizonyítás hiányában

Váltig tagadom, hogy az elmaradt kiadást – főleg egy büntetőeljárásban – kiterjesztően értelmezve jövedelemként lehetne kezelni. Kérdés persze, hogy mégis mit jelenthet a közvetett jövedelemfokozás, az azonban a törvényszöveg alapján biztos, hogy valamilyen módon többletjövédelmet kellene takarnia.

nem tűnik éppen jogszerűnek. A jelzett törvényi kizárás kifejezetten a „*készítettnek*” szót használja, még ha az ügyész a jelzett esetben arra is hivatkozott, hogy a jogalkotó célja mindennemű idegenkezü másolat jogellenessé tétele lett volna.

A másik problémám a „*számítógép*” és az „*elektronikus adathordozó*” szavak használata – mivel ezek definícióját az Sztj. nem tartalmazza. Ilyen esetben pedig a szavak általános jelentéséhez kell folyamodni. A számítógép szó általános – és elfogadott műszaki értelemben használt – jelentésébe azonban nem tartozik bele számos olyan célkészülék, ami pedig akár digitális tartalmak másolására is alkalmas. Mondhatnánk persze, hogy ezt a hézagot hivatott kitölteni az „*elektronikus adathordozó*” kizárás alkalmazása – amivel azonban megintcsak egy kicsit felemás eredményre jutunk. Mit jelent egy adathordozó esetén az, hogy az *elektronikus*? Ha azt, hogy az adott

egység valamilyen elektronikát tartalmaz, akkor a CD és DVD mint adathordozó nem esik ebbe a körbe, azaz asztali vagy stúdió DVD-felvevővel már készíthető lenne másolat. Ha az „elektronikus” az adathordozót működtető készülékre vonatkozik, akkor viszont gyakorlatilag minden ódivatú kazettás magnetofon vagy videokészülék is ebbe a körbe esik, ami valahogy nincs összhangban a számítógéppel, mint azonos körbe vont eszközzel, sőt nincs összhangban magával a törvény kommentárjával sem. A Kommentár 204. oldalán *Tóth Péter Benjámint* tollából ugyanis az alábbiakat olvashatjuk:

„Lényegében az előző bekezdésben említett indokkal azonos magyarázata van a 35. § (3) bekezdésének is: a műveknek, bár a megbízó magáncéljára, de más általi számítógépes másolása, bináris kódokká átalakítása már korlátlan számú, azonos minőségű, az eredeti vagy jogosított példánnyal a piacon versenyző példányok „elszabadulásának” kockázatával járna (láttuk, a megbízott másoló akár vállalkozó is lehet), így tehát, például hangfelvételeknél, míg az analóg módon – ’kazettáról’ ’kazettára’ – más számára megbízásból is megengedett, ez digitális másolással (számítógéppel vagy CD-re) nem szabad felhasználás, még a könyvtáraknak sem.”

Számonra nem kétséges, hogy a kommentár jobban tükrözi a törvényalkotó eredeti szándékát, mint maga a törvényszöveg.

A lényeg nem a „számítógép” és az „elektronikus adathordozó”, hanem a veszteségmentes, korlátlanul megismételhető és korlátlan terjesztést lehetővé tevő másolás, a bináris (digitális) reprodukció.

Az Sztj. 35. § (3) bekezdése

az én értelmezésemben tehát azt jelenti, hogy audiovizuális művet nem megrendelés vagy felkérés alapján magáncélra szabad akár digitálisan is, az eredetivel tökéletesen megegyező minőségben is másolni – már persze ha abból a másolónak nem származik ténylegesen jövedelme.

b) A másolás forrása

A másolásnak persze két oldala van: van a másolás gyümölcsként létrejött másolat, és a folyamat elején kell lennie egy – legalábbis az aktuális másolás szempontjából – eredeti példánynak is. Kérdés, hogy az eredeti példány jogi minősége mennyiben befolyásolja a folyamat jogszerűségét – már ha egyáltalán befolyásolja.

Ez pedig egy komoly vízvázlat, itt csapnak össze a legkomolyabb érvek a szerzői jogvédők és jogosultak tábora és a másolók szószólói között.

Mivel a mérlegelést lehetővé tevő gumiparagrafusokat bajosan lehet kikerülni, így a másolás eredeti példányának jogi minőségével kapcsolatban egyértelmű, minden fél számára megnyugtató választ nem találhatunk.

Az Sztj. közvetlenül nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. Sehol sincs leírva benne, hogy „szabad felhasználás körébe eső többszörözés kizárólag abban az esetben lehetséges, ha az eredeti műpéldány jogszerű körülmények között jött létre”, sem ehhez hasonló. A megoldást

az egyéb rendelkezések között tallózva kell megtalálni. Azonban féltő, hogy mivel a mérlegelést lehetővé tevő gumiparagrafusokat bajosan lehet kikerülni, így egyértelmű, mindkét fél számára megnyugtató választ nem találhatunk. Olyannyira nem, hogy még a téma elismert szakértői is gyakran homlokegyenest ellentétes álláspontot képviselnek – még ha egyébként nem a szembenálló érdekkörökhöz tartoznak is.

Dr. Ormós Zoltán, a Microsoft jogi képviselője, aki korábban a BSA képviseletét látta el, 2006. január 31-én élő televízióadásban, a Magyar Televízió Kultúrház Extra című műsorában töltött le jogvédelem alatt álló zenei anyagot (jelesül egy *Madonna*-számot) az internetről, majd biztosította a nézőket, hogy ő jogellenes letöltést nem végezne – amit feltétlenül el is kell neki hinnünk. A letöltés után a nézők megnyugtatóra közölte, hogy „*Rendőrkkel is beszéltem, ők is tisztában vannak velem, azt mondták, hogy a magáncélú másolás törvényi engedélyét már ismerik, ilyen ügyekben a rendőrség nem lép fel.*”⁷²

A *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*³ (a továbbiakban: *Útmutató*) című könyv, amelynek szerzője *Dr. Szinger András* és a Kommentár hivatkozott részét is jegyző *Dr. Tóth Péter Benjámint*, lektora pedig *Dr. Faludi Gábor*, 40. oldalán a következőket írja: „*De nem feltétele a szabad felhasználásnak, hogy a másolatkészítés forrása*

maga jogszerű legyen. Így az esti tévéfilm videofelvétele akkor is, ha a televíziót üzemeltető cég vagy az átvívó kábeltelevízió a jogdíjakat nem fizette meg. De ugyanígy jogszerű – és ezt talán többen nem tudják – az internetre jogsértő módon

feltöltött zenefájlok magáncélú letöltése is.” *Dr. Szinger András* ezen véleményét 2005 áprilisában az Index internetes hírportállal is megosztotta egy interjú során: „*A letöltés a magyar jog szerint – amennyiben jövedelemszerző/fokozó jellege nincs és csak a családi-baráti kör művelését szolgálja – magáncélú másolásnak minősül, amely a törvény értelmében szabad felhasználás (azaz nem engedélyköteles, nem kell utána díjat fizetni). Az ilyen magáncélú letöltőket tehát nem lehet büntetni, velük szemben polgári peres úton sem lehet eredményesen igényt érvényesíteni. ... Az Artisjus jogásza szerint ha a letöltő magáncélra tölt le (és nem oszt meg semmit), abban az esetben akkor sem lehet felelősségre vonni, ha fizetett egy illegális szolgáltatónak.*”⁷⁴

A Kommentárban – ahol egyéni véleményének kifejtésére nyilvánvalóan nem volt lehetősége – *Dr. Tóth Péter Benjámint* is felhívja a figyelmet a kettősségre: „*A gyakorlatban felmerül a kérdés, hogy jogszerűnek tekinthetőek-e azok a magáncélú másolatkészítések, amelyeknél a másolatot készítő személy jogsértő forrást használ. ... A jogtudományban ezzel szemben két álláspont alakult ki. Az egyik álláspont szerint, amelyet a SzJSzt 17/06-os ügyben eljáró tanácsa is magáévá tett, a jogellenes forrásból való magáncélú másolás megengedése nincs összhangban a »háromlépcsős teszttek«, azaz a jogellenes forrásra utaló kifejezett törvényi szabályozás nélkül*

is kimondható, hogy a magáncélú másolatkészítés ilyen esetben tilos. A másik álláspont azt hangsúlyozza, hogy egyes konkrét esetekben a háromlépcsős teszt sérelme nem állapítható meg; azt legfeljebb a jogsértő forrásból történő magáncélú másolatok tömegessége mint társadalmi jelentőség jelentheti. Ilyen horderejű kérdésben azonban nem az egyes (adott esetben büntetőjogi) ügyekben eljáró jogalkalmazó szervek, hanem egyedül a jogalkotó dönthet.”

A jogvédő szervezetek természetesen azon az állásponton vannak, hogy jogellenes forrásból kizárt a szabad felhasználás szerinti másolás. Az ASVA xxx plakátjai minden jelentősebb moziban már a jegyvételkor megcsodálhatóak, a film előtt közvetlenül pedig a mozi látogató gyakorlatilag elkerülhetetlenül kénytelen megnézni az ASVA rövidfilmjét, amely szerint az internetről történő letöltés a kocsilopással egyenértékű bűncselekmény. Az ASVA más fórumokon is teljes mellszélességgel áll ki a letöltések jogszerűsége ellen. *Kálmán András*, az ASVA igazgatója éppen a *Dr. Ormós Zoltán* által bemutatott és legálisnak minősített zeneletöltés után még a TV-stúdióban jelezte, hogy nem ért egyet *Ormóssal* – bár nyilatkozata alapján nehéz volt eldönteni, hogy a hatályos jog alapján tartja a letöltést illegálisnak vagy csak erkölcsi / gazdasági érvek alapján szeretné nagyon, ha az nem lenne megengedett.⁵

Kálmán az Indexnek azonban már félreérthetetlenül nyilatkozott, amikor kifejtette, hogy a letöltések is jogellenesek, amire a rendőrség figyelmét is rendszeresen felhívják, bár hozzátette, hogy a rendőrségnek szervezett tájékoztatókon azt is elmondják, hogy nem a letöltőket, hanem a szervezett bűnözőket kell felelősségre vonni.⁶ (Megjegyzem, ez azért elég érdekes, hiszen gyakorlatilag azt jelenti, hogy az ASVA igazgatója arra kéri fel a rendőrséget, hogy egy bűncselekmény felett hunyjon szemét.)

Az ASVA a letöltések illegális voltát minden rendelkezésére álló fórumon hirdeti, álljon itt egy jellemző mondat a Jogi Fórumról: „*Az ASVA az ősz folyamán a rendőrséggel együttműködve tovább folytatja a DVD-k, video CD-k, egyéb hordozók, valamint interaktív játékok hamisítása, illegális internetes letöltése és terjesztése elleni harcát.*”⁷

A ProArt xxx – ami nem mellékesen az ASVA stratégiai szövetségese – internetes oldalán viszont az illegális forrásból történő letöltést annak ellenére nem nevezi meg a bűncselekmények között, hogy az internetes fájlcsere az általa képviselt szerzők és előadók egyik nagy ellenségeként tartja számon: „*Minden olyan tevékenység kalózkodásnak minősül, ami sérti a szerzőik, az előadóik, illetve a kiadóik többszörözési jogát, legyen szó hanghordozók jogosulatlan előállításáról, másolásáról vagy azok forgalmazásáról, illegális másolat nyilvános bemutatásáról (zenegép, diszko), vagy arról, hogy valaki zenei fájlokat tesz engedély nélkül bárki számára hozzáférhetővé az Interneten.*”⁸

Az ellentétes értelmezés oka nem feltétlenül a törvény következetlenségében keresendő – egyszerűen csak arról van szó, hogy a szerzői jog egy elvont fogalomkörből táplálkozik és a törvény egymással éppen ellentétes érdekkörök között próbál egyensúlyt teremteni.

A jogszerűség-jogellenesség közti nem túl éles választóvonal meghúzásában a Kommentár által is hivatkozott *háromlépcsős teszt* nyújthat segítséget.

A háromlépcsős teszt a Szerzői jog egyik alapvető nemzetközi jogforrásában, a Berni Unió Egyezményben⁹ jelenik meg [9. cikk (2) bekezdés], célja a szabad felhasználás körének behatárolása az alábbi módon: „Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.”

A három lépcső – amelyet a magyar jogalkotás az Sztj.-ben jelenít meg – tehát az alábbi:

- A többszörösítésnek (másolásnak) különleges esetben szabad megengedettnek lennie, azaz a szabályozott szabad felhasználási kör nem lehet általános. Ennek az Sztj. azzal tesz eleget, hogy a szabad felhasználást külön fejezetben, az általános szabálytól eltérően, kivételes, nevesített esetek összességéként kezeli. Ha tehát a film vagy zenei fájl letöltése a 35. § (1) és (3) bekezdései rendelkezéseinek eleget tesz, azaz természetes személy magáncélra végzi, és nem mással végezteti, nem szolgálja jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját, tehát mondhatjuk, hogy tipikus magáncélra történő letöltés, akkor az első lépcső követelményének eleget tett.

- A többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására. Egy zenemű vagy film esetén a megszerzés (letöltés) önmagában – legalábbis a magyar törvényszöveg alapján – nemigen lehet sérelmes azok rendes felhasználására – így tehát a 3. lépcső dönti el a jogszerűség kérdését, azaz hogy a szabad felhasználás körébe eső internetes letöltés valóban nem jogsértő-e.

- A többszörösítés indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit. Itt ér véget a kérdés objektív, determinisztikus eldöntésének lehetősége. Némi rosszindulattal mondhatjuk, hogy ez egy igazi gumiparagrafus, a jóindulatú megfogalmazás szerint mozgásteret biztosít a jogalkalmazás számára a valósághoz rugalmasan illeszkedő gyakorlat kialakítására. Egyes előadók váltig állítják, hogy a letöltés a gonosz műve, ami az éhhalál szélére sodorja őket, mások viszont szándékosan teszik ingyenesen letölthetővé műveiket, mivel ezt a piaci eladások ösztönzőjének tartják. Egyes felmérések szerint az ingyenes letöltések megölik, mások szerint fellendítik a piacot. Finoman fogalmazva nem éppen egyszerű egyértelműen meghatározni, hogy pontosan mi is az, ami a szerző jogos érdekeit sérti.

A 2. és 3. lépcső az Sztj. 33. § (2) bekezdésében szó szerint megtalálható – két további konjunktív megszorítás társságában:

- A felhasználás megfelel a tisztesség követelményeinek – ami ismét csak nem egy egzakta feltevést –; és

- nem irányul a szabad felhasználás rendelkezésével össze nem férő célra – ami szintén biztosít némi értelmezési teret.

Így tehát a letöltésnek immáron 3+2, azaz öt lépcsőn kell sikeresen átesnie ahhoz, hogy valóban törvényesnek tekinthessük.

A kérdés eldöntésére az ASVA beadvánnyal fordult a Szerzői Jogi Szakértő Testülethez és kifejtette, hogy azokban az esetekben, amelyeknél a szabad felhasználás szabályaiba ütközés egyértelműen nem állapítható meg, viszont a letöltés tömeges méretet ölt, felmerül annak a lehetőség, hogy önmagában a társadalmi léptékű elterjedtség összességében sérelmes a mű rendes felhasználására. A beadvány két kérdést tartalmazott: Az illegális módon elérhetővé tett tartalomról történő másolatkészítés (letöltés) az Sztj. hatályos rendelkezései szerint sértheti-e a szerzői jogosult kizárólagos jogait; illetve ha nem, azaz ennek a célnak az eléréséhez törvénymódosításra lenne szükség, akkor szükséges-e / lehetőleges-e a külön jogszabályi rendelkezés arra vonatkozóan, hogy a letöltő milyen gondossággal járjon el annak ellenőrzésekor, hogy a letöltendő tartalom jogszerű-e.

Fontos megjegyezni, hogy az SzJSZT 17/2006-os számon adott rendkívül kimerítő szakvéleményében számos jogtörténeti és forráselemzési indoka között megjegyzi, hogy a 2. lépcsőben megfogalmazott *nem sérelmes a mű rendes felhasználására* fordulatban az eredeti angol szöveg az „exploit” szót tartalmazza, tehát igazából nem a mű felhasználására, hanem a mű kiaknázására, hasznosítására nem lehet sérelmes a többszörösítés.

A Tanács válasza számomra több mint meglepő:

„63. Az eljáró tanács véleménye szerint az vezethető le az előzőekben elemzett nemzetközi, közösségi és hazai szerzői jogi szabályozásból, hogy a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett, sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján.

64. Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy (i) a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra tekintettel nem indokolt az Sztj. 20. §-a szerint a felhasznált kép- és hanghordozókra kivetett jogdíjigény csökkentése (s főleg nem annak kizárása);

(ii) a jogellenes forrásból való másolással megvalósított jogsértés miatti kártérítési igény érvényesítése esetén figyelembe kell venni, hogy a felhasznált kép- és hanghordozókat milyen díjigény terhelte.

65. Ami a megbízónak a fent idézett utolsó megjegyzését illeti – amely szerint „a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja” – mint ahogyan a nemzetközi, közösségi és hazai szabályozás fenti elemzéséből kitűnik, azzal az eljáró tanács teljes egészében egyetért.”¹⁰

Maga a főmegállapítás, amely szerint „a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett, sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján” nem más, mint körkörös indokolás, lényege, hogy a jogellenes másolás nem megengedett. Némi maliciával megjegyezhetném, hogy ezért kár volt öt kiváló szakembernek vélhetően nem keveset dolgoznia a mind terjedelmét, mind

tartalmát és alaposágát tekintve impozáns szakvéleményen – ám egyértelmű, hogy mindössze némi leírás következtetlenségéről lehet szó, a Testület válaszában a jogellenes forrásból származó tartalom másolását (letöltését) tartja nem megengedettnek.

Bármilyen kimerítő és alapos azonban a szakvélemény, végkövetkeztetésével nem tudok egyetérteni.

Jóval jog- és életszerűbbnek tartom az Artisjus véleményét a kérdésben, ami az üres hanghordozók után fizetett díjból tartja kompenzálhatónak a letöltések következtében keletkező anyagi hátrányt.

„A technikai fejlődés során egyértelművé vált, hogy a magáncélú másolatok készítése világszerte olyan mértéket öltött, amely már sérti a szerzők és más jogosultak jogos érdekeit. Két lehetőség áll tehát a jogértelmezők előtt – az elmélet fényében:

A) mivel a szabad felhasználásra vonatkozó általános szabályok alapján az otthoni magáncélú másolás már nem minősíthető szabad felhasználásnak, minden egyes ilyen többszörösítés egyedi engedélyköteles; mindenki, aki enélkül otthon másolatot készít, szerzői jogot sért;

B) egy meghatározott díjazást kötnék e magáncélú másolásokhoz, ezzel a problémának „kihúzzák a méregfogát” (mert a jogosultakat megfelelően kompenzálja a szabad felhasználásból eredő károkért), azaz a jogdíj megfizetésével mégis szabaddá teszik e felhasználást.

Egyre több ország jogalkotása döntött úgy, hogy igazságosabb egy általánjosdíjat bevezetni az üres hanghordozókra, mint minden egyes otthoni másolatkészítést jogsértéssé, és ezzel majdnem minden állampolgárt jogsértővé nyilvánítani. (Magyarország az elsők között vezette be e jogdíjnémet az 1980-as évek legelején. Jelenleg gyakorlatilag az összes nyugati állam alkalmazza ezt az intézményt.) [Magyar szerzői jogi törvény: 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Sztj.), 33. § (2) bek.]¹¹

Tehtettél az Artisjus képviselői által tett, fentebb idézett nyilatkozatokra és véleményekre, vélelmezhető, hogy az Artisjus a jelen álláspontját, azaz hogy az üres hanghordozók árába épített díj a magáncélú másolatok ellentételezését hivatott fedezni, az internetre egyébként jogellenesen feltöltött tartalmak letöltése vonatkozásában is fenntartja.

Fontosnak tartom továbbá, hogy a hatályos magyar jog a magyar nyelv szabályai és értelmezése

szerint, a Magyarországon kihirdetett tartalommal hatályos, külső joghatóság csak kivételes, meghatározott esetben szolgálhat hazánkban jogi normaként – a Testület által hivatkozott külföldi, illetve nemzetközi szerződéses példák azonban nem ilyenek.

Szintén problémás a törvényszöveget jogon kívüli méltányosnak vélt érdekekre hivatkozva az állampolgárokra nézve hátrányosan értelmezni. Ha egy magatartást jogszabály nem tilt, akkor az abban az esetben is megengedett, ha annak esetleges tömeges elterjedése bizonyos körben sérelmet okoz.

Problémás a törvényszöveget jogon kívüli méltányosnak vélt érdekekre hivatkozva az állampolgárokra nézve hátrányosan értelmezni. Ha egy magatartást jogszabály nem tilt, akkor az abban az esetben is megengedett, ha annak esetleges tömeges elterjedése bizonyos körben sérelmet okoz.

jedtsége bizonyos körben sérelmet okoz. Egyet kell értenem a letöltések szabályosságát hirdetőikkel abban, hogy a letöltő mindig mint egyén és nem mint tömeg cselekszik – ennek megfelelően tevékenysége is – jogilag – egyedileg és nem mint társadalmi jelenség bírálható el, az egyén vonatkozásában pedig a hatályos jog alkalmazandó – a tömeges magatartást a jogalkotónak kell rendeznie. Ennek tükrében a Testület szakvéleményére mint értékes jogtudományi – talán jogfilozófiai – munkára tudok tekinteni, ami lehet egy tanulmány akár az Sztj. módosítására irányuló törvényelőkészítő folyamatban, a hatályos törvény rendelkezéseinek túlterjedése azonban tényleges normaként nem szolgálhat.

Összességében kijelenthetem, hogy véleményem szerint az internetről audiovizuális tartalmat letölteni az Sztj. 35. § rendelkezéseinek betartásával jogszerű, az kiállja a háromlépcsős teszt próbáját.

3. Az internetes fájlcsere

Kérdés, hogy hogyan is alakult ki a mai helyzet, amiben egyáltalán feltöltésről, megosztásról és letöltésről beszélhetünk.

A számítógépes (bináris, digitális) állományok roppant kedves tulajdonsága, hogy veszteségmentesen, azaz minőségromlás nélkül, ráadásul – a műveletekhez szükséges időigény értelemes korlátaitól eltekintve – végtelen számban másolhatóak, és a hálózati infrastruktúrának köszönhetően gyakorlatilag azonnal megjeleníthetőek a Föld bármely internettel ellátott pontján. További előnyük az ellenálló képesség az idővel és a használattal szemben, azaz az idővel és a használatok számával minőségük nem romlik – ami természetesen nem feltétlenül mondható el adathordozóikra, de a másolhatóság következménye, hogy az állományok megfelelő tördés esetén nem osztrák az adathordozó sorsát.

Az ember persze kihasználja a lehetőségeket – ha egy lemezt minőségromlás nélkül le lehet másolni, akkor lemásolja. Ha pedig a másolás a Föld túlföldaláról is lehetséges, akkor él a lehetőséggel. Ha pedig mindez már nem jelent problémát, akkor csak azt kell megoldani, hogy a kereslet és a kínálat találkozzon, és ha már ez is megoldott, akkor lehet foglalkozni az egész rendszer finomításával, csinosításával.

a) BBS-ek

A fájlcsere-hálózatok őseit a BBS-ek (*Bulletin Board System*) képezték. Funkciójukat tekintve megfeleltek a mai ftp-szervereknek – azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy nem a hálózaton keresztül, hanem telefonon, terminálemulátor-felületen lehetett elérni őket, ami mind a hozzáférés sebességére, mind annak megbízhatóságára, mind pedig a fenntartható kapcsolatok számára és a rendszer felhasználó-barátságára erősen rányomta a bélyegét, arról nem is beszélve, hogy az elérés hatósugarának a telefontarifák a távolsággal arányosan emelkedő nagysága szabott határt.

b) FTP-szerverek

Az ftp-szerverek már az internet szülöttei – nem ismerték sem a távolsági akadályokat, sem az országhatárokat, és a csatlakozók száma is alig volt korlátozott. Problémát okozott viszont, hogy az anyagokat fel kellett rájuk tölteni, ami egyrészt többlet erőfeszítést követelt a felhasználótól, másrészt a szerver tárhelykapacitása komoly korlátot jelentett a megosztott tartalom mennyiségét illetően, arról nem is beszélve, hogy ez rengeteg üresjáratot eredményezett. A feltöltés akkor is időt és tárhelyet vett igénybe, ha az anyag a kutyát nem érdekelte és a feltöltés – a kor adatátviteli lehetőségei (telefonos kapcsolat, kis sávszélességek) mellett – mindenképpen gazdaságtalan művelet volt, hiszen a feltöltés során más nem részesült a tartalomban, egyszerre nem tölthette le azt. Nem utolsó sorban pedig a szerveret a gigászi tárhellyel valakinek üzemeltetnie kellett, ami a kilencvenes években sem egyszerű, sem olcsó mulatság nem volt.

Jóval gazdaságosabb, ha mindenki a saját tartalmát teszi hozzáférhetővé, így azt nem kell sehol feleslegesen kétszeresen tárolni, és a tartalom csak akkor utazik a hálózaton, ha valakinek tényleg szüksége van rá. Mindez logikus és kisebb közösségekben egy központi hirdetőtábla – ahol mindenki közzéteszi, hogy mit kész a többiekkel megosztani – és az e-mail segítségével meg is oldható. Csakhogy az e-mail egy *push* technológia – az átvitel nem a fájlt kéri igényei, hanem a fájl birtokosának kénye-kedve szerint alakul, jó lenne tehát megfordítani a folyamatot, azaz a közzétett tartalmat a saját gépről a többiek számára elérhetővé tenni, aztán vigye, aki akarja.

Mindez nagyon egyszerűen hangzik, meg kell azonban oldani hozzá néhány problémát. Az egyik ilyen probléma az, hogy sokan használhasák a rendszert – hiszen minél több résztvevő, annál gazdagabb kínálat –, ami zárt körben már nem működik. Nyilvános elérés esetén pedig már nem bízhatunk meg az idegenekben, kell valamilyen biztonsági garancia arra, hogy a tisztelt ismeretlen, aki a fájljaink iránt érdeklődik, ne garázdálkodhasson szabadon a gépünkben – hiszen a megosztott anyag bizony ott, a saját számítógépünk merevlemezén lakik. A másik nagy probléma, hogy a rendszer legyen egységes és automatikus. Ne kelljen számítógépek után kutakodni, ha találtunk valami kedvűnkre valót, és ne kelljen folyamatosan vezetni a nyilvántartást a közkinccsé tenni szándékozott anyagainkrol.

c) Napster

A megoldást egy egységes szerver-kliens platform hozta meg egy amerikai egyetemista, *Shawn Fanning* jóvoltából 1999 júniusában *Napster* néven. Ez lett az internet első széles körben elterjedt *peer-to-peer* (p2p) fájlcsere szolgáltatása – egy fogalom, ami egyszerre vált a könnyen kezelhető, felhasználóbarát állománycsere-lehetőség, az internetes szabadság és az illegális tar-

talmak elleni küzdelem legfőbb célpontjainak szinonimájává.

Fanning a Napster kifejlesztésbe voltaképpen azért vágott bele, hogy könnyen jusson zenei anyagokhoz. Ennek megfelelően a Napster legfőbb zenei zenei, azon belül is főleg mp3 tartalmak közvetítésére szolgált – ingyen, jogdíjfizetés nélkül. Így aztán viszonylag gyorsan magára haragította az USA zeneiparának jelentős részét, olyan sztárokkal az élen, mint a *Metallica* és *Madonna*. A Napster 2001 júliusában egy kétfordulós per végén – miután pár hónappal korábban világszerte több mint 26 millió felhasználóval büszkélkedhetett – beszüntette tevékenységét, és érdemben már nem tudott többé talpra állni.

A gyors bukás egyik oka – jogi szempontból – az volt, hogy a Napster nem tisztán p2p hálózatként működött. A felhasználók a kliensprogramon keresztül a megosztott fájlok listáját szerverekre töltötték föl, és a keresés is a szervereken történt. Így a rendszernek gyakorlatilag tudomással kellett rendelkeznie a segítségével

megosztott állományok adatairól, így tudnia kellett a jogsértő megosztásokról is. Az, hogy a fájlcsere már nem a szervereken keresztül folyt, ilyen szempontból irreleváns – nem állt meg a *Betamax*-érvelés, amivel a 1984-ben a *Sony* védekezett sikerrel videofelvételének betiltása ellen.¹² Abban az ügyben a bíróság ugyanis úgy döntött, hogy a gyártónak nem kell tudnia arról, hogy a vásárlók (felhasználók) milyen célra használják a terméket, és mivel egy videomagnóval jogi védelem alá nem eső tartalom is rögzíthető, nem lehet a rosszhasznú felhasználást vélelmezni.

Bár a Napster tevékenysége a RIAA (*Recording Industry Association of America*) szerint a zeneiparra káros volt (a Napster a per végén összesen 36 millió dollár kártérítést volt kénytelen fizetni), a zenészek között is volt, aki a Napster történetét nyertesének vallhatta magát. A leghíresebb hasonélevő a *Radiohead* együttes volt, aki saját bevallása szerint a Napster által biztosított publicitás miatt kerülhetett fel a húszas slágerlistára.¹³

A Napstert természetesen – már működése ideje alatt – számos „klón” követte, sőt, fájlmegosztó programok generációi váltják egymás a mai napig. Jelentős változás a Napster rendszeréhez képest, hogy számos program (pl. *Gnutella*) szakított a szerverekkel, és működését teljesen decentralizálta. Így legfeljebb az egyes felhasználókat lehet elérni, maga a rendszer – mivel kizárólag a felhasználók gépeiből áll – csak az összes felhasználójával együtt számolható fel.¹⁴

d) BitTorrent

Kiemelkedő jelentőségű a 2001-ben útjára indított *BitTorrent*-hálózat, ami a fájlok és erőforrások elosztásában és a letöltések vezérlésében forradalmi újításokat vezetett be. Érdekessége, hogy a fájlokat a TCP/IP protokollhoz hasonlóan darabokra osztja – az egyes darabok különböző helyekről is letölthetőek –, és letöltés alatt a már le-

töltött fájlteredékek önmaguk is azonnal megosztottak és letölthetők. Ennek következtében minél többen töltenek le egy fájlt, az annál könnyebben és gyorsabban lesz elérhető. Ennek kalózkörökben kiemelkedően nagy a jelentősége, hiszen egy-egy régen várt film vagy játék esetén a közzétételkor a hagyományos fájlmegosztó hálózatok szinte lebénultak a letöltési igények okozta túlterheléstől – a *BitTorrent* esetén viszont minden újabb letöltés egyben feltöltést is jelent.

Másik jellegzetessége a *BitTorrent* hálózatának a funkciók differenciálása és szintén erőforrás-gazdaságos kihasználása. A forgalom irányítását szervező trackergépek éppen csak annyit foglalkoznak az egyes felhasználókkal, amíg azok megkapják az optimalizált fel- és letöltéshez szükséges információt – majd innentől a felhasználók gépei már csak egymással kommunikálnak.

A *BitTorrent* főleg nagyméretű fájlok megosztását és letöltését teszi a hagyományos rendszerekhez képest nagyon gyorsrá, így előszeretettel használják video-fájlok vagy teljes operációs rendszerek, programsomagok terjesztésére.

Mag a torrenthálózat nem jogsértő, és az általános vélekedés szerint számos más hálózatokhoz képest bizonyos kockázati tényezőket tartalmaz, mivel az IP-címeket nem rejti el. Ennek ellenére igen népszerű az olyan internetes kalózmogalmak körében, mint a *PirateBay*. Promóciós anyagok, Linux-disztribúciók, demóprogramok terjednek rajta teljesen hivatalosan. Önálló keresőfunkcióval sem rendelkezik, a keresést az adott tartalmak után valamilyen internetes keresővel (pl. *Google*, *Yahoo*) kell elvégeznünk – a torrent-tartalmak tehát nem feltétlenül vannak rejtve. A keresés eredménye egy .torrent kiterjesztésű kisméretű fájl, ami tartalmazza a keresett állomány letöltés szempontjából fontos paramétereit, és mintegy belépőül szolgál a torrenthálózatba. Ha egy torrentfájlt megszerzünk és segítségével a megfelelő torrentklienssel keresztül megkezdjük a letöltést, az interneten működő torrenttrackerek már elintézik a fájl letöltésének optimalizálását a leggyorsabb lehetőség szerint.¹⁵

Bár sokak szerint a BitTorrent a legnépszerűbb fájlmegosztó hálózat, egy friss felmérés meglepő eredményt hozott. Az amerikai *Digital Music News Research Group* – másfélmillió számítógép bevonásával készült – felmérése szerint az USA-ban a hagyományosnak mondható Gnutella-protokollt alkalmazó *LimeWire* a ma legtöbbet használt p2p-alkalmazás, bár a felhasználók száma – vélhetően a folyamatban levő perek miatt – lassan, de biztosan csökken.¹⁶

e) DirectConnect

Hazánkban hasonló kutatásról nincs tudomásom, ám kétségtelen, hogy a *BitTorrent* nagyon népszerű, vélhetően messze a legnépszerűbb fájl-megosztó hálózat Magyarországon. A nem egészen legális tartalmak megosztói azonban nagy előszeretettel használják még az informatikai szempontból jóval fejlettebb és elavultabb DC (*DirectConnect*) ++ rendszert is, aminek egyik fő sajátossága a viszonylag kisméretű hálózatokra tagoltság, ami a kapcsolatok felderítését nehezíti meg. Saját alhálózatot létesíteni nagyon könnyű,

ám csatlakozni csak olyan hálózathoz érdemes, ami megfelelő mennyiségű tartalmat nyújt – így a kicsiknek az elején elég csekély a túlélési esélyük. Ha azonban egy bizonyos méretet már elér a résztvevők száma, akkor, köszönhetően a belépési kvótaként meghatározott 8-10 GB megosztott fájlmenyiségnek, a hálózat mérete rohamosan nőhet (a rendszer egyik hiányossága miatt komoly gondot okoz a hálózatok üzemeltetőinek, hogy a megosztott tartalom mennyiségét aránylag könnyű szimulálni, azaz ha egy kliens mellett meg is jelenik egy impozáns mennyiségi adat, nincs rá biztosíték, hogy egyáltalán elérhető és ott ténylegesen léteznek állományok). Mivel azonban a tagok nem akarnak áttekinthetetlen óriásokat építeni és saját bevallásuk szerint a fájlcsere mellett a közösségépítő célt is fontosnak tartják, a hálózatok egy bizonyos méretet – kb. 1000–1500 felhasználót *hub*-onként – általában nem lépnek túl.^{17, 18}

4. A tartalom forrásai

Az illegális tartalmaknak természetesen származniuk is kell valahonnét – és itt különböztessük meg az elsődleges forrásokat, azaz a tartalmak első beszerzőit és terítőit a másodlagosaktól, azaz az azoktól a felhasználóktól, akik gyakorlatilag a p2p-hálózatról letöltött tartalmat osztják meg, de újat, értékeset – és ezért komoly kárt okozót – nemigen kínálnak fel.

Az audiovizuális művek film- és hangstúdiókból, a terjesztőktől, a promóciót végző ügynökségektől, a videotékákából, szoftverfejlesztő cégektől „szivárognak ki”, de máig használatos a mozi-ban kézi kamerával történő felvétel módszere is – meglehetősen vegyes minőségben. Egy-egy műpéldány alkalmassá tétele az internetes terjesztésre az erre szakosodott szakemberek számára általában rutinmunka. Az előkészítést követően elhelyezik a fájlokat a megfelelő tárhelyekre, ahonnan általában összehangolt akció során előre egyeztetett időpontban és terv szerint juttatják el őket a p2p-hálózatokhoz vagy a letöltő-szerverekre minden kontinensen, attól függően, hogy az adott kalózcsoport éppen csak cserélne, valamilyen természetbeni segítséget vár, vagy esetleg pénzért tenné lehetővé a letöltést.

Maguk a forrásként szolgáló szerverek nagyon jól álcázottak, a legkülönfélébb számítástechnikai trükkökkel teszik követhetetlenné az adatforgalom útját. Nem csoda, hogy egy-egy komolyabb forrás felderítése még titkosszolgálati eszközökkel is hónapokba, nem ritkán évekbe telik. A számítógépek helye ráadásul mind fizikai, mind hálózati értelemben folyamatosan változik,

gyakran országhatárokat is átlépve, így a bűnüldöző szervek minden, a forrásokhoz közelebb vivő kisebb sikert is nagyra értékelnek.

Ennek megfelelően egy-egy akció komoly előkészületet, felderítést igényel, ami nagyon gyakran jelentős nemzetközi rendőri összefogásban valósul meg, és természetesen az utolsó lépésnél, a tényleges rajtaütésnél is kiemelt szerep jut a tudásnak, tapasztalatnak és szakértelemnek.

Magyarországon az eddigi legnagyobb fájl-

megosztó és letöltő hálózatok elleni akciót a rendőrség 2007. november 8-án hajtotta végre, felemás sikerrel.

Az akció kétségtelenül határozott volt és nagyszabású. A rendőrség utólagos tájékoztatása alapján hat budapesti és Pest megyei helyszínen illegális tartalmat tartalmazó FTP-szervereket keresett, amelyek anyagait üzemeltetőik pénzért árusították. Bizonyos hírek szerint a keresés egészen konkrétan a *BlackMachine* nevű gépre irányult, ami ott is dolgozott a GTS-Datanet egyik a razziába vont szerverfarmján. A p2p-társadalom a hírek hallatán azonnal felbolydult, ugyanis sorra némultak el a nagy forgalmú torrenttrackerek. A nap végére elkészült becslés szerint mintegy 80 gépet foglalhatott le a rendőrség.

Utóbb kiderült, hogy a szám erősen túlzó. A valós szám 28 volt, amibe egy vagy két FTP-szerver esett bele – a keresett *BlackMachine* valószínűleg gyakorlatilag a rendőrök orra előtt csúszott ki a rendőrség kezei közül –, a többi részint torrenttracker volt, ami viszont csak a torrentes letöltések koordinálását végzi, tényleges tartalom sosem fordult elő rajta (sőt, az üzemeltetők nem győzték megnyugtanni a felhasználókat arról, hogy a lefoglalt gépekkel a rendőrség a megosztók és letöltők IP-címeihez sem jutott hozzá). Sajnos azonban néhány olyan gépet is lefoglaltak, aminek ténylegesen semmi köze nem volt semmilyen fekete, de még csak szürke tevékenységhez sem. Egyszerű webszerverekről van szó, amik napi 24 órában teljesítették a megbízók igényeit, amely szolgáltatás a lefoglalással értelemszerűen leállt.

Az elsőre eltűzött szám oka, mint kiderült, az lehetett, hogy számos torrent-üzemeltető a razzia hírére kikapcsolta a gépét, és elrejtőzött a lefoglalás előtt.

A torrentgépek nagy részét az üzemeltetők meglehetősen gyorsan, alig néhány nap alatt pótolni tudták, hiszen tartalom ezekkel a gépekkel nem esett ki, a legjelentősebb gép, a mintegy 30 000 felhasználót kiszolgáló *Bithumen* helyett azonban csak valamivel később állítottak helyettesítőt.

A gépek kiesése azonnal érezte hatását az adatforgalom, a Budapesti Adatkicsérélő Központ (BIX) sávszélesség-kihasználtsága átmenetileg 60-ról 45–50 Gbps-ra esett vissza.

Az ASVA az alábbi közleményben üdvözölte az akciót: „Az ASVA nemrégiben értesült a www.asva.info weboldalon arról,

hogy a tegnapi nap folyamán a Budapesti Rendőrfőkapitányság hatalmas razziát tartott, melynek eredményeképpen számos illegális Torrent-oldalt lefűltek. Az elmúlt

Magyarországon az eddigi legnagyobb fájl-megosztó és letöltő hálózatok elleni akciót a rendőrség 2007. november 8-án hajtotta végre, felemás sikerrel.

egy év folyamán az ASVA és a Pro Art rengeteg bejelentést tett a rendőrség felé a hazánkban illegálisan működő fájlcsere- és rendszerekről. A magyar rendőrség ezeket az információkat összegyűjtve a napokban sikeres akciót hajtott végre. Az ASVA köszöni a rendőrség hathatós munkáját és gratulál az eredményekhez. A hazai és nemzetközi felmérések összehasonlításából kiderül, hogy Magyarországon a legális tartalomipari veszteség 48,5%-a az interneten keletkezik, ezért

a mostani akció nagy lépést jelent a kalózkodás elleni küzdelemben. Az akció részleteiről és pontos eredményeiről annak lezárása után az ASVA további hírt ad majd ki.”

Mindeközben a lefoglalt, ám illegális tevékenységet nem folytató szerverek üzemeltetői próbálták gépeiket a rendőrségtől visszaszerezni – végül sikerrel.

A razziaát követő napokban az internetes sajtó – és a nyomtatott sajtó egy része is – nem éppen felhőtlen lelkesedéssel irt a történekről. Többen felhívták a figyelmet arra, hogy a lefoglalt gépek jelentős részén semmilyen értékelhető információt nem fognak találni, hiszen a trackerek illet nem tárolnak. Ugyanakkor megkérdőjelezték, hogy a rendőrségi sajtótájékoztató előtt, amikor gyakorlatilag még semmit sem lehet tudni az akció eredményéről, az ASVA vajon mihez gratulál olyan lelkesen, és mire alapozza azt a kijelentését, hogy a razzia során 200 millió forint anyagi kárt okozó tartalmat foglaltak le, miközben nyilvánvalóan több olyan gép is lefoglalásra került, aminek szemmel láthatóan semmi köze nem volt illegális tevékenységhez. Számos oldal jelezte, hogy a *warez*-gépek általában más, tiszta kiszolgálók mögé bújva nagyon nehezen felfedezhetően működnek.

Természetesen sokan emlékeztettek arra, hogy a kiesett fájlmeosztást szolgáló gépek helyére már újakat állítottak és felvetődött annak is a kérdése, hogy a fájlmeosztás és letöltés egyáltalán bűncselekmény, illetve elítélendő, káros magatartás-e.¹⁹

Utóbb kiderült, hogy a rendőrség akciója szerzői jogi szervezetek korábbi, még nyáron kelt feljelentéseinek a gyümölcse. Az eltelt idő a gondos előkészítés következménye is lehetne, a végrehajtás viszont nem éppen alapos felkészülésre utal.

Kérdés, hogy mit akart a rendőrség a trackerekkel – ha valóban felkészült volna, tudta volna, hogy ezek a gépek jogvédett tartalmat nem hordoznak. Magyarázat lehetne, hogy a gépek kiiktatása már önmagában is eredmény, de senkinek nem lehetett kétsége afelől, hogy pótlásuk legfeljebb napok kérdése.

A rendőrség számítógéplefoglalási gyakorlata egyébként meglehetősen önkényesnek tűnik. Még augusztus 27-én lefoglalták ugyanis Magyarország egyik legnagyobb torrentszájtja, a *Power of Freedom* egy gépét, és egy másik, a torrenthez kapcsolódó webszervert – annak ellenére, hogy a lefoglalási határozatban kizárólag a merevlemez eszűgekről volt szó. Ígértek szerint egy-másfél hónap alatt végeztek volna a vizsgálattal, ami éppen reális is lehetett volna, különösen, hogy egészen pontos tartalmat kerestek az *SOS Szerelme* című film képeiben. A gépek mégis közel nyolc hónapig voltak fogva tartva, 2008. április 22-én szolgáltatva vissza őket a rendőrség elismerve, hogy sem a jelzett film, sem más jogilag izgalmas tartalom nem volt rajtuk.²⁰

Az biztosra vehető, hogy a lefoglalt gépek jó ideig élvezhetik még a rendőrség gondoskodását, mivel a megközelítőleg 50-60 TB tárhacaci-

tásuk ellenőrzése vélhetően eltart még egy darabig. A BRFT főosztályvezetője 2007. december 27-én adott nyilatkozatában kijelentette, hogy a „kalózgépeket” a rendőrség lefoglalva tartja, ami figyelembe véve, hogy egyéb bizonyítékokra is utalást tett, könnyen jelentheti azt, hogy már jelentős információval rendelkezett a gépeken tárolt tartalom vonatkozásában.

5. A meosztás jogszerűsége

Érdemes körüljárni, hogy feltöltési-meosztási oldalról mi is minősül jogellenes tartalomnak.

Nem lehet kétséges, hogy ha egy, az internet nyilvánossága felé megnyitott tárhelyen tesz valami bármilyen, szerző jog által védett tartalmat elérhetővé, az az Szjt. 26. § (8) bekezdése értelmében a mű nyilvánosságához való közvetítésének minősül, és a szerző kizárólagos joga az erről való döntés. Ha tehát az adott számítógép üzemeltetője ezt az adott állomány jogosultjának engedélye nélkül teszi meg, akkor megvalósul a jogsértés, a tartalom az adott tárterületen akkor is illegálissá válik, ha a megszerzése (lemásolása) esetleg valamilyen módon beerőszakolható a szabad felhasználás körébe.

Az Szjt. a szabad felhasználás körében nem tartalmaz nyilvánosságához közvetítési esetet, így nincs olyan körülmény, aminek meglete vagy meg nem léte a nyilvánosságához közvetítés szabad felhasználási körbe nem tartozását befolyásolná.

Lényeges tény, hogy az Szjt. a szabad felhasználás körében nem tartalmaz nyilvánosságához közvetítési esetet, így nincs olyan körülmény, aminek meglete vagy meg nem léte a nyilvánosságához közvetítés szabad felhasználási körbe nem tartozását befolyásolná. Így az a körülmény, hogy egy warezoldal üzemeltetője szolgáltatását

anyagi ellenszolgáltatás fejében nyújtja, az Szjt. körében irreleváns – a Btk. 329/A. § azonban már minősítő körülményként kezeli, jelentősége tehát kizárólag büntetőjogi.

Kérdés, hogy egy torrentoldal felhasználója vajon a nyilvánosságához közvetít-e azzal, hogy az általa letöltött fájl már letöltött darabjai azonnal elérhetővé válnak a hálózat számára. Technikai értelemben feltétlenül, még ha a gyakorlatban általában csak a fájl kisebb részei töltődnek is le tőle, mindenképpen lesz legalább egy pillanat, amikor a teljes fájl elérhetővé teszi. (Ha azonnal nem nyilvános területre helyezi át, ezzel a Torrent belső etikettjét sérti meg, de a nyilvánosságához közvetítés már megvalósul.) Természetesen lehet súlyozni, és súlyosságát tekintve valószínűleg más megítélés alá esik az, ha valaki a fájljait folyamatosan letölthetővé teszi és az, ha éppen csak a szükséges pillanatokra, de maga a jogsértés már ezekre a rövid időintervallumokra is megvalósul.

A Budapesti IV. és XV. Kerületi Ügyészségnek erről meglepő módon más az álláspontja. A ProArt és az egyik nagy DC++ *hub* üzemeltetője között régóta fennálló vitában, amelyet rendőrségi feljelentés is fémjelez, az ügyészség igencsak

sajátságos jogértelmezés szerint járt el. A ProArt a feljelentéstől az értesítési és eltávolítási eljárson keresztül egészen a pótmagánvádig mindent megpróbált, hogy a *hub*ot elhallgattassa, és üzemeltetőjét felelősségre vonassa – sikertelenül. Az ügyészség – miután meggyőződött arról, hogy az üzemeltető bankszámlájára a *hub* működtetéséből származó kifizetés nem érkezik – kijelentette, hogy „Még ha tényként fogadjuk el, hogy a szerveren döntően szerzői jogvédelem alatt álló műveket osztottak meg, a nyomozás akkor sem tárt fel olyan bizonyítékot, hogy ez bárkinek a jövedelemszerzését vagy jövedelemfokozását szolgálta volna, tehát hogy a művek meosztása túllépte volna a szabad felhasználás kereteit”.²¹

A jelenleg hatályos magyar jogi szabályozás mellett ezzel az állásponttal tehát nem tudok egyetérteni.

6. Külföldi fejlemények

Miközben az USA-ban a fájlcsereelők ellen egyre keményebben lépnek fel a hatóságok és bíróságok, Európa mintha éppen ellentétes utat járna.

Tavaly év elején az olasz Legfelsőbb Bíróság mondta ki egy bő évtizedes per végére téve pontot, hogy a fájlcsereelő hálózatok működtetése, illetve a fájlmeosztás mindaddig törvényesnek tekintendő, amíg nem szolgálja hasznoszerzés célját.²²

Ez persze csak egy Magyarországtól meglehetősen távol álló eseti döntés – az Európai Parlament döntése azonban már valamivel közvetlenebb hatással lehet ránk. A Parlament ugyanis 2008. április 11-én elutasította azt az indítványt, ami bűncselekménnyé nyilvánította volna a fájlmeosztást és bevezette volna az internettől eltávolítás lehetőségét.²³

Ez persze nem egy új, kedvező norma elfogadása – éppen ellenkezőleg, egy indokolatlanul szigorú norma elutasítása.

7. Lezárás

Nem vagyok híve a mindenáron büntetésnek, híve vagyok viszont annak, hogy a munkájáért mindenki kapja meg a megérdemelt jutalmát.

Az új fájlmeosztó rendszerek – ha az általuk közvetített tartalom jogi minőségétől eltekintünk – élükön a BitTorrenttel mindenképpen kiváló, haladó technológiák, amik az internet hatékonyabb felhasználásában segítenek.

A magyar szerzői jogi szabályozást a szabad felhasználás körében alapvetően jónak tartom – még ha talán lehetne is gondolkodni rajta egy kicsit.

Tény ugyanakkor, hogy a fájlcsereelő hálózatok hatalmas népszerűségnek örvendenek – nagyobbak, mint amit fel lehetne számolni. Erővel, a törvény szavával, bírósági fenyegetéssel semmiképpen sem lehet a tendenciát megfordítani és visszaküldeni mindenkit a hanglezaboltba. Meg kell vizsgálni, hogy miért veszít teret a hagyományos értékesítési forma és miért hódít a fájlcsereelés. Nyilván az ingyenességnek is jelentős szerepe van ebben, de biztosan nem kizárólagos.

A saját tapasztalatomból kiindulva a legfőbb vonzerő benne a kényelme és rugalmassága. Egészen egyszerűen sokkal könnyebb a kívánt

Kérdés, hogy mit akart a rendőrség a trackerekkel – ha valóban felkészült volna, tudta volna, hogy ezek a gépek jogvédett tartalmat nem hordoznak. Magyarázat lehetne, hogy a gépek kiiktatása már önmagában is eredmény, de senkinek nem lehetett kétsége afelől, hogy pótlásuk legfeljebb napok kérdése.

tartalmat megtalálni és megszerezni vele, mint akár a legkomfortosabb kereskedelmi modellben.

A zeneipar nagyjai természetesen féltik a bevételeket, amin nem lehet csodálkozni. Számukra azonban valahogy könnyebbnek tűnik inkább megpróbálni eltaposni a hódítót, mint felvenni ve-

le a versenyt, kihasználni a benne rejlő lehetőségeket – hiszen még csak az sem biztos, hogy negatív hatása van a hagyományos terjesztésre.²⁴

Mélységesen egyetérték azzal, hogy mindazokat, akik más munkájából, teljesítményéből akarnak más kárára hasznot húzni, meg kell büntetni,

hiszen ez a magatartás káros. Akkor is, ha ezt úgy teszi valaki, hogy lemásol egy filmet, és azt pénzért adja – vagy úgy, hogy olyan módon és áron árulja az eredeti lemezt, ami méltatlan a vevő számára.

Jegyzetek

- ¹ Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006; szerkesztő: Gyertyánfy Péter
- ² http://itcafe.hu/hir/vegrev_kimondtak_a_letoltes_nem_buncselekmey.html
- ³ Novissima, Budapest 2004
- ⁴ <http://index.hu/tech/jog/letolt0412/>
- ⁵ http://itcafe.hu/hir/vegrev_kimondtak_a_letoltes_nem_buncselekmey.html
- ⁶ <http://index.hu/tech/jog/asva050504/>
- ⁷ <http://www.jogiforum.hu/hirek/11293>
- ⁸ <http://www.proart.hu/?menu=kalozkodas>
- ⁹ Magyarországon kihirdette: 1975. évi IV. tvr.
- ¹⁰ http://www.mszh.hu/szerzoijog/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2006/ELLEN-ORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_017_REC.pdf
- ¹¹ http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/aszerzoijogrol/allasf_12.html
- ¹² <http://w2.eff.org/legal/cases/betamax/>
- ¹³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Napster>
- ¹⁴ <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/21.1.0>
- ¹⁵ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Torrent>
- ¹⁶ <http://index.hu/tech/net/p2p220408/>
- ¹⁷ http://hu.wikipedia.org/wiki/Hub_%28DC%29
- ¹⁸ http://www.sg.hu/cikkek/28199/warezhelyzet_magyarorszagon/1
- ¹⁹ Lásd pl. http://itcafe.hu/hir/lekapcsoltak_a_hazai_warezszerverek_zomet.html, http://www.hsw.hu/hirek/34626/kaloz_warez_torrent_razzia_bithumen.html, <http://www.proart.hu/?menu=hirek&id=66>, http://deejayy.hu/blog/28/warezolas_gazemberseg, <http://www.folder.hu/hirek.php?id=818>, http://www.hirextra.hu/hirek/article.php?menu_id=2&cat=11&article_id=31424, <http://gonoszeliem.b13.hu/>
- ²⁰ <http://index.hu/tech/jog/malincsak228/>, http://webisztan.blog.hu/2007/08/28/breaking_lefoglaltak_a_pof_bittorent_tra, http://asva.info/index.php/2008_04_23_visszaadtak-a-pof-szervereit.html
- ²¹ <http://index.hu/tech/jog/diablo5483/>
- ²² http://itcafe.hu/hir/olaszorszagban_legalis_lesz_a_fajlcere.html
- ²³ <http://www.itpro.co.uk/news/186843/eu-rejects-files-sharing-laws.html>, http://asva.info/index.php/2008_04_11_az-eu-szerint-nem-bun-a-fajlmeosztas.html
- ²⁴ <http://www.jox.hu/cikkek/833/4>

Az Alkotmánybíróság jogalkotói mulasztást észlelt a médiatörvényben. A taláros testület szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenes helyzet keletkezett azért, hogy az Országgyűlés a médiatörvényben nem szabályozta, az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) milyen szempontok alapján határozza meg a műsorszolgáltatási díj mértékét. Az Alkotmánybíróság (AB) áttekintette a rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvénynek a műsorszolgáltatási díjra vonatkozó passzusait, ennek során állapították meg, hogy a médiatörvénynek is nevezett jogszabály ugyan tartalmazza, hogy a műsorszolgáltatási díjat ki állapíthatja meg, tartalmazza a mentességek körét, megállapítható a törvényből a díj célja, és a felhasználásra vonatkozó szabályok is, ám nincs rendelkezés arról, hogy amikor az ORTT megállapítja a műsorszolgáltatási díj mértékét, milyen szempontokat köteles figyelembe venni, nincs szabály arra sem, hogy a díjat milyen keretek között állapíthatja meg és milyen szempontok alapján történik annak módosítása. Az AB határozatában többször hangsúlyozta, hogy a „médiaszabályozás a sajtószabadságot közvetlenül érinti, ezért garanciális jelentőségű, hogy a médiahatóság döntéshozatali eljárása áttekinthető és követhető legyen”. Ezzel szemben a médiatörvény az ORTT-nek olyan széles mérlegelési jogot adott a műsorszolgáltatási díj meghatározásában, amelyből következően az érintett médium jogai sérülnek, nem élhet ugyanis a döntés ellenében jogi eszközökkel. A bíróság csak akkor tudja betölteni feladatát, ha a törvény meghatározza azokat a szabályokat, amelyeket az ORTT köteles figyelembe venni a műsorszolgáltatási díj mértékének meghatározásakor. „Ellenkező esetben a bírósági felülvizsgálat kiüresedik” – mutatott rá az AB. A döntés hátterében részben az a 2007. márciusi óta húzóóda ügy áll, amelyben a több kereskedelmi csatorna és a médiahatóság vitázik a műsorszolgáltatási díjról, míg korábban a Minimax azért kért alkotmányossági kontrollt, mert véleménye szerint az ORTT-nek nem áll hatáskörében meghatározni a műsorszolgáltatási díjat. Az Országos Rádió és Televízió Testület 2007. április 11-én országos tévécsatornává minősítette át a Filmmúzeumot, a Spektrum TV-t, a Viasat 3-at, valamint a Sport1-et. A közműsor-szolgáltatóként működő Filmmúzeum kivételével az ORTT megállapította az adók műsorszolgáltatási díját is: ez a Spektrum esetében közel 23 millió, a Viasat 3-nál több mint 36 millió, a Sport1-nél 13,5 millió forintra rúg. A Viasat3-at arra is kötelezték, hogy – mint országos csatorna – indítson hírszolgáltatását. A Viasat3-at működtető részvénytársaság bírósághoz fordult az ügyben, mivel álláspontjuk szerint – csak kábelen közvetített televíziós adóként – nem kötelesekük a hírszolgáltatás. A Viasat3 el-

ső fokon pert nyert az ORTT-vel szemben, mivel a bíróság szerint az ORTT nem rendelkezik olyan hatáskörrel, ami alapján valamely műsorszolgáltatót országossá nyilváníthatna. (emasa.hu)

A médiatörvény által a közszolgálati rádióknál és -tévéknél kialakított civilkontroll-rendszer „olyannyira nem váltotta be a hozzá fűzött demokratikus várakozásokat, hogy az állami működés indokolt társadalmi ellenőrzésének paródiájává vált”, ezért a szisztéma átalakítását kéri az Országgyűléstől, olvasható az Országos Rádió és Televízió Testület közleményében. „Amennyiben a jelenlegi szabályozás változatlan marad, az ORTT – a sorsolás rendjének szabályozásával – igyekszik részleges megoldást találni e tarthatatlan helyzet orvoslására” – jegyzi meg a médiahatóság, utalva arra, hogy az utóbbi években az eljárás számos kétséget vetett fel. Évente sorsolják ki a társadalmi szervezeteknek fenntartott helyeket, s a legutóbbi, március végi alkalomkor ismét megesett, hogy egyetlen személy több civil szervezet megbízottjaként járt el, mégpedig úgy, hogy „a képviselő szakmai, szervezeti indokai nem voltak felismerhetőek”. Ez az eljárás kétségeket ébreszt mind a képviselő és az általa képviselt szervezet kapcsolatának mélysége, mind az így jelentkező civil szervezetek függetlensége iránt – írják, megemlítve, hogy előfordul az is: különböző szervezeteket képviselve ugyanaz a személy több kuratóriumban is tagságot nyert. Az ORTT egyben hiányolta annak pontos meghatározását, hogy mely civil szervezetek vehetnek részt a médiairányításban, megjegyezve, így olyanok is kuratóriumi tagsághoz jutnak, amelyek érdemi munkára nem képesek”. A médiahatóság mindezek alapján arra kéri a parlamentet, hogy a jelenlegi szabályozás helyébe a következő sorsolásig olyat állítson, „amely hatékonyan biztosítja a független társadalmi ellenőrzést”. Ha ugyanis a civil delegáltak kiválasztására vonatkozó szabályozás nem garantálja, hogy e delegáltak alkalmasak legyenek a civil társadalom értékeit képviselni, akkor a civil felügyelet formálissá válik, és – az Alkotmánybíróság által támasztott elvárásokat sértve – nem ellensúlyozhatja a parlamenti pártok közszolgálati médiára gyakorolt befolyását. (emasa.hu)

Elutasította a Deutsche Telekom keresetét egy 2003-as, 12,6 millió eurós bírság ellen az Európai Elsőfokú Bíróság. Az Európai Bizottság szerint az ítélet fontos mérföldkőnek minősül. A Deutsche Telekom (DT) visszaélt piaci erőfölényével azért, hogy magasabb áron adott hozzáférést vezetékese telefonhálózatához riválisainak, mint végfelhasználói ügyfeleinek – erősítette meg a Bizottság 2003-as döntését 2008. ápr-

ilis 10-én közzétett ítéletében az Európai Elsőfokú Bíróság. A taláros testület ezért a német óriáscég keresetét minden elemében elutasította, és fenntartotta a 2003-as bizottsági döntésben kirótt 12,6 millió eurós bírságot. A Bizottság 2003. május 23-án közzétett döntése azzal indokolta a piaci erőfölénnyel való visszaélés megtörténtét, hogy a DT versenytársainak kizorítását célzó magatartást valósított meg. A cég azt kérte az Elsőfokú Bíróságtól, hogy semmisítse meg a bizottsági döntést, vagy legalább csökkentse a kirótt bírságot. A Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy a társaságnak lett volna mozgástere véget vetni a kizorításnak, vagy legalább csökkenteni annak mértékét, noha arra hivatkozott, hogy a tarifákat a távközlési felügyeleti hatóság (RegTP) állapította meg. (bruxinfo.eu)

Az elmúlt két év során vállalkozások, nem kormányzati szervezetek és magánszemélyek több mint 2,8 millió európai internetes identitást védettek le, aminek köszönhetően a .eu Európában a negyedik, világviszonylatban pedig a kilencedik legnépszerűbb felső szintű domain lett. Az egyértelműen európai internetes identitás népszerűsítésével a .eu elősegíti, hogy az állampolgárok és a vállalkozások teljes mértékben élvezhessék az egységes piac és az abból fakadó lehetőségek minden előnyét. „A befogadó európai információs társadalomról alkotott elképzelésem egyik kulcseleme a megbízható online környezet megteremtése egy jól megkülönböztethető európai internetes identitás segítségével”, mondta Viviane Reding, az EU információs társadalomért és médiáért felelős biztosa. A .eu domain bejegyzése az első évben tapasztalható kimagasló eredmény után is folyamatosan növekedést mutat. Ráadásul a domain nevek 80%-a esetében a regisztrációt meghosszabbították a második évre, amivel a felhasználók bizalmat szavaztak a .eu-nak. **A .eu országokénti bejegyzésére vonatkozó számadatok alapján továbbra is Németország vezet 31,4%-kal, közvetlenül utána pedig a sorrend Hollandia (13,4%), az Egyesült Királyság (13,3%), Franciaország (7,3%) és Olaszország (5,1%).** **Bejegyzések vizsgálva azonban egészen más kép rajzolódik ki. A 2007-ben tapasztalt 11%-os össznövekedés mellett a .eu domain lengyelországi bejegyzése 48,6%-kal nőtt 2007-ben, ezt követte Litvánia (48,4%) és Finnország (39,9%).** A .eu tényleges használata és láthatósága is egyre erőteljesebb, a bejegyzett nevek megközelítőleg 80%-a működő weboldalra és/vagy e-mail szerverre mutat. (EU Rapid)

Az International Standards Organization elfogadta szabványként a Microsoft Office Open XML dokumentumformátumot, ISO/IEC DIS 29500 néven. A szavazáson elsősor több-

ségben voltak a támogatók, a résztvevő országok háromnegyede szavazott igennel és csak 14 százalék volt a nem szavazatok aránya, köztük olyan országokkal, mint Brazília, Kína és Kanada. Az OOXML egy XML-alapú nyílt dokumentumformátum, amelynek specifikációját bárki ingyen elérheti, és szabadon készíthet olyan szoftvereket, amelyekben implementálva van az OOXML. Az ellenzők szerint azonban az OOXML ellentmondásos és túl bonyolult, a felmerült kérdéseket pedig a február végén tartott genfi egyeztető ülésen sem sikerült megnyugtatóan rendezni, ezért nem lett volna szabad szabvánnyá emelni. Az ellenzők az ISO-t és a szabványosítási folyamatot okolják azért, amiért a Microsoft végül sikerrel járhatott. Az OOXML szabvánnyá emelkedése azt jelenti, hogy a dokumentumformátum, illetve az azt használó, arra épülő szoftverek az OpenDocument Formattal (ODF) egyenlő eséllyel indulhatnak majd a kormányzati tendereken. A szabványosítás is elsősorban a kormányzati megrendelések miatt volt fontos, miután egyes országokban a közsférában elvárásá vált, hogy a dokumentumcsere nyílt szabványos formátumokon keresztül történjen, hogy az iratokat akár évtizedekkel később is el lehessen olvasni. Az OOXML mögött a Microsoft a legnagyobb erő, de olyan cégek is támogatják és implementálták már, mint a Novell, és az Apple. Az Európai Bizottság ugyanakkor tovább vizsgálja, hogy a szoftvervállalat törvényesen lobbizott-e a dokumentumformátum mellett a szabványosítási eljárás idején. Már az eljárás első időszakában felmerült a gyanú, hogy a Microsoft több tagországban is megpróbálta manipulálni a szavazás kimenetelét. (HWSW)

Az Európai Unió véglegesítette az Európai Bizottság döntését, és ahogy várható volt, a gyermekkorát élő mobil-televíziózás szabványaként a DVB-H-t (Digital Video Broadcasting Handhelds), a már egyébként is széles körben elterjedt szabványt ajánlja a tagállamoknak. A határozat értelmében leginkább a Qualcomm MediaFLO nevű rendszerével szemben választották a DVB-H-t. Ezt a szabványt támogatja a gyártók közül többek között a Nokia, a Motorola, a Philips, a SAGEM, a Sony, az Ericsson, a Samsung, valamint a legnagyobb európai távközlési szolgáltatók, a Vodafone, az O2 és a T-Mobile is, míg a Qualcomm rendszere az Egyesült Államokban játszik vezető szerepet. *Martin Selmayr*, az EU szóvivője nyilatkozatában elmondta, hogy bár utasítani nem tudják a kormányokat, határozottan arra hívják fel őket, hogy ezt a szabványt favorizálják, s más nemzeteket is arra kérnek, hogy a DVB-H-t válasszák. *Selmayr* elmondta azt is, hogy – mivel Európa valamivel még mindig előbbre jár a mobilpiacon, mint a nagy versenytárs, az Egyesült Államok –, céljuk egy újabb szabványháború megelőzése volt. A Bizottság döntését nem mindenki támogatta. Nagy-Britannia, Németország és Hollandia ellenvetéseit fejezte ki az egyetlen szabvány ajánlása miatt, de szakértők is felhoztak ellenérveket, például az európai mobilszolgáltatókat képviselő *GSM Association* is kissé elhamarkodottnak találta a döntést. (itcafe.hu)

Újjáéledhet az európai szabadalom ügye, ha a tagállamoknak sikerül kompromisszumot kötniük néhány eddig megoldhatatlannak látszó kérdésben. Az európai gazdaság számára továbbra is jelentős versenyhátrányt jelent az egységes szabadalmi rendszer hiánya. A tagállami szinten tagolt szabadalmi jogi rendszerek egységesítését főleg három tényező akadályozza. Egyrészt nincs egységes nyelvi követelményrendszer, tehát a legtöbb tagállamban csak az adott hivatalos nyelven lehet leírásokat és igénypontokat bejelenteni. Másrészt többszöri nekifutásra sem sikerült kidolgozni egy, a bejelentésre és a vitarendezésre vonatkozó egységes eljárási kódexet. Ezen felül a költségtényezőkkel összefüggésben is hiányzik a szükséges egyetértés. A nyelvi és egyes eljárási kérdések megoldásának próbaköve lesz az Európai Szabadalmi Egyezményt (ESZE) gondozó Európai Szabadalmi Hivatal által kidolgozott Londoni Jegyzőkönyv május 1-jei hatályba lépését követő alkalmazása. A 14 ESZE tagállam által ratifikált szerződés megengedi, hogy az angol, a francia vagy a német nyelvű szabadalmi leírásokat ezeken a nyelveken a részes államok hivatalosként fogadják el, a szabadalmi igénypontokról pedig csak akkor lehet egy szerződő állam nyelvére hivatalos fordítást kérni, ha annak hivatalos nyelve nem a fenti három közül valamelyik. Ha az előzetes várakozásoknak megfelelően a szabadalmakat igénylő piaci szereplők valóban képesek lesznek kihasználni az egynyelvű leírások benyújtásával elérhető előnyöket, és csökkennek a fordítási költségek, akkor valószínűleg az EU keretei között is megszülethet a nyelvi kérdésekre vonatkozó kompromisszum. Annál is inkább, mert a közelmúltban megjelent sajtóértesülések szerint az Európai Unió újabb fordítóprogramokkal oldaná meg a nyelvi kérdést. Az EU Versenyképességi Tanácsa május végi ülésén foglalkozik majd fordítási eljárás egyszerűbbé és kevésbé költségesebbé tételé érdekében bevezetendő fordítóprogramokkal. Az Unió elképzelései a már működő rendszereken alapulnak. A már rendszeresített fordítóprogramok több milliárd szakkifejezést tartalmazó adatbázisuk segítségével percek alatt képesek nem hivatalos fordítást készíteni a szabadalmi leírásokról. Az EU tervei szerint a programok képesek lennének mind a 23 nyelven használható fordítást adni, a rendszer kiépítése ugyanakkor évekig tart majd és az ezzel járó költségeket is legalább 2 milliárd euróra becsülik. A fordítóprogramokkal azonban az a legnagyobb baj, hogy nem képesek pontos fordítást készíteni. A fentiekhez hasonlóan szintén évek óta napirenden van a még nem is létező közösségi szabadalom, és az Európai Szabadalmi Hivatal által megadott európai szabadalom bejelentését és a már megadott szabadalmakkal kapcsolatos jogviták rendezését szabályozni hivatott európai szabadalmi perekre vonatkozó egyezmény (*European Patent Litigation Agreement*, EPLA) kidolgozása. Ebben a kérdéskörben a megállapodást alapvetően szervezeti kérdések akadályozták meg. A legtöbb uniós ország és az ESZE államai is egy önálló bírósági rendszer felállítását pártolják. Ezzel eddig főként Franciaország nem értett egyet, mert alapvetően az Európai Bírósághoz csatolta volna a szabadal-

mi bíróságot. Az ezzel kapcsolatos politikai álláspont az év második felében megváltozhat, Sarkozy elnök ugyanis többször kijelentette, hogy az év második felében hivatalba lépő francia elnökség a nagy EU projektek előmozdítására fog koncentrálni – az európai szabadalom ügye pedig nyilvánvalóan ezek közé tartozik. (JogiFórum.hu)

Az internetes keresőportál üzemeltetőjének új „utcakép” szolgáltatása sértheti a személyiségi jogokat – figyelmeztetett Peter Hustinx, az EU adatvédelmi biztos. A Google újítása lehetővé tenné a felhasználók számára, hogy 360 fokos panorámaképek segítségével online barangoljanak Európa nagyvárosaiban. Az ehhez szükséges utcaképeket forgó kamerákkal ellátott járművek készítik, melyek már most is járják többek közt Róma és Párizs utcáit. *Peter Hustinx* elmondta, amennyiben a Google Európában is beindítja az USA-ban és Kanadában már működő szolgáltatását, itt jóval szigorúbb törvényi szabályozásra kell készülnie, mint Amerikában. A legtöbb kifogás azzal kapcsolatban merült fel, hogy az utcaképeken szereplő járókelők előzetesen nem egyeztek bele, hogy megjelenjenek a Google szolgáltatásán és ez az adatvédelmi biztos szerint ez akár bírósági ügyek sokaságához vezethet. Az európai aggodalmaikra válaszul a Google illetékesei elmondták, hogy már tesztelik azt a számítógépes rendszert, mely a fotókon elhomályosítaná, illetve felismerhetetlenné tenné az emberi arcokat. A Google-lel szemben már korábban is merültek fel adatvédelmi aggályok, a vállalat ugyanis gyűjti és megőrzi a honlapon keresztül keresett kifejezéseket, a kereséshez kapcsolódó internetes szerver adatait, valamint a kereső számítógépében tárolt „cookies” alapján a személyes adatokat is. A Google és a Yahoo két amerikai keresőóriás uralmának megtörésére ugyanakkor továbbra is zajlanak egy európai keresőszerver beindításának előkészületei. A francia és németek által szorgalmazott „Quaero” névre hallgató európai portál a tervek szerint nem csak keresőmotorként működne, hanem fordítási eszközöket, kép-, hang- és szöveg-felismerő és rendszerező fejlesztést is magában foglalna. A tervet számos európai szponzor is támogatja, az Európai Bizottság nemrégiben hagyta jóvá a Quaero kutatás-fejlesztési projekt kiemelt francia állami támogatását. (JogiFórum.hu)

2007-ben a Nemzeti Hírközlési Hatósághoz több mint ezer esetben érkezett bejelentés kéretlen elektronikus hirdetések (spam) miatt, és ezek közül 465 esetben hozott a hatóság elmarasztaló döntést. A bejelentések száma 2007-ben jelentősen nőtt. Míg a hatóság 2006-ban 258 ügyet zárt le, addig az elmúlt évben összesen 1025 bejelentés érkezett az NHH-hoz, és ebből a hatóság 989 esetben hozott az eljárást befejező döntést. A kéretlen elektronikus hirdetések tartalmuk szerint számos szolgáltatást és terméket népszerűsítettek. Az elmúlt évben a legtöbb bejelentés a képzési-oktatási tevékenységet és rendezvényeket, illetve különböző informatikai szolgáltatásokat érintő üzenetek miatt érkezett. Az NHH ismételt, vagy nagyfokú jogsértés esetén bírságot is kiszabhat a hirdetőkre. 2007-ben 15 esetben, ösz-

szesen 1,7 millió forint bírságot szabott ki a hatóság, ebből az egy hirdetőre eső legnagyobb összeg 210 ezer forint volt. (nhh.hu)

Meneteni kívánja a közvélemény által nem hozzáférhető uniós dokumentumok körét az a javaslat, amellyel a jelenlegi szabályozást módosítaná az Európai Bizottság. Az EU dokumentumaihoz való hozzáférésről 2001-ben elfogadott szabályok módosításra szorulnak az Európai Bizottság véleménye szerint, amely tavaly tette közzé az erről szóló Zöld Könyvet, hogy a hozzászólások alapján április végén előrukkoljon a változtatásra vonatkozó javaslataival. Brüsszeli szakértők arra is felhívják a figyelmet, hogy miközben 2001-ben egy év alatt még csak 500 dokumentumhoz való hozzáférést igénylő kérelem érkezett az uniós intézményekhez, addig mára évi 4 ezerre nőtt a megkeresések száma, és közülük átlagban kétszáz esetben elégedetlenek a kérelmezők a kapott válasszal. A kikoszarzott panaszosok többnyire az európai ombudsmanhoz fordulnak segítségért, de évente 4–5 ügy az Európai Bíróság elé kerül. A hozzáférési szabályok módosítása során Brüsszel nagyobb hangsúlyt kíván fektetni az „aktív transzparenciára”, ami egyrészt az eddiginél több, elsősorban a jogalkotási folyamattal összefüggő dokumentum hozzáférhetővé tételét jelenti a széles publikum számára, másrészt változtatni szeretne azon a jelenlegi

gyakorlaton, hogy alapvetően lobbiszervezetek és a nevükben eljáró ügyvédek igényelnek hozzáférést a dokumentumokhoz, a közvélemény szinte egyáltalán nem. Az új rendelkezések egyúttal egyszerűsíteni is kívánják a dokumentumokhoz való hozzáférést, bővítik e dokumentumok körét, különösen azokét, amelyeket az interneten is el lehet érni. A legfigyelemreméltóbb fejlemény, hogy az uniós intézmények dokumentumnak minősülő iratai néhány kivétellel nyilvánosak és hozzáférhetőek lesznek. A Bizottságon belül köröztetett fontos jogalkotási javaslat-tervezetek azonban továbbra is „bizalmas” besorolást kaphatnak, amennyiben szerzőik a kivételezési lehetőséggel élve így döntenek. A módosítandó jogszabály ezért mindenekelőtt meghatározza, hogy mi minősül dokumentumnak. A jövőben csak azok az iratok, tervezetek nem minősülnek majd dokumentumoknak, amelyek félkésznek (nem befejezettek) számítanak, és mint ilyenek, hivatalosan nem kerültek ki a szöveg kidolgozásáért felelős ügyosztály kezéből, azaz nincsenek regisztrálva. A jövőben nyilvános és hozzáférhető lesz azoknak a személyeknek a neve, akik szakmai – nem magánemberi – minőségükben vettek részt különböző bizottsági és egyéb üléseken. Másodsorban a Bíróság döntéseit figyelembe véve a Bizottság javaslata megnehezítené a jövőben a tagállamok számára, hogy titkosítsák az uniós intézményeknek átadott dokumentumokat.

Végül az új szabályok az Európai Bírósághoz folyó ügyekben benyújtott írásos beadványokhoz való hozzáférés szabályairól is rendelkezik. (Bruxinfo.hu)

Az elmúlt évben az Eötvös Károly Intézet átfogó kutatást végzett az elektronikus információszabadság közzétételi szabályainak való megvalósulásáról és az elektronikus adatigénylés magyarországi gyakorlati lehetőségéről. A kutatás eredményét összegző tanulmányt az intézet honlapján (www.ekint.org) tették elérhetővé. A kutatás azt a célt szolgálta, hogy megvizsgálja az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény érvényesülését. Az intézet munkatársai arra keresték a választ, hogy a törvény gyakorlati alkalmazása mennyiben járult hozzá közszolgáltatások hatékony és átlátható működéséhez. Ezért a közhatalmi, illetve közfeladatot ellátó szervek, valamint megyei önkormányzatok és megyei jogú városok honlapjait abból a szempontból vették szemügyre, hogy a törvényben rögzített közzétételi listán szereplő adatok ténylegesen elérhetőek-e, a honlapok milyen technikai feltételek mellett működnek, és végül, hogy vajon találhatóak-e a kötelező adatokon túl egyéb további adatok. A kutatás célja az volt, hogy egyfelől felhívják a figyelmet a jó példával előljáró szervekre, önkormányzatokra, másfelől rámutassanak a közzétételi gyakorlat hiányosságaira. (ekint.org)